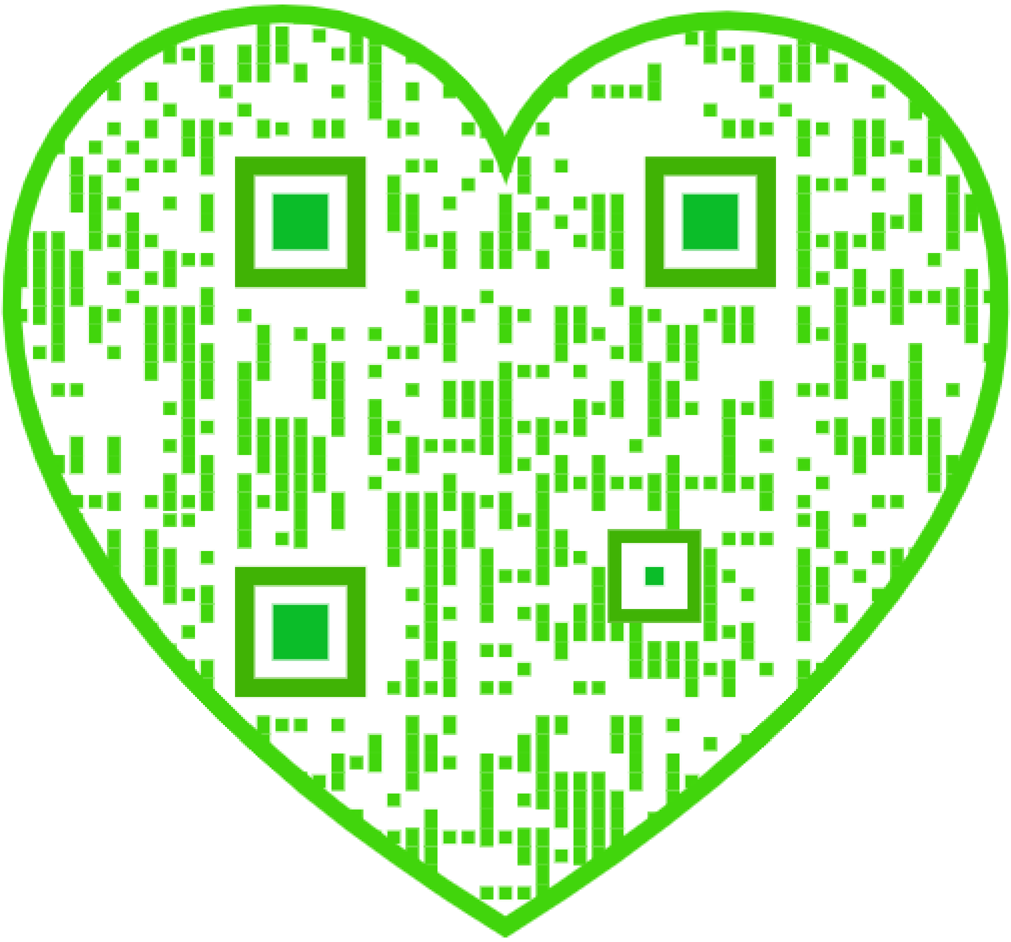

OKO

Avond

Institut
de
A. J. van der Mey.

Prix d'Honneur,
de
Diligence et de Bonne conduite

de la 1e Classe 2e Division decerné à Mlle.

M. J. Kramèr

Afin de l'encourager de plus en plus
à la pratique de connaissances utiles.

*

Amsterdam 1er Juillet 1832.

AVONDGESPREKKEN

OVER VERSCHILLENDE

WETENSCHAPPELIJKE

EN

ZEDEKUNDIGE

ONDERWERPEN.

EEN LEESBOEK VOOR DE JEUGD.

Uit het Fransch vertaald.

MET PLATEN.

Te AMSTERDAM, bij

C. SCHAARES.

1819.

VOORREDE.

Wij twijfelen niet, of de vertaling van dit werkje, in het oorspronkelijke reeds met lof bekend, zal door onze Vaderlandsche Jeugd gunstig ontvangen en met nut en genoegen gelezen worden. Het bevat, in den onderhoudenden vorm van gemeenzame gesprekken tusschen eenen vader en zijne zonen en kweekelingen, een leerzaam en bevattelijk onderrigt zoo wel van wetenschappelijken als zedekundigen aard, gemengd en doorvlochten met een aantal verhalen en geschiedkundige daadzaken, die den leeslust der jonge lieden opwekken en aankweeken, en tevens tref-

treffende voorbeelden ter navolging, of aanleiding tot heilzame waarschuwing en vermaning opleveren.

Wij hebben de vrijheid genomen, in de vertaling hier en daar iets te veranderen, dat ons in het oorspronkelijke min naauwkeurig, ook somtijds iets weg te laten, dat ons voor jeugdige lezers min belangrijk of doelmatig toescheen, en vleijen ons, dat wij daardoor het nuttige en aangename van dit werkje nog eenigermate vermeerderd hebben.

DE VERTALER.

INLEIDING.

De Heer DE VERNEUIL, een rijk man, die op een zijner landgoederen stil leefde, had het onderwijs van zijne zonen, en van die van drie zijner broeders, zelf op zich genomen; hij hield, als het ware, eene kostschool, waarvan de kosten geheel voor zijne rekening waren. Na verloop van zekeren tijd, met den aanvang des winters, wilde hij zich overtuigen, of zijne kweekelingen inderdaad voordeel van zijne lessen trokken. Hij besloot dus, een deel der uren, welke hij hun, elken avond, tot uitspanning geschonken had, aan gemeenzame gesprekken toe te wijden, waarin hij zich van alle voorkomende omstandigheden, die stof en aanleiding tot leerzaam onderhoud opleverden, bedienen wilde, om hen, beurt om beurt, op de proef te stellen. Om het nut, hetwelk hij met deze gesprekken beoogde, niet tegen te werken, was het vooral noodig, dat de jonge lieden dezelve, niet als ernstig onderzoek of vermeerdering van taak, maar als aangenaam spel en tijdverdrijf beschouwden, en de uren, daartoe afgezonderd, met vrolijk verlangen te gemoet zagen. Hij wist dus eens, op zekeren avond, het gesprek zoo behendig te leiden, dat zij hem, uit eigen' beweging, verzochten,

of hij hun het een of ander vertellen wilde. De Heer DE VERNEUIL deelde hun eenige vertellingen en anekdoten mede, die zulk eene levendige belangstelling inboezemden, dat men, gelijk de goede vader gehoopt had, zich met éénmaal niet bevredigd toonde. Och, vader! riepen de kinderen, toen het tijd werd om zich ter rust te begeven: beloof ons, dat gij ons, elken avond, dat vermaak wilt schenken! Lieve kinderen! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, heimelijk verheugd over den goeden uitslag zijner krijgslist; elken avond, dat zoude te veel zijn! Na den arbeid, die u dagelijks als taak is opgelegd, hebt gij eenige ligchaamsbeweging noodig. Om de drie of vier dagen zal ik gaarne aan uw verzoek voldoen; maar wij willen onze gesprekken dan toch zoo inrigten, dat wij er eenig nut uit trekken. Wij zullen, enkel om ons te vermaken, gemeenzaam met elkander praten over allerlei soort van onderwerpen, zelfs over hetgeen wij elken dag te zamen geleerd hebben, en eindelijk ons onderhoud van wetenschappelijken of zedekundigen aard besluiten met bijzondere verhalen of daadzaken uit de geschiedenis, die, zoo als ik hoop, onze avonduren altijd zoo aangenaam zullen maken, als heden.

EER-

EERSTE AVONDGESPREK.

Den volgenden dag, op het bepaalde uur, vereenigde men zich in eene zaal, welke de Heer DE VERNEUIL opzettelijk tot dat einde had uitgekozen. Om de avondgesprekken, van welke men zich zoo veel vermaak beloofde, op eene vrolijke wijze te doen aanvangen, had hij er eenig ooft en gebak laten gereed zetten. De schotels, op eene tafel geplaatst, waren bedekt met een blad papier, waarop de teekenmeester der jonge lieden den zoon van ULYSSES en deszelfs getrouwen leidsman, den wijzen MENTOR, had afgebeeld, te zamen in gemeenzaam gesprek met IDOMENEUS over de zedekunde en de middelen, om dezelve regtstreeks tot bevordering van het menschelijk geluk te doen werken. De kinderen liepen om strijd naar de teekening, en waren met derzelver verklaring oogenblikkelijk gereed. Dat is eene *Allegorie!* riep één van hen; dat is

eene

eene *Allegorie!* MENTOR verbeeldt hier vader, die zoo vriendelijk is, over allerlei nuttige onderwerpen met ons te willen praten. Ja, mijne kinderen! hernam de Heer DE VERNEUIL. Ik ben wel niet de godin der wijsheid, die, onder eene menfchelijke gedaante, de opvoeding van eenen jongen prins bestuurt; maar ik heb u toch even zoo lief, als MENTOR zijnen TELEMACHUS, en, in dat opzigt, durf ik mij met den leidsman van den zoon van ULYSSES vergelijken. Ik zie met genoegen, dat mijne zorgen niet vruchteloos besteed zijn; zelfs te midden van uwe uitspanningen herinnert gij u mijne lesfen. Een uwer heeft zoo even deze teekening met den juisten naam bestempeld. Het is inderdaad eene *Allegorie.* Hij weet dus, wat eene *Allegorie* is? Eene *Allegorie*, hernam de jonge ADOLF, die het eerst gesproken had, is de oneigenlijke voorstelling eener gebeurtenis door middel van eene andere van gelijksoortigen aard. Men kan er zich ook van bedienen, om eene gedachte door beelden uitiedrukken. Wil men, bij voorbeeld, door eene *Allegorie* te kennen geven, dat iemand wijs is, men kan MINERVA, de godin der wijsheid, afbeelden, die voor hem uitgaat, hem den weg wijst of aan de hand leidt.

leidt. De *Allegorie*, vervolgde de kleine HENDRIK, is voor de schilderkunst, wat de *Metaphora* of leenspreuk voor de welsprekendheid is; derzelver eerste vereischte is, dat zij eenvoudig en voor elk verstaanbaar zij. Zeker kunstenaar moest, op dezelfde schilderij, de verovering van verscheidene steden aanduiden: wat deed hij? Hij schilderde het beeld der overwinning, met al deszelfs kenmerken, en plaatste de namen van al die steden op een schild. Mijne kinderen! sprak nu de Heer DE VERNEUIL, er bestaat eene zeer vernuftige *Allegorie*, die groote gebeurtenissen in het geheugen roept, en van welke gij mij eens met vrolijke opgetogenheid hebt hooren verhalen: weet iemand uwer zich dezelve te herinneren? Ja, vader! riep de jonge KAREL met drift: gij bedoelt de wijze, waarop de zoon van den grooten Prins van CONDÉ eenige der beroemdste krijgsverrigtingen zijns vaders liet vereeuwigen. Dezelve verdienden slechts daarin berisping, dat zij ten nadeele van zijn vaderland en zijnen vorst ondernomen waren, zoo als, het ontzet van *Kamerijk*, het ontzet van *Valenciennes*, de terugtogt van *Arras*. De jonge Prins liet de godin der geschiedenis schilderen, met een boek in de hand, waarop geschreven stond:

 Het

Het leven van den Prins van CONDÉ. Op eenige bladen, welke zij uit het boek gescheurd, en op den grond geworpen had, las men de woorden: *ontzet van Kamerijk*, *ontzet van Valenciennes*, *aftogt van Arras*, in het kort, al de schitterende daden van den grooten CONDÉ gedurende zijn verblijf in de *Nederlanden*, dat is, gedurende den tijd, dat hij, vervoerd door jeugdige drift, en haat tegen den Kardinaal MAZARIN, den eersten staatsdienaar zijns Konings, de wapenen tegen zijn vaderland gedragen had. Al de kweekelingen van den Heer DE VERNEUIL stonden KARELS geheugen den verdienden lof toe; maar sommigen meenden toch, dat hij slechts het voorregt had gehad van het eerst te mogen spreken, en dat ieder hunner, in dit geval, de vraag van den Heer DE VERNEUIL gemakkelijk had kunnen beantwoorden. De Heer DE VERNEUIL prees deze kleine opwelling van eergierigheid, dewijl hij oordeelde, dat dezelve noch de perken van een' losselijken naijver te buiten ging, noch haren oorsprong nam uit de laakbare bron van nijd en afgunst, die zoo menigmaal door den voorspoed en het geluk van anderen wordt opgewekt. Maar, ging hij voort, ik wenschte wel, dat ik in u allen, zonder onderscheid, dien

dien losselijken ijver had mogen opmerken. Een uwer kon dien onmogelijk toonen, dewijl hij zoo verstrooid en afgetrokken was, dat hem zelfs het onderwerp van ons gesprek onbekend moet zijn. ADRIAAN, mijn zoon! ik spreek tot u. Gij hebt, gedurende ons gesprek, niets gedaan, dan gefluisterd met uwen neef WILLEM, en verdient deswege eene berisping. Ik spreek nu, niet als vader, maar als vriend: gij hebt niet alleen uwe pligten jegens mij overtreden, maar ook de pligten der wellevendheid, welke gij aan het gansche gezelschap schuldig zijt. Het gedrag, hetwelk gij gehouden hebt, terwijl uwe broeders en neven aandachtig luisterden naar de verhalen van HENDRIK en KAREL, is ten uiterste ongepast, en zelfs, ik durf het u ronduit te zeggen, schandelijk lomp. Zulk eene onoplettendheid mishaagt altijd; men beschouwt dezelve als een blijk van minachting, en, inderdaad, niet zonder reden. Het is immers, wanneer men zich tot zoo verre vergeet, als of men aan zijn gezelschap wilde zeggen: wat raakt mij, wat gij spreekt! Het is mij niet de moeite waard, om er naar te luisteren! — En gij, FREDERIK! waarom zag ik u straks niet, even als de anderen, aan KAREL de eer betwisten, van mijne bedoeling het eerst ge-

gevat te hebben? Gij luisterdet zeer oplettend, en scheent u heimelijk over de wending van ons onderhoud te verheugen; ik ben overtuigd, dat gij, ten minste in stilte, het antwoord van uwen makker hebt goedgekeurd. Niet waar? De *Allegorie*, welke hij ons herinnerd heeft, was dezelfde, welke gij ook tot voorbeeld zoudt gekozen hebben? — Neen, Oom! Voor eenigen tijd, heb ik er eene van een' mijner neven gezien, *die*, naar mijn oordeel, veel vernuftiger was. — Welnu; laat eens hooren. — Hij wilde te kennen geven, dat hij, in zijn tuintje, drie bedden had aangelegd, en teekende, op een blad papier, een tuintje, en, in het midden, zich zelven, bezig met drie rustbedden op den grond te spreiden. Op dit gezegde scheen het kleine gezelschap op het punt, om in luid geschater uit te barsten; maar men bedwong zich nog bij tijds. De Heer DE VERNEUIL nam het woord. Lieve kinderen! zeide hij, ik zie met vreugde, dat gij u zelve zoo wel weet in te houden: men moet nooit iemand vernederen; maar ik beken zelf, dat hetgeen FREDERIK ons daar verhaalde, wel geschikt was, om het lagchen op te wekken. Ik heb zijn stilzwijgen al te gunstig uitgelegd; maar, weet hij zich van alles het juiste denkbeeld nog niet

niet te vormen, hij kan ten minste zwijgen: en dat is ook iets goeds. Het zwijgen heeft zijne waarde, en grooter mannen dan ik, zijn er somtijds door bedrogen geworden. De *Romeinen* lieten de *Atheners* eens verzoeken, om hun de wetten, welke SOLON hun gegeven had, mede te deelen. De groote raad van *Athene* vergaderde om over het verzoek te raadplegen, en besloot, een' der wijzen van *Griekenland* naar *Rome* te zenden, om vooraf te onderzoeken, of de *Romeinen*, door hunne wijsheid, zich de mededeeling dezer wetten waardig toonden. Dit besluit kon niet zoo geheim blijven, of de *Romeinsche* raad ontving er kennis van. Dezelve bevond zich in geene geringe verlegenheid, wijl *Rome* destijds nog geene wijsgeeren bezat, bekwaam en geleerd genoeg, om met *Grieksche* wijzen te kunnen redetwisten. Er moest dus een middel bedacht worden, om zich uit deze verlegenheid te redden, en het beste, dat men vond, was dit; dat men voor den *Griekschen* wijsgeer eenen krankzinnigen zoude laten optreden. Wilde het toeval, dat de krankzinnige de zege behaalde, *Rome* zoude er des te meer roem op kunnen dragen, dat een wijze van *Griekenland* zelfs voor eenen *Romeinschen* dwaas had moeten zwichten; en zegepraalde de wijs-

wijsgeer, *Athene* zoude er zich nooit op kunnen verheffen, dat een van deszelfs wijzen eenen zinneloozen tot zwijgen gebragt had. Toen de *Atheensche* gezant te *Rome* was aangekomen, bragt men hem op het Kapitool, in eene rijk versierde zaal, waar hij werd opgewacht door eenen krankzinnigen, die als raadsheer gekleed was, en het uitdrukkelijk bevel ontvangen had, van geen woord te mogen spreken. De gezant, vooraf verwittigd, dat deze raadsheer zeer geleerd was, doch zelden sprak, hief, toen hij binnen trad, één zijner vingers op. De krankzinnige, die deze beweging als eene bedreiging beschouwde, om hem een oog uit te steken, en zich herinnerde, dat het spreken hem verboden was, hief drie zijner vingers op, om te kennen te geven, dat, indien de *Griek* hem één oog wilde uitsteken, hij er hem, op zijne beurt, van twee berooven, en hem met den derden vinger verworgen zoude. De wijsgeer, die had willen zeggen, dat er slechts één wezen was, dat alles bestuurde, meende nu, dat de krankzinnige, met zijne drie vingers, had willen aantoonen, dat het tegenwoordige, verledene en toekomende voor de godheid niet onderscheiden waren, en oordeelde dus, dat deze man zeer geleerd moest wezen. Hij hield

hield vervolgens de hand vlak, en stak dezelve naar den krankzinnigen uit, om aan te duiden, dat voor de godheid niets verborgen was; maar deze, daaruit opmakende, dat men hem een' slag wilde toebrengen, hield den wijsgeer de geslotene vuist voor, om hem te doen begrijpen, dat hij hem, voor elken slag, een' stoot met de vuist dacht te geven: de *Griek* daarentegen, reeds gunstig voor den man ingenomen, verbeeldde zich, dat hij met dit gebaar te verstaan wilde geven, dat God het heelal in zijne hand hield. Hij besloot dus uit dit onderhoud, dat de *Romeinen* in het bezit eener diepe wijsheid waren, en verklaarde hen het ontvangen van SOLONS wetten volkomen waardig.

Ik herinner mij, aangaande hetzelfde onderwerp, nog eenen trek uit het leven van MOLIERE. Deze beroemde blijspeldichter reisde met zijnen vriend CHAPELLE, in eene schuit, naar *Auteuil*. Zij hadden zich beiden op de wijsgeerte toegelegd, en kwamen dikwijls met elkander in gesprek over de gevoelens van GASSENDI en DESCARTES. Ook thans onderhielden zij zich weder over een wijsgeerig onderwerp, en, daar hunne meeningen omtrent hetzelve geheel uit elkander liepen, kozen zij een' hunner reisgenooten, eenen monnik,

nik, tot fcheidsman van hun gefchil. Ik beroep mij op u, goede vader! zeide MOLIERE: rust het ftelfel van DESCARTES niet op veel betere gronden, dan alles wat GASSENDI, tot aanprijzing van de herfenfchimmen van EPICURUS, heeft uitgedacht. Het zedekundige laat ik *daar*; maar het overige verdient volftrekt geene aandacht: niet waar, vader? De geestelijke antwoordde met eene toeftemmende buiging, die de wijsgeeren op het denkbeeld moest brengen, dat hij der zake kundig was, maar had, voor het overige, de voorzigtigheid, zich, op geenerlei wijze, in een gefprek in te laten, dat met zoo veel drift gevoerd werd. Och wat, vader! hernam CHAPELLE, die zich door dit teeken van goedkeuring van den monnik beleedigd achtte, MOLIERE moet immers bekennen, dat DESCARTES zijn ftelfel even zoo flecht gevormd heeft, als een werktuigkundige, die een fraai werktuig uitvindt, zonder te berekenen, of het zal kunnen gebruikt worden. Zijn ftelfel is ftrijdig met eene menigte natuurverfchijnfelen, waaraan de goede man volftrekt niet gedacht heeft. De monnik fcheen zich, door eene tweede buiging, aan de zijde van CHAPELLE te fcharen. MOLIERE, misnoegd, dat zijne te-

tegenpartij zegepraalde, verdubbelde zijne pogingen, en beftreed de gevoelens van GASSENDI met zoo veel kracht en nadruk, dat de geestelijke zich verpligt vond, met eene derde beleefde buiging, de zaak ten zijnen voordeele te beslisfen. CHAPELLE werd driftig, en fchreeuwde luidkeels, om den monnik tot zijne zijde over te halen, en deszelfs regtvaardigheid, door de kracht zijner long, tot wankelen te brengen. Ik beken, riep hij uit, DESCARTES heeft ons fraaije droomen geleverd; maar hij heeft die ook allerwege geftolen, en dat is flecht gehandeld: niet waar, vader? De monnik boog zich weder, als gaf hij zijne toeftemming, doch wachtte zich wel, een enkel woord te uiten. MOLIERE vatte met drift het woord op, om de redenen van CHAPELLE op nieuw te wederleggen. De beide wijsgeeren waren nog in hevigen ftrijd, toen men een klooster bereikte, dat aan den oever van de *Seine* lag. De geestelijke verzocht, of men hem hier wilde uitzetten, en nam, eer hij de fchuit verliet, een' bedelzak op, die onder de voeten van den fchipper lag; want hij was een bedelmonnik. De beide wijsgeeren hadden, eer zij hem tot regter in hun gefchil verkozen, geene acht geflagen op zijn ordeteeken. Befchaamd,

fchaamd, dat zij zoo, zonder eenige vrucht, een wijsgeerig gefchil hadden gevoerd, voor eenen man, die er niet het minfte van begrepen kon hebben, zagen zij elkander zwijgend aan. Toen MOLIERE zich van zijne verflagenheid herfteld had, zeide hij tot BARON, die tot het gezelfchap behoorde, maar nog te jong was, om aan een dergelijk gefprek deel te nemen: zie, knaap! wat het zwijgen doet, wanneer men verftandig weet te zwijgen.

Maar, vervolgde de Heer DE VERNEUIL, ben ik, door het zwijgen van FREDRIK, ook in zulk eene dwaling vervallen, ik zal er aanleiding uit nemen, om u eene nuttige les te geven. Ik zie tranen in uwe oogen, FREDERIK! gij zijt bedroefd; doch het is immers beter, dat uw ongeluk u hier, onder ons, dan ergens anders, gebeurd is? Uw oordeel heeft eens gefaald; zoek hetzelve te verbeteren. In mijne fchool leert gij de dingen op zulk eene verkeerde wijze niet inzien. Uw neef verbeeldde zich, dat hij eene *Allegorie* maakte, en het was flechts een beuzelachtig fpel met gelijkluidende woorden van verfchillende beteekenis. Zulk een fpel is niets anders dan valsch vernuft, hetwelk, dikwijls herhaald, den fmaak en het oordeel van jonge lieden geheel bederft.

Troost

Troost u intusfchen, FREDERIK! wie eens mistast, behoeft het niet altijd te doen. Ik hoop, gij zult uwe fchade weldra weten te vergoeden.

Oom! vroeg nu MAURITS, een der neven van den Heer DE VERNEUIL, wie waren toch die GASSENDI en DESCARTES, waarover MOLIERE en CHAPELLE zulk een zonderling gefchil hadden? — GASSENDI was een beroemd fterrekundige, antwoordde de Heer DE VERNEUIL. Hij werd geboren in het jaar 1592. Hij toonde, van zijne vroegfte jeugd af, eene bijzondere neiging voor de fterrekunde: hij was naauwelijks zes jaren oud, toen hij reeds geheele nachten met de befchouwing des fterrenhemels doorbragt. Terwijl hij eens, des avonds, met kinderen van zijne jaren in gezelfchap was, ontftond er twist tusfchen hen, over de beweging van de maan en de wolken. Zijne jonge vrienden, die oordeelden, zoo als kinderen van dien leeftijd gewoonlijk doen, beweerden, dat de maan zigtbaar voortging, maar dat de wolken ftil ftonden. GASSENDI bewees hen terftond, uit eigene ondervinding, dat zij zich vergisten. Hij bragt hen onder eenen boom, en liet hen opmerken, dat de maan zich altijd tusfchen dezelfde takken en

bla-

bladen vertoonde, terwijl de wolken oogenblikkelijk voorbij dreven. Toen hij, zestien jaren oud, zijne letteroefeningen geeindigd had, werd hij, boven zijne mededingers, tot Hoogleeraar in de welfprekendheid te *Digne* verkozen. In het jaar 1614, benoemde men hem, in dezelfde ftad, tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid. Twee jaren later ontving hij het beroep tot Hoogleeraar in de godgeleerdheid en wijsgeerte te *Aix*. Na acht jaren keerde hij naar *Digne* terug, en wijdde zich geheel aan de beoefening der wetenfchappen toe. Hij fchreef tegen de wijsgeerte van ARISTOTELES, leide zich toe op de ontleedkunde, en poogde te bewijzen, dat de mensch zich alleen met vruchten behoorde te voeden. Door zulk een vreemd gevoelen trok hij aller oogen tot zich, en daar hij met hetzelve wezenlijke kundigheden vereenigde, verkreeg hij weldra den leerftoel der wiskunde aan de koninklijke fchool te *Parijs*.

DESCARTES predikte destijds eene nieuwe wijsgeerte, die vele voorftanders vond. GASSENDI beftreed hem, en telde, binnen weinig tijds, bijna een gelijk aantal aanhangers. Dit verfchil van gevoelens, met zoo veel vuur omhelsd en verdeedigd, gaf het beftaan aan twee wijsgeerige partijen. Men noemde de leerlingen

gen van DESCARTES, *Cartefianen*, en die van GASSENDI, *Gasfendisten*. Er ontftond eene ernstige oneenigheid tusfchen de beide wijsgeeren zelve: doch hunne vrienden bewerkten eene verzoening, en federt dat tijdftip leefden DESCARTES en GASSENDI, hoewel zij elkander nog dikwijls, in hunne gevoelens, beftreden, in goede en ongeftoorde verftandhouding, door wederzijdfche achting gekweekt en bevestigd.

DESCARTES was geboren te *Lahaye* in *Touraine*, in het jaar 1596. Na het eindigen van zijne letteroefeningen begaf hij zich in den krijgsdienst. Hij bevond zich bij het beleg van *Rochelle*, en diende in de *Nederlanden* onder Prins MAURITS; maar de zwakheid van zijne gezondheid, en vooral zijne zucht voor de wetenfchappen, die in het veld en onder de wapenen geene bevrediging vond, deden hem weldra den krijgsdienst verlaten. Hij begaf zich naar *Parijs*, en wijdde zich aldaar, tegen den zin van al zijne bloedverwanten, aan de beoefening der wiskunde, der wijsgeerte en der zedekunde. Hij was vervolgens dikwijls uitlandig: hij reisde *Italie* door, vertoefde eenigen tijd in *Holland*, bezocht *Engeland*, en vond het einde zijns levens in *Zweden*. De Koningin CHRISTINA deed langen tijd vergeeffche moeite, om hem

tot

tot deze laatste reize te bewegen. DESCARTES stond niet naar buitengewone eerbewijzen, en stelde den hoogsten prijs op zijne onafhankelijkheid. Ik hecht zoo veel waarde, zeide hij, aan mijne vrijheid, dat alle koningen der aarde niet in staat zijn, mij dezelve af te koopen! Hij kon evenwel niet nalaten, eenige dankbaarheid te gevoelen voor het vleijende aanzoek van CHRISTINA, en van tijd tot tijd leide hij zich zelven de bekentenis af, dat hij ten laatste nog eens besluiten zoude, aan hare dringende uitnoodigingen te voldoen. Hij vreesde inzonderheid, dat de verandering van luchtstreek schadelijk voor zijne gezondheid zoude zijn. Iemand, zoo schreef hij aan den Heer CHANUT, gezant van *Frankrijk* aan het *Zweedsche* hof, die de zaak tusschen de Koningin en hem zocht te bemiddelen: iemand, geboren in de lusthoven van *Touraine*, en gezeten op een landgoed, waar zeker wel minder honig, maar meer melk is, dan in het beloofde land der *Israëliten*, kan moeijelijk besluiten, hetzelve te verlaten, en naar het barre Noorden te reizen, om zijn leven tusschen beeren, rotsen en ijsklompen door te brengen. Hij liet zich eindelijk overhalen: maar zijn verblijf in *Zweden* had weldra zijnen dood ten gevolge. De verandering van luchtstreek en le-

levenswijze had zijne gezondheid geheel *ondermijnd*, en zijne nieuwe vrienden drukten hem de oogen toe, in het jaar 1650, het vier en vijftigste zijns levens. De Koningin CHRISTINA, eene vriendin en begunstigster der wetenschappen en van allen, die dezelve beoefenden, had hem op de vleijendste wijze ontvangen, en zoo veel behagen in hem gevonden, dat zij hem niet alleen tot haren leermeester in zijne wijsgeerte verkoos, maar zelfs in haren geheimen raad toeliet. Zij deed alle pogingen om hem in *Zweden* te behouden, en was juist voornemens, hem eene heerlijkheid, in het zuidelijkste gedeelte van hare staten, ten geschenke te geven, toen de dood hem wegnam.

DESCARTES was bezorgd voor zijne gezondheid, zonder zich evenwel door eene slaafsche vrees voor dezelve te laten beheerschen. Kan ik het middel niet vinden, schreef hij, om mijne gezondheid te behouden, ik heb er ten minste een gevonden om gerust en gelaten te leven; het heet: den dood niet te vreezen. Gedurende zijn verblijf in *Holland*, verdeelde hij zijne middaguren tusschen den omgang met zijne vrienden en de zorg voor zijnen tuin: had hij, des morgens, de loopbaan eener dwaalster bepaald, des avonds kweekte hij eene bloem op. Hij was bij-

bijzonder zacht en toegevend van aard: wanneer men mij beleedigt, zeide hij, dan tracht ik mijne ziel zoo hoog te verheffen, dat de beleediging dezelve nooit bereiken kan. Hij was meer de vriend en de vader, dan de heer zijner dienstboden. Vond hij er onder hen, die smaak en aanleg voor de wetenschappen toonden, hij nam zelf de moeite van hun onderwijs op zich, en als hij hen tot geleerden gevormd had, bleef hij nog zorg dragen voor hunne welvaart. Zelf wilde hij van niemand eene weldaad ontvangen: wat ik tot nut van het algemeen verrigt, zeide hij, behoort ook alleen door het algemeen beloond te worden.

Mijne kinderen! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, deze kleine levensschetsen brengen ons, als van zelve, op de sterrekunde en de begrippen, die ten dien opzigte het meest aangenomen en gevestigd zijn: maar, daar het al laat is, en de klok, reeds voor een half uur, ons herinnerd heeft, dat het tijd wordt om ter rust te gaan, zullen wij dat onderwerp tot morgen uitstellen.

TWEEDE AVONDGESPREK.

Ik zal eens zien, zeide de Heer DE VERNEUIL den volgenden avond, wie uwer het belangrijk onderhoud met mij zal aanvangen, hetwelk wij, volgens afspraak, heden behandelen zouden. Ik! Ik! riepen al de jonge lieden te gelijk; maar FREDERIK verhief zijne stem zoo luid, dat de anderen moesten zwichten. Men had opgemerkt, dat hij al zijne uren van uitspanning met vlijtig onderzoek had doorgebragt, en hij moest zich vergoeding verschaffen voor de kleine vernedering, welke hij zich gisteren, door zijne onbezonnenheid, had op den hals gehaald. Men liet hem dus het woord. Welaan, mijn arme FREDERIK! zeide de Heer DE VERNEUIL; laat ons eens zien, op welke wijze de Zon zich elken avond van de aarde verwijdert, en elken morgen dezelve weder nadert. O, Oom! dikmaal zult gij u gewis ten

mijnen koste niet vermaken, antwoordde FREDERIK: de zon nadert immers de aarde niet; integendeel, de aarde nadert somwijlen de zon. — Dat verwondert mij, FREDERIK! Hoe komt het dan, dat de aarde, na de zon eens zoo digt genaderd te zijn, dat zij door hare stralen verlicht en verwarmd wordt, zich weder van dezelve verwijdert, en, bij tusschenpoozen, in zulk eene koude en akelige duisternis terugzinkt? — De aarde, Oom! in het ruim des hemels voortgestuwd en geleid door die onwederstaanbare kracht, die het heelal bestuurt, loopt om de zon in drie honderd vijf en zestig dagen en zes uren: de verschillende standen, waarin zij zich, gedurende dien tijd, ten opzigte van dat hemellicht bevindt, vormen voor de verschillende bewoners van hare oppervlakte, het onderscheid der jaargetijden. — Zoo! ik begrijp u. Wanneer de aarde het verst van de zon verwijderd is, hebben wij winter, en het is, integendeel, zomer, als zij dezelve het digst genaderd is: lente en herfst duiden dan beurtelings den overgang van het eene uiterste tot het andere aan. — Neen, Oom! dat is het nog niet. Wanneer wij het digst bij de zon zijn, hebben wij juist winter. De meerdere of mindere mate van licht en

en warmte, welke zij ons mededeelt, wordt alleen bepaald door den stand, waarin wij, ten haren opzigte, geplaatst zijn: het komt er slechts op aan, of hare stralen meer of min lijnregt op ons kunnen nederdalen. — Maar wat geeft ons dan dag en nacht? — De aarde, zonder zich een oogenblik op te houden in den kring, welken zij om de zon beschrijft, wentelt zich, te gelijker tijd, gestadig om hare eigene as. Zij volbrengt deze omwenteling in vier en twintig uren, en geeft daardoor het bestaan aan dagen en nachten, die langer of korter van duur zijn, al weder naar mate de zonnestralen meer of min regtstreeks tot ons komen. — Wat is de oorzaak, dat al die zonnen, welke wij des nachts als sterren aan den hemel zien pralen, ons geen licht en warmte geven, wanneer de zon, in wier stralen wij ons gedurende den dag verheugd hebben, ons verlaten heeft? — De sterren, welke wij des nachts zien schitteren, zijn niet alle zonnen. Zulke, die, volgens onze waarnemingen en ontdekkingen, die benaming verdienen, zijn op te grooten afstand van ons verwijderd, dan dat wij er licht en warmte van kunnen ontvangen. De andere zijn planeten of dwaalsterren, zulke namelijk, die in zich zelve duister zijn, maar den glans, welken zij af

afkaatsen, van de lichtende bollen of zonnen ontleenen, om welke zij zich bewegen. Onder deze behoort de maan. — Tot welke soort behoort de bol, welken wij bewonen? — De aardbol is eene *dwaalster*. — Bewegen wij ons ook om de maan? — Integendeel, de maan beweegt zich om de aarde, en verzelt ons dus op de reis, welke wij om de zon afleggen. — In hoe veel tijd loopt de maan om de aarde? — In zeven en twintig dagen en acht uren. Zij beweegt zich van het Westen naar het Oosten, en daar zij juist zoo veel tijd noodig heeft, om zich om hare eigene as te draaijen, keert zij ons altijd dezelfde zijde toe. — Is de omloop der maan om de aarde niet de oorzaak der zons- en maansverduisteringen? — Ja, de zon is voor ons verduisterd, wanneer de maan zich juist tusschen haar en de aarde bevindt, en de maan, als de aarde tusschen haar en de zon staat. Bij zonsverduisteringen valt derhalve de schaduw der maan op onzen aardbol, en bij maansverduisteringen wordt de maan zelve door de schaduw van onze aarde verdonkerd. — Hoe groot zijn, vergelijkender wijze, de aarde, de zon en de maan? — Men berekent de middellijn der aarde op duizend, zeven honderd en twintig *Duitsche* mijlen; de zon is een millioen, vier honderd en

en acht en veertig duizend malen grooter, en de maan vijftig malen kleiner dan de aarde. — Hoe ver zijn zij nagenoeg van elkander verwijderd? — De zon is *één* en twintig millioenen, en de maan *één* en vijftig duizend mijlen van de aarde verwijderd. — Zijn er, behalve de maan en aarde, nog andere dwaalsterren, die haar licht ontvangen van dezelfde zon, die ons bestraalt? — Ja, MERCURIUS, VENUS, MARS, VESTA, JUNO, PALLAS, CERES, JUPITER, SATURNUS en URANUS. De laatste, die ook HERSCHELL genoemd wordt, naar den sterrekundigen van dien naam, die dezelve, in het jaar 1781 ontdekte, omsluit al de andere in haren bijna onmetelijken loopkring, welken zij eerst in vier en tachtig jaren ten einde brengt. De andere hebben insgelijks hare eigene beweging om de zon. Daarenboven zijn er nog kleinere dwaalsterren, die zich om JUPITER, SATURNUS en URANUS bewegen, gelijk de maan om de aarde. Men noemt dezelve de wachters van JUPITER, SATURNUS en URANUS, gelijk de maan ook den naam draagt van wachter des aardbols. VENUS is, voor het oog, de schoonste van allen; zij heeft eenen helder schitterenden glans, en vertoont zich, of des avonds, even voor en na het ondergaan,

 of

of des morgens, even voor en na het opgaan der zon, waarom zij ook dikwijls avond- of morgenster genoemd wordt. — Is de zon inderdaad onbewegelijk? — De zon draait om hare eigene as. Men heeft zich daarvan overtuigd door het waarnemen der vlekken, die zich van tijd tot tijd op dezen lichtbol vertoonen. Deze vlekken verschijnen eerst aan een' van deszelfs randen, naderen vervolgens het middenpunt, bewegen zich naar de tegenovergestelde zijde, en verdwijnen eindelijk, om, na verloop van zekeren tijd, op nieuw te voorschijn te komen. Daar deze vlekken zich, na zeven en twintig dagen, weder op dezelfde plaats vertoonen, heeft men de gevolgtrekking gemaakt, dat de zon dien tijd noodig heeft om zich geheel om te wentelen; en daar zij zich van het Westen naar het Oosten bewegen, wil men ook, dat de zon zich in diezelfde rigting zoude omdraaijen. — Mijne kinderen! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, en wendde zich tot het geheele gezelschap, toen wij onlangs, gedurende eenige maanden, eene staartster aan den hemel zagen, heb ik u, ten dien opzigte, eenige ophelderingen gegeven, die nog niet uit uw geheugen kunnen gewischt zijn: dat één uwer mij eens zegge, wat eene staartster

ster is. — De staartsterren, antwoordde de jonge FERDINAND, die reeds eenen bijzonderen smaak voor de sterrekunde aan den dag leide, zijn waarschijnlijk dwaalsterren, die insgelijks tot ons zonnestelsel behooren, en, op eenen voor ons gezigt onmetelijken afstand, door de zon aangetrokken, dezelve allengs naderen, eenigen tijd in hare nabijheid vertoeven, en zich dan weder, dikwijls voor eeuwen, in de oneindige ruimte verwijderen, waar zij eene baan afloopen, die door geen menschelijk oog kan worden waargenomen. Volgens het meest aangenomen gevoelen, is die lange lichtsleep, die dezelve verzelt, en welken wij gewoonlijk haren staart noemen, zamengesteld uit zeer fijne dampen, die door den gloed der zon uit de ster worden opgetrokken. — Heeft men niet langen tijd geloofd, dat de aarde, in het middenpunt van het heelal, onbewegelijk stil stond, en dat de zon zich om dezelve bewoog? — Ja. PTOLOMEUS, een *Egyptisch* wijsgeer, die 140 jaren na de geboorte van CHRISTUS leefde, was de uitvinder van dat wereldstelsel, hetwelk langen tijd gezag bleef behouden. Men beweert, dat HYCETAS van *Syracuse* de eerste was, die het gevoelen van de beweging der aarde in omloop bragt. Hij vond navolgers. ARISTARCHUS, één

één derzelve, werd deswege vervolgd. Men beschuldigde hem voor de regtbank van *Athene*, dat hij, door zijne leer, de wetten van den godsdienst van den staat had geschonden. Niet eer, dan omstreeks het jaar 1460 van onze jaartelling, bragt een Kardinaal, NIKOLAAS DE CUISAN, dit gevoelen, hetwelk men geheel uit het gezigt had verloren, op nieuw ter baan. In het jaar 1540, deed COPERNICUS, door de kracht zijner bewijsgronden, hetzelve geheel herleven; doch het bleef desniettemin, nog langen tijd, eene oorzaak van vervolging. Huichelaars en eenvoudige vromen, die meer kwalijk geplaatsten godsdienstijver, dan verstand en oordeel aan den dag leiden, stelden hetzelve voor, als eene hoogst misdadige afwijking van de Christelijke geloofsleer. GALILEI, één der navolgers van COPERNICUS, werd voor de vierschaar der *Inquisitie* gevoerd, en veroordeeld, om zijne vermeende dwalingen plegtig af te zweren, in deze bewoordingen: Ik, GALILEI, zeventig jaren oud, persoonlijk in regten betrokken, gebogen op mijne knieën, en geplaatst voor de heilige Schrift, welke ik, met een opregt hart en onvervalscht geloof, met eigene handen aanroere, verzaak, vervloek en verfoei de ongerijmdheden, dwalingen en ket-

ketterijen, enz. Men verhaalt, dat, toen hij weder opstond, en het onruste geweten hem zijnen meineed voorhield, hij de oogen op de aarde sloeg, en, dezelve met den voet stootende, uitriep: en toch beweegt zij zich! — Wie was die COPERNICUS, aan wien wij de kennis van het thans algemeen aangenomene wereldstelsel verschuldigd zijn? — Hij was geboren, antwoordde nu weder FREDERIK, te *Thorn*, eene stad in *Pruissisch Polen*, in het jaar 1473. Hij had zich eerst in de wijsgeerte en geneeskunde geoefend, maar bepaalde zich vervolgens tot de wis- en sterrekunde. Hij bezocht, in onderscheidene landen, de geleerden, die zich in deze wetenschappen den meesten roem verworven hadden. In zijn vaderland teruggekeerd, verkreeg hij eene domheersplaats, die hem aan alle zorgen en bekommeringen des levens onthief, en nu vormde hij, voorgelicht door de ouden, wier gevoelens hij tot den grond toe doorzocht had, dat voortreffelijke wereldstelsel, dat hem voor altijd den lof en de goedkeuring van alle denkende menschen verzekerd heeft. Hij stierf in het jaar 1543, in den ouderdom van zeventig jaren. — Het verheugt mij, zeide nu de Heer DE VERNEUIL, dat wij dit laatste verhaal nog aan FREDERIK te danken hebben.

Hij

Hij heeft, van den aanvang van ons gesprek af, getoond, dat hij met vlijt en oordeel onderzocht heeft, en is derhalve waardig, hetzelve te besluiten. *Ziet, mijne kinderen!* Op zulk eene wijze moet men de misslagen zijner jeugd herstellen, als men dezelve, in meer gevorderden leeftijd, geheel wil vermijden. Een ander zoude misschien gepruild hebben; maar FREDERIK heeft ons willen toonen, dat men zijn oordeel voor een oogenblik kon misleiden, zonder hetzelve geheel te doen verdwalen, en dat hij zich nog met vrucht wist te oefenen.

DER-

Daar, goede vader! ..... neem dit aan. bl. 31.

DERDE AVONDGESPREK.

Den volgenden dag, zag de Heer DE VERNEUIL, op het uur van het ontbijt, den jongen ARNOLD, één' zijner neven, niet meer dan tien jaren oud, in grooten haast over het plein naar de voorpoort loopen. Nieuwsgierig naar de beweegreden van dit uitlapje, volgde hij den knaap, en zag hem het brood en de vruchten, welke hij tot zijn ontbijt ontvangen had, aan eenen ouden blinden grijsaard overgeven. Daar, goede vader! hoorde hij hem zeggen, neem dit aan. Ik wenschte wel, dat ik u meer kon geven; maar het is alles, wat ik thans heb. Gij moet mij vooral niet bedanken; ik doe niet meer dan mijn' pligt: wie iets heeft, moet mededeelen aan anderen, die niets hebben. Kom morgen op hetzelfde uur weder, dan zal ik zien, of ik u nog iets kan geven. Verheugd over de goede daad, welke

hij

hij verrigt had, wilde de knaap naar zijne makkers terug keeren, toen de Heer DE VERNEUIL hem bij den arm vasthield, en, op eenen schijnbaar gestrengen toon, afvroeg: van waar komt gij, jonge Heer? wat deedt gij daar aan de voorpoort? ARNOLD, zedig blozende van vreeze, dat zijne goede daad mogt ontdekt zijn, stamelde eenige verontschuldigingen. Kleine logenaar! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, terwijl hij hem liet gaan, dat zal ik u betaald zetten!

Toen het uur van het avondgesprek verschenen was, kwam men volgens gewoonte bijeen. Mijne kinderen! hief de Heer DE VERNEUIL aan, terwijl hij plaats nam, ik moet mij heden beklagen over het geringe vertrouwen, hetwelk één uwer in mij gesteld heeft. Hij heeft mij eene onwaarheid gezegd; voorzeker slechts uit zedigheid, om eene goede daad voor mij geheim te houden; maar men mag, in geenerlei geval, der waarheid te kort doen. Dat is eene gevaarlijke gewoonte, die ten laatste ligtelijk van goede op slechte daden overgaat. De onschuld en het geheim kunnen nooit lang te zamen huizen. Hij wenschte ARNOLD toen geluk met deszelfs menschlievendheid, en verhaalde aan het overige gezelschap, welk eene

goe-

goede daad hij den knaap had zien verrigten. Maar, vervolgde hij, nooit, lieve kinderen! moet gij, met welke bedoeling ook, iets voor mij geheim houden: want hoe zal ik uwe schreden rigten, indien gij mij den weg zoekt te verbergen, welken gij denkt intestaan? Weldadigheid is eene deugd; maar men behoort te weten, hoe men dezelve in oefening moet brengen, en het is mijne zaak, u te onderrigten, op welke wijze gij uwe weldaden behoort te besteden. Er zijn bedelaars, die hulp en ondersteuning verdienen; maar men vindt er ook, wier luiheid en slecht gedrag niemands medelijden waardig zijn. Een koning van *Perzie*, die eens eenen man, door eigene luiheid tot de uiterste armoede gebragt, met weldaden had overladen, ontving weldra, van alle kanten, klagten over deszelfs losbandigheid en ongeregelde levenswijze. Hij zag hem eindelijk eens aan den ingang van zijn paleis: hij was bedekt met lompen, en smeekte om eene aalmoes. De koning wees hem aan een' der wijzen van zijn hof, en sprak: ziet gij de gevolgen mijner goedheid? Ik heb dien man met schatten overladen: wat is de vrucht van mijne weldaden? Zij hebben zijn bederf voltooid, en zijn bronnen voor hem geworden van nieuwe ondeug-

 den

den en nieuwe ellende. Dat is waar, antwoordde de wijze; maar gij hebt gegeven aan de luiheid, wat gij slechts aan de werkzaamheid hadt behooren toe te staan.

Maar, Oom! bragt de kleine FERDINAND daar tegen in, het was niet mogelijk, dat mijn broeder in dit geval kon bedrogen worden; de man, dien hij weldeed, was oud en blind, en gij hebt ons immers gezegd, dat ouderdom en gebreken aanspraak geven op de hulp en het medelijden van anderen. — Ik heb ook, antwoordde de Heer DE VERNEUIL, ARNOLD voornamelijk berispt over de onwaarheid, waarmede hij zijne goede daad zocht te bedekken. Zonder twijfel is men altijd verpligt, den ouderdom en het ongeluk eene hulpvaardige hand te reiken. De ouderdom behoort in alle standen geëerbiedigd te worden; hiervan hebben ons de ouden schoone voorbeelden nagelaten. — O, Vader! riep AUGUST; de *Spartanen* vooral. Daarom zeide ook LYSANDER, een *Lacedemonier*, dat de ouderdom nergens eervoller verblijf had dan te *Sparta*. Bij gelegenheid der *Olijmpische* spelen zocht een grijsaard overal naar eene zitplaats, en niemand wilde opstaan om hem de zijne aan te bieden; doch naauwelijks naderde hij den kant, waar de *Lacedemoniers* zaten, of al-

alle jonge lieden rezen met den grootsten eerbied voor hem op. Groote Goden! riep de grijsaard uit; alle *Grieken* weten, wat deugd is, maar alleen de *Lacedemoniers* betrachten dezelve! Een jonge *Spartaan*, die iemand op eenen draagzetel buiten de stad zag voeren, zeide met verontwaardiging: de Goden bewaren mij, dat ik ook ergens zoo zitte, dat ik voor eenen grijsaard niet zoude kunnen oprijzen!

Oom! vervolgde ADOLF, men verhaalt zoo veel buitengewoons van de schranderheid van blinden: en hoe verre mag men daar geloof aan hechten? — Het is waar, antwoordde de Heer DE VERNEUIL, blinden zijn gewoonlijk veel schranderder dan de meeste menschen, die het genot van het gezigt hebben. Men kan dat gemakkelijk verklaren. De blinden worden door de menigvuldige voorwerpen, die ons onophoudelijk door het zintuig des gezigts, als het ware, worden opgedrongen, veel minder afgetrokken, en moeten derhalve het gehoor, den reuk en het gevoel veel fijner en juister hebben, dan wij. De ondervinding bevestigt zulks. Het is daarenboven natuurlijk, dat de zintuigen, die, uit hoofde van het gemis van het voornaamste, meer gebruikt en geoefend worden, ook eene meerdere volkomenheid moeten ver-

krij-

krijgen. De uiterlijke teekenen van magt en gezag, die bij andere menschen zulke levendige aandoeningen verwekken, maken niet den minsten indruk op blinden. Een blinde, geroepen voor de regtbank der stedelijke regering van *Parijs*, verscheen voor de regters als voor lieden, die hem gelijk waren; hunne bedreigingen verschrikten hem niet. Wat wilt gij mij doen? vroeg hij. — Ik zal u in een donker hol laten werpen, antwoordde een der regters. — Och, Mijnheer! hernam de blinde, daar ben ik reeds sedert vijfentwintig jaren. — Ik herinner mij nog een ander voorbeeld. De Heer SAUNDERSON, voor eenige jaren in *Engeland* overleden, had reeds in zijne vroegste jeugd het gezigt verloren. In weerwil van dit gemis, maakte hij zulke verbazende vorderingen in de wiskunde, dat hij tot Hoogleeraar in die wetenschap aan de Hoogeschool te *Cambridge* beroepen werd. Zijn onderwijs was bijzonder duidelijk, en dat kon niet anders; want hij sprak tot zijne leerlingen, als of zij, even als hij, van het gezigt verstoken waren. Hij gaf zelfs, wat nog verwonderlijker is, onderwijs in de gezigtkunde. Hij wist, alleen door het gevoel, valsche penningen van echte te onderscheiden, zelfs dan, wanneer zij zoo kunstig waren nagemaakt, dat

ken-

kenners er door bedrogen werden. Om de naauwkeurigheid van een wiskundig werktuig te beoordeelen, had hij niet anders noodig, dan deszelfs verdeelingen slechts even met zijne vingers aan te roeren. Hij voelde de geringste verandering in den dampkring, en werd, vooral bij stil weder, elk voorwerp gewaar, dat zich in zijne nabijheid bevond. Eens, in eenen tuin tegenwoordig bij het doen van sterrekundige waarnemingen, onderscheidde hij, door de beweging der lucht op zijn gelaat, wanneer de zon helder scheen, of door wolken bedekt werd; hetwelk te meer verwondering verdient, dewijl hij niet alleen van het gezigt, maar zelfs van het zintuig des gezigts, beroofd was.

Vader! vroeg KAREL, men spreekt zoo dikwijls, bij tegenoverstelling, van de vrolijkheid der blinden, en de neerslagtigheid der dooven: wat moet men daarvan gelooven?

De blinden, hernam de Heer DE VERNEUIL, genieten een groot deel der genoegens, welke de zamenleving oplevert. Door geene zigtbare voorwerpen afgetrokken, luisteren zij met de levendigste belangstelling naar alles, wat in hunne tegenwoordigheid gezegd wordt, en hebben dus een dubbeld genot van elk belangrijk of aangenaam onderhoud. Zij kunnen, op hunne

beurt

beurt, hunne gedachten en gewaarwordingen aan anderen mededeelen, en door scherts en boert de gezellige vrolijkheid vermeerderen. Vernemen of bemerken zij iets, waarvan de aard of oorzaak hun onbekend of onbegrijpelijk is, zij zijn oogenblikkelijk in de gelegenheid, om door onderrigt of opheldering hunne nieuwsgierigheid te bevredigen. De doove, daarentegen, staat, als het ware, eenzaam en alleen in het midden der zamenleving. Verhaalt men iets belangrijks, hij kan er niet het minste deel aan nemen; slaat men de oogen op hem, hij gelooft, dat men iets vreemds in hem opmerkt; ziet hij lagchen, hij denkt, dat het om hem is; vraagt hij iets, hij verneemt geen antwoord; verzoekt hij iets, hij verbeeldt zich, dat het geringste uitstel eene weigering is. Hierin, dunkt mij, bestaat het onderscheid tusschen deze twee gebreken. De doove, intusschen, is de beste beoordeelaar der gebaardenspraak. LE SAGE, de bekende schrijver van *Gilblas van Santillana*, geeft er het bewijs van. Hij was in zijnen ouderdom geheel doof geworden; doch woonde, desniettemin, nog gaarne de vertooning zijner tooneelspelen bij: hij verloor er bijna geen woord van, en verklaarde zelfs, dat hij, en over het spelen, en over zijne stuk-

stukken zelve, nooit beter had geoordeeld, dan sedert hij de tooneelspelers niet meer hooren kon.

Maar, jonge Heeren! zeide thans de Heer DE VERNEUIL tot zijne kweekelingen, wat fluistert gij daar, en wat reikt gij elkander toe? — Vader! antwoordde ADRIAAN, in naam van al zijne makkers, wij willen niet, dat ARNOLD het offer van zijne goedhartigheid zij; wij leggen elk iets van ons speelgeld uit, om den armen blindeman voortaan het noodige onderhoud te geven. — Vergeet gij dan, lieve kinderen! dat gij voornemens waart, u, voor dat geld, elk eene nieuwe winterjas naar de mode te koopen? — Wij kunnen dezelve missen, Vader! Herinner u, wat gij onlangs aan KAREL en mij verhaald hebt. Zeker Heer bezocht eenen geestelijken in het strengste van den winter. Hij bemerkte, dat geen zijner vertrekken behangen was, en vroeg hem, waarom hij deze voorzorg niet gebruikte, om zich voor de koude te beschutten? De waardige priester wees hem twee behoeftigen, welke hij verzorgde, en antwoordde: Ik dek liever deze ongelukkigen, dan deze muren. — Lieve kinderen! hernam de Heer DE VERNEUIL, ik verheug mij, zoowel over uw voornemen, als

 over

over de wijze, waarop hetzelve mij wordt medegedeeld. Ik wil ook gaarne het mijne tot uwe weldaad bijdragen. Ondersteuning van ongelukkige natuurgenooten is voor den mensch een der hoogste en heiligste pligten: in welke omstandigheden hij zich ook bevinde, hij kan niet beslissen, of hij niet zelf nog eens de hulp zal behoeven, welke hij thans aan anderen kan bewijzen. Een *Engelschman* zat eens in zijn kabinet; men kwam hem waarschuwen, dat er brand in huis was: wat raakt mij dat? antwoordde hij, ik heb het slechts gehuurd. Evenwel, toen de vlam zijne kamer bereikte, begon hij spoedig te begrijpen, dat dit ongeval van eenig belang voor hem was.

VIERDE AVONDGESPREK.

Mijne kinderen! zeide de Heer DE VERNEUIL, toen hij, den volgenden avond, in de zaal trad, ik ben nogmaals in de noodzakelijkheid, om ons gesprek met eene betuiging van mijn misnoegen aan te vangen. Gij zoekt te vergeefs naar MAURITS; tot zijne straf, heb ik hem dezen avond uit ons gezelschap verbannen. — Wat heeft hij gedaan? Wat heeft hij gedaan? riepen al de jonge lieden. — Gij hadt hem opgedragen, het geld, hetwelk gij verzameld hebt, aan den blinden grijsaard ter hand te stellen: om deze eervollen last te volvoeren, ging hij naar het hek. Toen hij terug komt, springt de hond, MEDOR, tegen hem op, om hem te liefkozen; om er zich van los te maken, slaat hij het arme dier, en beantwoordt de vermaningen, welke ANTONIE, mijn bediende, hem deswege doet, met beleedigende

ſcheldwoorden. Gij weet, ANTONIE is een zestigjarige grijsaard. *Zijn* ſtand van bediende geeft niemand regt om hem te mishandelen. De ongelukkige, die door omſtandigheden wordt genoodzaakt, zijne medemenſchen te dienen, behoort, indien hij de pligten, welke hij zich heeft opgelegd, getrouw vervult, een voorwerp van belangſtelling voor hen te zijn. Dienstboden hebben zich dikwijls door kieſche en edele gevoelens onderſcheiden; de vernedering, waarin de mensch door het ongeluk verſtooten wordt, beneemt hem noch den wil, noch het vermogen om eene groote daad te verrigten. Op een' der noodlottigſte en gedenkwaardigſte dagen der *Franſche* ſtaatsomwenteling, den 10 Augustus 1792, was de Baron van ... kapitein bij de *Zwitserſche* lijfwacht, van 's morgens zeven tot 's avonds vijf uren, in gevecht geweest, en op verſcheidene plaatſen, door ſabelhouwen, gekwetst geworden. Ten uiterſte afgemat door den ſtrijd en zijne wonden, en vol vreeze voor het lot van het grootſte deel zijner wapenbroeders, die door het graauw van *Parijs* vermoord waren, vond hij eindelijk eene ſchuilplaats op eenen boom in den tuin der *Tuilerien*. Omſtreeks acht uren des avonds, toen de ſtad in rust geraakte, en hij hoop kreeg,

kreeg, dat hij in de duisternis aan de woede des volks zoude kunnen ontſnappen, klimt hij den boom weder af, en begeeft zich op weg, om een beter en veiliger verblijf op te zoeken. Naauwelijks is hij eenige ſchreden voortgegaan, of hij hoort iemand naar hem toekomen: hij verbergt zich binnen het ijzeren hek, dat het ſtandbeeld van LODEWIJK XV omringde: men ontdekt hem, en roept hem toe: Wie daar? — Mijn vriend! antwoordt de kapitein, wie gij ook zijn moogt, ik ſtel mijn lot in uwe handen; lever mij over aan beulen en moordenaars, doe met mij, wat gij goed vindt; ik kan mij niet langer verdedigen. Ik heb geſtreden van den morgen tot den avond; ik ben op verſcheidene plaatſen gewond: het leven is mij tot last! — De perſoon, tot wien hij ſprak, was de bediende van een' man van vermogen te *Parijs*. Kapitein! antwoordde hij den Baron, geef mij uw kleed, en neem het mijne; volg mij en wees gerust. Hij wikkelde de *Zwitserſche* montering in zijn' zakdoek, bragt den kapitein gelukkig in het huis zijns meesters, en hield hem, veertien dagen lang, in zijne kamer verborgen. De Heer des huizes vernam eindelijk, dat zijn bediende eenen *Zwitser* bij zich had, en bevreesd, dat zijn vermogen in ge-

gevaar mogt geraken, gaf hij beiden bevel, om zijn huis oogenblikkelijk te verlaten. De brave bediende bragt des avonds zijnen gast naar de woonplaats zijner moeder, die kolen verkocht, en verzocht hem, dat geringe verblijf voor lief te willen nemen, tot zich eene betere gelegenheid opdeed. Na drie of vier dagen werd er eene huiszoeking aangekondigd. Men had nog flechts even den tijd, om den kapitein onder eenige zakken met kolen te verbergen. Het geheele huis werd met de grootfte zorgvuldigheid doorzocht; men ftak zelfs tusfchen de zakken met pieken van vier voeten lang; doch men vertrok weder, zonder iemand gevonden te hebben. Eenigen tijd daarna, verkreeg de Baron, door list of door geld, een paspoort onder eenen vreemden naam, en bereikte gelukkig het Kanton *Bern*, waar hij over een aanzienlijk vermogen befchikken kon. Naauwelijks was hij aangekomen, of hij zond zijnen edelmoedigen redder twintig duizend *livres*, en verzocht hem, naar *Zwitferland* te komen. De brave man nam de uitnoodiging aan, en ging met zijn klein gezin op reis. De Baron ontving hem, met betuigingen der hartelijkfte dankbaarheid, op eene landhoeve, die jaarlijks vijf duizend *francs* opbragt, en welke hij

hij hem terftond in vollen eigendom afftond. Sedert dien tijd leven deze huisgezinnen in het genot der rust en des geluks. Ziet gij, mijne kinderen! Deze bediende bezat eene edele denkwijze, en vele andere kunnen hem gelijken.

Naauwelijks had de Heer DE VERNEUIL dit verhaal geëindigd, toen men ANTONIE de zaal zag inkomen. Hij naderde met den hoed in de hand, en liet, door dit teeken van onderdanigheid, zijne zilvergrijze lokken zien, die ieder eerbied moesten inboezemen. De jonge lieden rezen uit eigen' beweging op: zij herinnerden zich het gefprek, hetwelk zij, eenige dagen geleden, gehad hadden, over de achting, welke men, zonder onderfcheid van ftand of betrekking, aan alle menfchen verpligt was, die door Gods gunst den zegen des ouderdoms genoten. De Heer DE VERNEUIL kon niet nalaten, door een vriendelijk gelaat, zijne tevredenheid over hun gedrag uit te drukken. ANTONIE had de tranen in de oogen. Wat deert u, goede ANTONIE? vroeg de Heer DE VERNEUIL: neem plaats bij de kagchel, en verwarm u, terwijl gij met ons fpreekt. — Mijnheer! Ik ben flechts een arme dienstbode... ik zal mij gewis geene vrijheid veroorlooven... — Op uwe ja-

jaren, ANTONIE! blijft men niet ſtaan, waar menſchelijkheid en beſchaafde zeden heerſchen. Gij ziet, dat al mijne jonge vrienden wedijveren, om u een' ſtoel aan te bieden: ga toch zitten, ANTONIE! — Nu, Mijnheer! om u te gehoorzamen.... Mijnheer! eenige losſe woorden, welke de jonge Heer MAURITS mij dezen morgen toeſprak, hebben mij zeker verdriet veroorzaakt; maar met nog grooter leedwezen heb ik vernomen, dat gij hem deswege eene ſtraf hebt opgelegd. Gedurende dertig jaren, dat ik de eer heb in uwen dienst te zijn, heb ik u nooit iets gevraagd; heden kom ik u, voor het eerst, iets verzoeken: vergiffenis voor den jongen Heer MAURITS. Hij heeft niemand beleedigd dan mij, en ik ben overtuigd, dat hij meer uit onbezonnenheid, dan uit gebrek aan gevoel, gefeild heeft. — Op deze woorden vlogen al de jonge lieden ANTONIE om den hals, en vereenigden zich met hem, om vergiffenis voor den ſchuldigen af te ſmeeken. De Heer DE VERNEUIL tarzelde eenige oogenblikken: ANTONIE! zeide hij eindelijk, op uw verzoek zal ik hem vergiffenis ſchenken, ſchoon hij, uwe jaren in aanmerking genomen, niet alleen u, maar alle menſchen van uwen ouderdom, beleedigd heeft. — Ik dank u hartelijk, Mijnheer! en mag ik verzoeken, of ik zelf hem de deur van zijne gevangenis mag openen? — Doe dat, ANTONIE! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, terwijl hij hem de hand drukte; gij zijt een braaf man! — Kom terug, kom met MAURITS terug, goede ANTONIE! riepen de jonge lieden. Neen, jonge Heeren! hernam ANTONIE, terwijl hij de zaal verliet; ik lees in uwe oogen, wat gij voorhebt; maar ANTONIE houdt van geene eerbewijzen. —

Mijne kinderen! hief de Heer DE VERNEUIL weder aan, toen de eerlijke man vertrokken was, wij ſpraken zoo even van de deugden van lieden, die door armoede genoodzaakt zijn, anderen te dienen. Ik heb er u een voorbeeld van medegedeeld: ziet hier een ander, dat u treffen moet. Belang te ſtellen in het lot van zijne vijanden is zonder twijfel eene daad der hoogſte edelmoedigheid; zoo ten minſte, wordt het ons, door eenen vreemdeling, in eene vernuftige fabel voorgeſteld.

Een vader wilde, voor zijn overlijden, zijne nalatenſchap tusſchen zijne drie zonen verdeelen. Hij deed zulks met de grootſte onpartijdigheid, en ſprak hen vervolgens op deze wijze aan: ik bezit nog een edelgeſteente van groote waarde; het

het is bestemd voor één van u, als eene belooning voor eene groote en edelmoedige daad. Ik geef u drie maanden tijd, om u hetzelve waardig te maken. De drie zonen gingen op reis. Op den bepaalden tijd kwamen zij weder, en ieder zocht zijn regt te doen gelden. De oudste sprak eerst. Een vreemdeling, verhaalde hij, bevond zich in omstandigheden, die hem noodzaakten, mij zijn geheele vermogen toe te vertrouwen. Hij had geene getuigen, geen handschrift, volstrekt niet het minste bewijs, dat ik iets van hem in bewaring had ontvangen, en evenwel heb ik hem alles getrouw weder ter hand gesteld. Is deze daad niet prijzenswaardig? — Mijn zoon! antwoordde de grijsaard, gij hebt gedaan, wat gij behoordet te doen; eerlijkheid is pligt: uwe daad is slechts regtvaardig, niet edelmoedig. De tweede zoon sprak op zijne beurt. Ik bevond mij, op mijne reis, aan den oever van een meer. Een kind viel in het water en worstelde reeds met den dood: ik wierp mij in de golven, greep het, en bragt het behouden aan den oever. — Braaf! zeide de vader, dat is eene daad, die edelmoedig verdient genoemd te worden: gij hadt er zelf het leven bij kunnen verliezen; doch laat ons hooren, wat uw broeder nog te verhalen heeft. — Ik ontmoette, sprak

sprak deze, mijnen bittersten vijand. Hij was, zonder het te weten, in slaap geraakt op den rand van eenen afgrond: de minste beweging bij zijn ontwaken moest hem onvermijdelijk in de doodelijke diepte nederstorten. Ik naderde langzaam en stil, wekte hem met de noodige behoedzaamheid, en had het geluk zijn leven te redden. — Gij, mijn zoon riep de vader opgetogen uit, gij alleen hebt het edelgesteente verdiend!

ANTONIE, ging een der kweekelingen voort, heeft nog grooter gehandeld dan deze jongeling, want hij heeft het bewijs onzer dankbaarheid, dat is, de belooning zijner goede daad, van de hand gewezen. Heeft hij zijne goede diensten herinnerd, hij deed het alleen, om zich een regt te geven op het verkrijgen van vergiffenis voor iemand, die hem onregtvaardig behandeld had: hij is de held van de *Adige*. — Wie is de held van de *Adige?* vroeg de Heer DE VERNEUIL. — Mijn vader heeft er mij van verhaald, antwoordde HENDRIK; gij weet, Oom! dat hij te *Verona* woont. Bij eene overstrooming der *Adige* werd de brug van *Verona* bijna geheel door de golven weggespoeld; alleen de middelste boog, waarop een huis gebouwd was, had zich nog staande gehouden.

 In

In deze woning bevond zich een geheel huisgezin. Men zag van den oever, hoe de ongelukkigen hunne handen uitſtrekten, en om hulp ſmeekten, en te gelijk, hoe het geweld des ſtrooms de zuilen van den boog hoe langer hoe meer ſchokte en ondermijnde. In dit uiterſte gevaar, loofde de Graaf SPOLVERINI eene beurs van honderd *louis d'or* uit aan ieder, die moeds genoeg bezat, om, met behulp van eene ſchuit, de redding van het wanhopende huisgezin te ondernemen. Er was eene ontelbare menigte volks te zamen gevloeid, doch niemand durſde zich aanbieden: men liep gevaar, om of door de ſnelheid van den ſtroom medegeſleept, of door het puin van den inſtortenden boog verpletterd te worden. Eindelijk komt er een landman aan; men onderrigt hem, welk een waagſtuk er te ondernemen, en welk een prijs er mede te behalen is; hij klimt terſtond in eene ſchuit, bereikt, in weerwil van ſtroom en golven, het midden der rivier, nadert de zuilen van den wankelenden boog, en wacht daar, tot het geheele gezin, vader, moeder, kinderen en oude lieden zich, langs een touw, in de boot hebben afgelaten. God zij dank! roept hij uit, gij zijt gered! Hij neemt de riemen weder op, worstelt nogmaals, met al zijne kracht,

kracht, tegen het geweld der golven, en brengt, onder de luide toejuichingen des volks, het geredde huisgezin gelukkig aan wal. De Graaf SPOLVERINI biedt hem de uitgeloofde belooning aan. Neen, zegt de landman, mijn leven verkoop ik niet! Met den arbeid mijner handen kan ik mijne vrouw, mijne kinderen en mij zelven genoegzaam onderhouden. Geef de beurs aan dit ongelukkige huisgezin, dat alles verloren heeft, en geld behoeft om de geledene ſchade te boven te komen.

Nu kwam MAURITS binnen, verlegen en vol berouw over het gebeurde. Onze bijeenkomst wordt tot morgen uitgeſteld, zeide de Heer DE VERNEUIL. Op verzoek van den grijsaard, zoo ſchandelijk door u beleedigd, hebben wij u in ons gezelſchap weder aangenomen; doch heden verdient gij niet met ons te ſpreken.

VIJFDE AVONDGESPREK.

MAURITS! ving de Heer DE VERNEUIL den volgenden avond aan, gij hebt eenen grijsaard beleedigd: ten dien opzigte behoef ik u niets meer te zeggen; gisteren heb ik u reeds terstond op eene wijze, zoo als gij verdiendet, de grootheid van uw misdrijf onder het oog gebragt. Thans wil ik u doen zien, welke gemoedsbeweging u tot dat uiterste gebragt heeft, en hoe gij dezelve had behooren tegen te gaan. ANTONIE, misnoegd, dat hij u den hond zag slaan, die nooit iemand kwaad doet, en u toen zelfs zijne liefde betoonde, beschuldigde u van hardheid en ongevoeligheid: zie daar, wat u bewogen heeft, om hem scheldwoorden toe te duwen. Ik, voor mij, geloof niet, dat gij ongevoelig zijt. De ijver, door u betoond in de uitvoering van den eervollen last, die u was opgedragen, is mij zelfs een voldoend bewijs voor

voor het tegenovergestelde. Gij waart aangedaan; gij hadt den ongelukkigen blinden uw gemeenschappelijk geschenk ter hand gesteld, en waart nu vol verlangen, om aan uwe makkers de betuigingen van zijne vreugde en dankbaarheid mede te deelen, toen MEDOR tegen u opsprong, en u, in uwen loop, vertraagde. Daarom sloegt gij MEDOR. ANTONIE, die u met zijne berisping nog langer ophield, bragt uwe drift nog meer in beweging, en werd voor zijne welgemeende vermaning, met scheldwoorden beloond. Lieve MAURITS! leer toch uwe gemoedsbewegingen beheerschen, uit welke bron zij ook ontspringen; daarin bestaat voornamelijk de groote kunst om gelukkig te leven. De aandoening, welke het verrigten eener goede daad in ons opwekt; het ongeduld, hetwelk ons bezielt, om er anderen, wier last wij slechts volbrengen, kennis van te geven, veroorlooft ons niet, eene onregtvaardigheid te begaan: en begaan wij eene onregtvaardigheid, het eerste woord van iemand, die er ons oplettend op maakt, moet ons oogenblikkelijk tot onzen pligt terug roepen. Toen gij MEDOR sloegt, handeldet gij als een stoute knaap, en ANTONIE, die u als zoodanig toesprak, en buiten staat is, om de gewaarwordingen van het men-

menschelijke hart te ontleden, geloofde dat hij zeer wel en pligtmatig handelde. Gij moet u gewennen, MAURITS! ook naar hen te luisteren, die, door schijn bedrogen, u ten onregte vermanen en bestraffen; gij zoudt anders ligtelijk, in lateren leeftijd, het oor voor de stem der waarheid zelve kunnen sluiten. Ongelukkig, wie de waarheid moet vreezen! Zij moet ons aangenaam zijn, onverschillig tot welken rang of stand hij behoore, die ons dezelve voorhoudt. Koningen zelfs, die gaarne de waarheid uit den mond hunner onderdanen hooren, toonen daardoor, dat zij hunnen troon waardig zijn.

In *China* heeft altijd eene soort van geschiedkundige regtbank bestaan, die verpligt was, de deugden en gebreken van den regerenden vorst in de jaarboeken des rijks op te teekenen. De Keizer TAI-TSONG gaf eens last aan derzelver leden, om de geschiedenis van zijne regering voor hem open te leggen. Gij weet, zeide de voorzitter, dat wij van de deugden en gebreken onzer vorsten naauwkeurige aanteekening houden; ware het u vergund, onze gedenkschriften in te zien, wij zouden de vrijmoedigheid verliezen, om rein en onvervalscht de waarheid te schrijven. — Hoe! riep de Keizer, als gij voor

voor de nakomelingschap de geschiedenis van mijn leven beschrijft, wilt gij dan ook melding maken van mijne misslagen en gebreken? — Het is, antwoordde de voorzitter, noch met mijn karakter, noch met de waardigheid van mijn ambt bestaanbaar, de waarheid in eenig opzigt te verdonkeren of te vervalschen: ja, ik zal alles bekend maken. Begaat gij eene onregtvaardigheid, ik zal er mij zeer over bedroeven; maakt gij u slechts aan de geringste onbescheidenheid schuldig, het zal mij leed doen; maar ik mag niets verzwijgen. Zoo bepaald en gestreng zijn de pligten, welke het ambt van geschiedschrijver mij oplegt, dat het mij zelfs niet geoorloofd is, ons tegenwoordige gesprek met stilzwijgen voorbij te gaan. — TAI-TSONG bezat een edel hart. Ga voort, zeide hij tot den voorzitter; spreek en schrijf de waarheid zonder dwang of vrees: het verslag mijner deugden en gebreken moge strekken tot bevordering van het geluk mijns volks, en tot leerzaam onderrigt voor mijne opvolgers. Uwe regtbank handele voortaan vrij en onbelemmerd: ik neem dezelve onder mijne bijzondere bescherming, en sta toe, dat mijne geschiedenis met de grootste onpartijdigheid geschreven worde.

 MAU-

MAURITS! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, het verwijt van ANTONIE heeft u misschien te meer gegriefd, om dat het slechts een hond was, die door u mishandeld werd: maar gij weet toch, dat men even zoo min dieren, als menschen, onregtvaardig mag behandelen. De hond is daarenboven onze getrouwe medgezel, onze vriend; MEDOR bewees het u, juist toen gij hem sloegt. Men verhaalt van deze soort van dieren trekken van gevoel en moed, die inderdaad, in eene verzameling van schoone en edele daden, eene eervolle plaats verdienen.

In het jaar 1616, stortte te *Parijs* eene brug in. Een kind werd onder het puin bedolven, doch gelukkig door twee balken, die dwars tegen elkander waren geschoven, zoo beschermd, dat het niet verpletterd kon worden. Een hond, die, op den oogenblik der instorting, naast het kind had geloopen, bevond zich in denzelfden toestand. Van alle kanten ingesloten tusschen puin en steenen, en nergens eenen uitgang kunnende vinden, begon het dier uit al zijne magt te blaffen, en gaf daardoor spoedig aan eenige lieden gelegenheid om hem te verlossen. Hij toonde zich eerst verheugd over zijne herkregene vrijheid; doch, het kind niet ziende, in welks gevaar hij gedeeld had, keerde hij terug

rug onder de puinhoopen, die hetzelve bedekten, begon weder te blaffen, en was eindelijk oorzaak, dat men het vond en van den dood redde.

In het jaar 1765, sloeg, op eene rivier, niet verre van *Aberdeen*, eene stad in *Schotland*, eene schuit om. Van drie mannen en een' jongen, die zich in dezelve bevonden, zwommen er twee naar den oever; maar de twee anderen waren op het punt om te verdrinken, toen de hond van een' hunner vrienden, die toevallig daar heen kwam, in het water sprong, en den een' na den ander' behouden aan land trok.

ZESDE AVONDGESPREK.

Hendrik kwam dezen avond later in het gezelfchap dan al de anderen. Hij had er den geheelen dag fomber er ernftig uitgezien, en fcheen zelfs nu nog verdrietig en afgetrokken: het was, als of hij onder den last van diepe en gewigtige overpeinzingen gebukt ging. Neef! zeide de Heer de Verneuil, er is zeker iets, dat u bedroeft of bekommert: reeds gisteren zag ik u in den tuin geftadig naar den hemel zien, en met ongeduld op den grond ftampen. Dat is niet goed. Wanneer een fterveling zijne oogen ten hemel heft, moet de kalmte in zijne ziel terug keeren, onverfchillig welk eene oorzaak dezelve ontrust hebbe. Wie zoo handelt, als gij, fchijnt te morren tegen de befchikkingen van het Opperwezen, en dat is een groot misdrijf. Zeg mij dus, wat was de reden dier wanhopige gebaarden? — Lie-

Lieve Oom! Ik zal het u gaarne zeggen; want de verdenking, waartoe mijn gedrag van gisteren avond u aanleiding heeft gegeven, is geheel ongegrond. Had mij eenig ongeluk getroffen, ik zoude het aan u, als aan mijnen vader, toevertrouwen, overtuigd, dat ik bij u troost en geruststelling kon vinden. Ik zag gisteren avond naar den hemel, en zocht naar de fterrebeelden van den dierenriem, waarvan gij ons des morgens, in de les over de fterrekunde, gefproken hadt; maar ik vond noch den *Schutter*, noch den *Schorpioen*; in het kort, geen één van die twaalf teekenen van den zonneweg. Dat maakte mij zoo ongeduldig. — Het verheugt mij zeer, Hendrik! dat gij, zelfs in uwe uren van uitfpanning, zoo veel lust toont, om uwe kennis te vermeerderen. Indien gij er allen mede tevreden zijt, wil ik gaarne dit uur befteden, om u de teekenen van den zonneweg aan den hemel te leeren onderfcheiden. — O ja! o ja! riepen al de jonge lieden vrolijk uit, want zij leerden gaarne, en kenden, in dat opzigt, geen verfchil tusfchen fpeel- of leeruren. Eene les, daarenboven, op zulk eene gemeenzame en vriendfchappelijke wijze gegeven, kon niet anders dan zeer aangenaam zijn.

De

De ouden, vervolgde dus de Heer DE VERNEUIL, hadden, zoo als wij reeds te voren zagen, geheel valsche begrippen aangaande den loop en de beweging der hemelsche ligchamen. *Zij* geloofden, dat de zon elken morgen op eenen vurigen wagen uit de kimmen steeg, om ons op haren togt licht en warmte mede te deelen. Schoon zij overtuigd waren, dat deze godheid, even als een sterfelijk wezen, zich elken avond ter rust begaf, hadden zij toch dikwijls opgemerkt, dat zij, van dag tot dag, op eene verschillende plaats ten voorschijn kwam, en slechts om de twaalf maanden tot hetzelfde punt terugkeerde. *Zij* verbeeldden zich dus, dat de onderscheidene sterren, in welker schijnbare nabijheid de zon zich iedere maand vertoonde, de schitterende zuilen van een paleis waren, hetwelk de zonnegod, eens in het jaar, gedurende dertig dagen, bewoonde. Aan elk van deze gewaande paleizen hadden zij eenen naam gegeven, die hun één' van hunne goden of helden, of één van derzelver meest beroemde bedrijven of lotgevallen, te binnen bragt. De *Ram* was dezelfde, waarop PHRIXUS en HELLE de vlugt namen, om de woede van hunne stiefmoeder INO te ontkomen. ADOLF! wie waren die twee menschen? — PHRIXUS en HELLE waren kinderen van ATHAMAS, koning van *Thebe:* zij werden vervolgd door hunne stiefmoeder, en ontvloden, volgens de fabel, op een' ram met eene gouden vacht. Zij waagden, op dit buitengewone dier, den togt over eene engte van de *Zwarte zee*, die naderhand de *Hellespont* genoemd werd, maar HELLE, die in de golven het leven verloor. PHRIXUS kwam behouden in *Colchis*, waar hij de gouden vacht van zijnen ram aan den God MARS toewijdde, die dezelve, dag en nacht, door eenen verschrikkelijken draak liet bewaken, en onmetelijke schatten uitloofde aan ieder, die het kostbare kleinood in zijne magt wist te krijgen. — De *Stier* was dezelfde, waarvan JUPITER de gedaante had aangenomen, om de maagd EUROPA te schaken. De *Tweelingen* waren CASTOR en POLLUX. Dit teeken is, voor gevoel en zedekunde, één der belangrijkste van den zonneweg. HENDRIK! verhaal er ons iets van. — CASTOR en POLLUX waren het leven verschuldigd aan dezelfde moeder, LEDA, de echtgenoote van TYNDAREUS, koning van *Sparta*. De Vader van CASTOR was TYNDAREUS zelf: POLLUX was de zoon van JUPITER. De twee broeders waren beroemd zoo wel wegens

gens hunne dapperheid, als wederzijdsche vriendschap. Zij behoorden tot de helden, die het gouden vlies veroverden, waarvan ADOLF ons zoo even verhaald heeft, en zuiverden de *Grieksche* zeeën van de roovers, die dezelve onveilig maakten. Zij beminden ILAÏRA en PHEBE, dochters van LEUCIPPUS, en wilden haar ten huwelijk nemen; doch IDAS en LYNCEUS, die reeds met haar verloofd waren, daagden hunne medeminnaars tot een gevecht uit. CASTOR werd door LYNCEUS omgebragt: POLLUX nam bloedige wraak; maar, sedert den dood zijns geliefden broeders, werd het leven hem ondragelijk. Hij smeekte zijnen vader, den beheerscher der goden, om de onsterfelijkheid, welke hij door zijne geboorte verkregen had, met CASTOR, die reeds in de benedenwereld was nedergedaald, te mogen deelen. — De *Fransche* dichter GENTIL-BERNARD, hernam de Heer DE VERNEUIL, laat bij deze gelegenheid, het voorbeeld van alle broeders, op eene bijzonder treffende wijze, JUPITER aanspreken. De woorden, in onze taal gevolgd, luiden nagenoeg aldus:

POL-

POLLUX.

Beheerscher des heelals! diep in het stof gebogen,
Roep ik u aan: verhoor me uit mededoogen!
Wend af den last, die me op den boezem drukt,
En wil de tranen droogen,
Die mij de smart ontrukt.
De dood heeft CASTOR mij onttogen!
Ach! 't voorregt der onsterfelijkheid,
Dat mij voor eeuwig van mijn' dierbren broeder scheidt,
Is de ijsselijkste ramp, is vloekstraf, in mijne oogen,
Zoo niet een wenk van uw vermogen
Hem uit den nacht des afgronds redt.
Woes, vader! met mijn leed, het leed uws kinds, bewogen;
Verhoor mijn smeekgebed!

JUPITER.

Zijn heil, mijn zoon! zou mij, als u, verblijden.
Uw vader ziet en voelt uw lijden,
Maar stillen, maar verzachten kan hij 't niet.
Het vonnis, door het noodlot uitgesproken,
Wordt door geen' God, zelfs niet door mij, verbroken:
Hier eindigt mijn gebied.

POLLUX.

O, Vader! 't moge u niet mishagen!
Ik zelf, ik zal de stoute daad bestaan!

Door

Door u geleid, durf ik het moedig wagen,
Het rijk der schimmen in te gaan,
Den vorst des afgronds uit te dagen,
En *Cerberus* in boei te slaan,
Bij 't klateren van uw' donderslagen.
Zoo red ik mijnen vriend, en, grooter dan weleer,
Keer ik tot u, en tot de goden weêr.

JUPITER.

Rampzalige! gij dwingt me uw vonnis uit te spreken!
Hoor, wat het noodlot heeft bepaald.
't Is u vergund, zijn kluisters te verbreken,
Als ge in zijn' kerker nederdaalt;
Maar gij, gij zijt het offer uwer liefde:
De pijl des doods, die uwen broeder griefde,
Treft dan ook u! Zoo spreekt het onverbidlijk lot.
Gij, godenzoon! bestemd tot eeuwig leven,
Wilt ge aan een kind des stofs de helft uws aanzijns geven,
Vol eindeloos en hemelsch heilgenot?

POLLUX.

Ja, Vader! ja! geen leven kan mij streelen,
Wat ik met CASTOR niet mag deelen!

De

De *Kreeft*, dus vervolgde de Heer DE VERNEUIL, na het uitspreken dezer dichtregelen, was dezelfde, die HERCULES in den voet stak, toen hij de slang van *Lerna* doodde. De *Leeuw* werd, volgens sommigen, door JUPITER aan den hemel geplaatst, omdat hij de koning der dieren was; volgens anderen, was hij de leeuw uit het *Nemeïsche* woud, die door HERCULES werd omgebragt. De *Maagd* was ASTREA. De *Weegschaal* verbeeldde die van THEMIS. De *Schorpioen* was dezelfde, die, op bevel van DIANA, ORION doodde. De *Schutter* was, volgens veler gevoelen, een *Centaurus*. De *Steenbok* was PAN, die, verschrikt op het gezigt van den reus TYPHON, zich gedeeltelijk in eenen bok veranderde, in welke gedaante hij door JUPITER aan het sterrengewelf geplaatst werd. De *Waterman* was GANYMEDES, die door JUPITER tot schenker der Goden verheven werd. De *Visschen* verbeeldden VENUS en CUPIDO, die, ook op de plotselinge verschijning van TYPHON, uit vrees in het water sprongen, en de gedaante van visschen aannamen. Uit de wijze, waarop de teekenen van den zonneweg hunne namen hebben gekregen, ziet gij duidelijk, mijne kinderen! dat gij er te vergeefs eene gedaante bij zoudt zoeken, die met derzelver be-

E ne.

namingen overeenstemt. Ik zal ze u evenwel leeren vinden, en tevens verhalen, welk eene rol door elke ster in deze fabel gespeeld wordt.

De Heer DE VERNEUIL ging nu met zijne kweekelingen naar den tuin, en wees hun een gedeelte der sterren, die de teekenen van den zonneweg uitmaken.

De Heer DE VERNEUIL .....wees hun een gedeelte der sterren. Bl. 66.

ZEVENDE AVONDGESPREK.

GUSTAAF! zeide de Heer DE VERNEUIL, toen hij den volgenden avond binnentrad, waar hebt gij geleerd, zoo in gezelschap te verschijnen, zonder das, met de kousen bijna op de hielen, en een kleed, dat overal gescheurd is? Vertrek terstond, en schrijf, tot straf van zulk een stordig gedrag, de geheele les uit, welke ik u onlangs over de pligten der welvoegelijkheid gegeven heb. — GUSTAAF ging met gebogen hoofd en tranen in de oogen, zonder een woord te spreken, naar de deur van de zaal, toen de Heer DE VERNEUIL bemerkte, dat twee zijner neven in vrij hevigen twist waren. Hij vroeg naar de oorzaak. Oom! antwoordde FREDERIK, HENDRIK houdt mij tegen en bedreigt mij, omdat ik u wil zeggen, dat GUSTAAF onschuldig is. HENDRIK heeft eerst, geheel zonder reden, twist met hem ge-

 zocht,

zocht, en hem toen geslagen, en daardoor komt het, dat zijne kleederen zoo in wanorde zijn geraakt. — Dat is waar! Dat is waar! riepen drie of vier anderen te gelijk. — HENDRIK had geheel het voorkomen van eenen schuldigen. Ga heen, HENDRIK! sprak de Heer DE VERNEUIL, en schrijf, in uwe uren van uitspanning, driemaal de les uit over de pligten der regtvaardigheid. GUSTAAF! gij hebt edelmoedig gehandeld; ik heb met genoegen gezien, dat gij zelfs geene poging gedaan hebt om u te verontschuldigen: en gij FREDERIK! hebt uwen pligt gedaan, door mij, in weerwil van bedreigingen, den waren schuldigen aan te wijzen. Der waarheid hulde te doen, zelfs met gevaar des levens, is eene der heiligste verpligtingen in de maatschappij, voor welke ik u opvoed. Beschroomden en onderdrukten, die zich tegen het onregt niet willen of niet kunnen verdedigen, hebben vooral aanspraak op onzen bijstand tegen de vermetelen, die straffeloos zoeken te blijven ten koste der onschuld. Sedert lang reeds ben ik op HENDRIK misnoegd. Laatst nog, op het landgoed, waar ik u gebragt had om te wandelen, zag ik met leedwezen hoe hij den een' op den ander' aanhitste, en eindelijk, onder schijn van te spelen, een klein ge-

gevecht met wijngaardlatten tusschen u tot stand bragt, waarin hij veel te harde slagen uitdeelde. Gij herinnert u, dat ik dat verraderlijke spel terstond deed eindigen. Daartoe had ik evenwel behalve deze, nog eene andere beweegreden. De wijngaardlatten waren ons eigendom niet, en hadden, onder het spelen, gemakkelijk gebroken kunnen worden. Over het algemeen, mijne kinderen! handelt men in dit opzigt vrij los en onbedacht. Aanvertrouwde goederen behoorden in ieders oogen heilig te zijn, en toch maakt men dikwijls niet de minste zwarigheid, om er naar welgevallen over te beschikken Men wandelt voorbij een' wijngaard, en men plukt een' tros druiven; wat verder neemt men eene handvol kersen; eindelijk slaat men noten en appelen af: Dat verdient toch, inderdaad, den naam van *stelen*. De roos, welke gij op het land van uwen buurman plukt, is een eigendom, die voor u even zoo heilig behoort te zijn, als het uurwerk of de snuifdoos, welke hij in den zak draagt. Een landgoed, dat door wallen noch grachten wordt ingesloten of beveiligd, moet in uwe oogen niets anders zijn, dan een groote tuin, waarin het geoorloofd is te wandelen, maar waaruit men niets kan wegnemen, zonder zich aan diefstal, ten minste aan zeer groo-

groote onbefcheidenheid, fchuldig te maken. Een Aartsbisfchop van *Narbonne* onderhield eenen prachtigen tuin, die voor alle fatfoenlijke lieden uit en om de ftad ter bezigtiging openftond: wie er in wandelde, werd flechts verzocht, niets te willen fchenden, om niemand van het gezigt der fraaije bloemen en gewasfen te berooven. Eens zat de Aartsbisfchop aan een venster, dat op den tuin uitzag, en ontdekte eene Dame, die zijne bloembedden deerlijk plonderde, en druk bezig was, om zich van de fchoonfte en zeldzaamfte planten eenen regt fierlijken ruiker te maken. Hij riep aanftonds een' zijner bedienden, en beval hem, uit zijnen naam, een ftuk geld aan de Dame te brengen, om er bij de nabürige tuinlieden bloemen voor te koopen, en er bij te voegen, dat de bloemen in dezen tuin tot vermaak van het algemeen, maar niet ten dienfte van bijzondere perfonen beftemd waren. De Dame voelde het honend verwijt, hetwelk zij verdiend had, wierp de bloemen op den grond, en vertrok, ten uiterfte misnoegd over de onbeleefdheid, zoo als zij het noemde, van den Aartsbisfchop, die haar, tot verontfchuldiging, niets anders liet zeggen, dan, dat zijn tuin flechts voor wellevende lieden open ftond.

Ik vrees, lieve kinderen! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, gij zult denken, dat ik in onze gemeenzame bijeenkomften een weinig te ftroef en te ernftig ben; maar gij herinnert u, hoop ik, onze onderlinge affpraak, dat wij van onze avondgefprekken ook gebruik zouden maken, om kleine gebreken op te merken en tegen te gaan. Die kleine gebreken, die nu nog onfchadelijk en ligt uit te roeijen zijn, kunnen, in meer gevorderden leeftijd, groote en gevaarlijke ondeugden worden, en ik ben, voor God en voor de menfchen, verantwoordelijk voor uwe zedelijkheid. Eenigen uwer noemen mij vader, de anderen, oom; maar volgens de taak welke ik mij zelven heb opgelegd, moet gij mij vooral als uwen onderwijzer en opvoeder befchouwen. Een rijk man in *China*, die eene lange reis moest ondernemen, ftelde zijne twee zonen, van welke de oudfte flechts negen jaren telde, en die beiden in verftandelijke en zedelijke vermogens den gelukkigften aanleg toonden, onder het opzigt en beftuur van eenen opvoeder. Naauwelijks was de vader vertrokken, of de opvoeder begon van het hem toevertrouwde gezag misbruik te maken, en werd weldra de dwingeland van het geheele huisgezin. Hij hield alle brave lieden, die zijne handelwijze

konden opmerken en openbaar maken, zoo ver mogelijk verwijderd, en liet de bedienden, die de belangen huns meesters het meest behartigden, den een' na den ander' vertrekken. Had hij zich slechts beijverd, om de goede hoedanigheden zijner leerlingen verder te ontwikkelen, en hen tot verstandige en brave jongelingen op te leiden, het overige zoude nog te herstellen zijn geweest; doch daar hij zelf geene genoegzame kunde, en vooral geen deugdzaam karakter bezat, kon hij van zijne kweekelingen ook niets anders maken dan lompe, onwetende, wreede en losbandige knapen.

Hoe dikwijls ook de vader van het wangedrag des opvoeders onderrigt werd, hij sloeg er geen geloof aan: hij was zelf een edel en regtschapen man, en kon zich van zulk eene handelwijze geen denkbeeld vormen. Eindelijk, na eene afwezigheid van vijf jaren, zag hij met eigen' oogen, maar te laat, welk eene slang hij in zijnen boezem gekoesterd had. Hij gaf den schandelijken bedrieger geene andere straf, dan dat hij hem, op staanden voet, liet vertrekken. Het monster was onbeschaamd genoeg, om den vader van zijne kweekelingen te doen dagvaarden, ten einde hem, door regterlijk gezag, tot betaling van het beloofde jaargeld te nood-

noodzaken. Ik zou hem gaarne, en zelfs dubbeld, betalen, zeide de vader in tegenwoordigheid van den regter, indien hij mij mijne kinderen had wedergegeven, zoo als ik hopen en verwachten moest, hen te zullen ontvangen. Hier zijn zij; ondervraag hen zelf en beslis! De regter ondervroeg de kinderen, en velde vervolgens dit gedenkwaardige vonnis: Ik veroordeel dezen opvoeder ter dood, als schuldig aan manslag ten opzigte van zijne kweekelingen, en den vader tot eene boete van drie ponden gouds, niet omdat hij eenen slechten opvoeder gekozen heeft, want men kan zich bedriegen; maar omdat hij, in weerwil van onderrigt en waarschuwing, zwak genoeg geweest is, zijne kinderen zoo lang aan deszelfs bestuur over te laten.

ACHTSTE AVONDGESPREK.

Naauwelijks zat ieder op zijne plaats, of de kleine ADOLF stond op, en wendde zich met deze woorden tot den Heer DE VERNEUIL: Oom! gisteren hebt gij FREDERIK geprezen, omdat hij u eene slechte daad van HENDRIK ontdekte: nu kom ik u iets van MAURITS vertellen: hij heeft u dezen morgen, bij het opzeggen van zijne les, bedrogen; hij deed, als of hij dezelve zeer goed van buiten kende, en las ondertusschen alles woordelijk uit zijn boek, hetwelk hij voor zich op de knieën gelegd had. — Vriend! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, uwe kennisgeving verraadt meer eigenbaat dan zuivere belangstelling in het goede. FREDERIK ontdekte mij het misdrijf van HENDRIK, omdat hij daardoor eenen onschuldigen wilde regtvaardigen: gij, daarentegen, klaagt MAURITS aan, alleen, gelijk het mij voor-

komt, uit zucht om eens geprezen te worden. Hetgeen MAURITS misdaan heeft, benadeelt of beleedigt niemand, en behoefde dus niet noodzakelijk door u bekend gemaakt te worden. Zulke feilen gaan mij alleen aan, en wanneer ik dezelve niet met eigen' oogen opmerk, mogen zij ongestraft blijven. MAURITS zal dus ditmaal geene straf ontvangen. Lieve kinderen! onthoudt dit algemeene grondbeginsel wel; deszelfs toepassing onderscheidt den braven man, die het belang en de veiligheid zijner medeburgers ter harte neemt, van den lagen verklikker, die anderen ongelukkig zoekt te maken, alleen om er lof of voordeel voor zich zelven mede te behalen: wanneer wij, op de eene of andere wijze, getuigen worden van eene daad, of kennis krijgen van eenen aanslag, die tot nadeel strekt van de maatschappij of slechts van één' van hare leden, dan is het onze eerste en heiligste pligt, de zaak oogenblikkelijk aan de overheid bekend te maken: in alle andere gevallen moeten wij hooren, zien en zwijgen. — Vader! riep nu KAREL, ik zal MAURITS denzelfden dienst bewijzen, dien FREDERIK gisteren aan GUSTAAF bewezen heeft. ADOLF heeft MAURITS aangeklaagd, alleen om er zich over te wreken, dat MAURITS dezen mor-

morgen, door de betere vertaling van zijn opstel, eene hoogere plaats gekregen heeft, dan hij; ik heb zelf gehoord, dat hij er hem mede dreigde, toen de plaatsen verdeeld werden. — Hoe, ADOLF! nijd en afgunst! — Ja, het is waar, Oom! riepen eenige anderen, wij hebben het ook gehoord! — Er moet nooit iets anders onder u heerschen, mijne kinderen! dan een edele mijver; nijd en afgunst zijn hatelijke ondeugden: gij moet dezelve reeds vroeg, met de grootste zorgvuldigheid, onderdrukken en uitroeijen, eer zij in uwe harten dieper wortelen schieten, en al wat goed is, verstikken of bederven. Gij ziet intusschen, uit het voorbeeld van ADOLF, dat er een God is, die de handelingen zijner schepselen gadeslaat, en hen stuit en verhindert, wanneer zij kwaad willen stichten. Uit de menigvuldige voorbeelden, die deze waarheid zoo dikwijls bevestigd hebben, wil ik u een mededeelen, dat u, buiten twijfel, zeer treffen zal.

ELIZABETH, Koningin van *Portugal*, was eene edele en deugdzame vorstin. De boosaardige lastertaal van een' van hare edelknapen was evenwel oorzaak, dat de Koning, haar gemaal, eens op het punt stond, om zich, om haretwil, aan de afschuwelijkste onregtvaardigheid

schuldig te maken. De booswicht, die een' zijner makkers, die in blakende gunst aan het hof stond, haatte en benijdde, en niet wist, hoe hij anders zijnen ondergang zoude bewerken, beschuldigde hem bij den Koning van eene misdadige gemeenschap met deszelfs gemalin. Ongelukkig had de aanklagt eenigen schijn; de onschuldige jongeling was dikwijls en veelal zonder getuigen bij de Koningin, omdat zij hem met de uitdeeling van hare verborgene weldaden vereerd had. De Koning sloeg geloof aan de verraderlijke logentaal. Hij wandelde kort daarop voorbij een' kalkoven, liet deszelfs eigenaar roepen, en beval hem heimelijk, eenen edelknaap, welken hij hem den volgenden dag met de vraag: of aan 's Konings verlangen voldaan was? zoude toezenden, in den gloeijenden oven te werpen. De Koning verzuimde niet, den volgenden morgen, den beschuldigden edelknaap last te geven, om naar den kalkbrander te gaan, en hem te vragen, of het bevel des Konings ten uitvoer was gebragt? De jongeling, niets kwaads vermoedende, vertrok terstond, doch trad op weg in eene kerk, om de mis bij te wonen, en daar dezelve juist begonnen was, toen hij inkwam, oordeelde hij zich verpligt, zoo lang te vertoeven, dat hij eene vol-

volgende ten einde toe konde aanhooren. De verrader, die wist, waarheen en met welk oogmerk men zijnen makker had uitgezonden, brandde van ongeduld om te weten, of zijn doel bereikt was, en begaf zich al spoedig op weg naar den kalkoven, om zelf te vernemen, of men aan het bevel des Konings voldaan had. De kalkbrander, die gelooven moest, dat deze de bedoelde edelknaap was, liet hem aanstonds door zijne werklieden aangrijpen, en in den brandenden oven werpen, waar hij binnen weinig tijds door de vlammen verteerd werd. De vrome jongeling vervolgde, na het eindigen der mis, zijnen weg, en onderzocht bij den kalkbrander, of het bevel, hetwelk de Koning hem gisteren gegeven had, was uitgevoerd? Meld aan den Koning, antwoordde deze, dat aan zijn verlangen stiptelijk voldaan is. Toen de Koning den edelknaap met deze boodschap zag terugkeeren, en met verbazing de oorzaak dezer zonderlinge misvatting vernam, had hij juist de overtuigendste blijken van de onbevlekte trouw zijner echtgenoote ontvangen, en ootmoedig dankte hij God, wiens regtvaardige hand de boosheid gestraft, de onschuld beschermd, en hem zelven voor het plegen van het afschuwelijkste onregt bewaard had.

ADOLF! ik ben om meer dan eene reden misnoegd op u; er gaat bijna geen dag voorbij, of ik heb mij in het een of ander opzigt over u te beklagen. Gisteren, bij voorbeeld, heb ik gezien, dat gij een gedeelte van uw middagmaal voor den wijn van uwe makkers verruild, en daarna de tafel verlaten hebt in eenen toestand, die zeer na aan dronkenschap grensde. Dat is eene neiging, ADOLF! die de gevaarlijkste gevolgen voor u hebben kan, en het is allernoodzakelijkst, dat gij dezelve bij tijds beteugelt. Het onmatige gebruik van den wijn berooft den mensch van alles, wat hem als redelijk wezen onderscheidt, stelt hem, in zeker opzigt, in eenen staat van zinneloosheid, en brengt hem in gevaar, om zich, zonder het te willen of te weten, aan de schrikkelijkste wanbedrijven schuldig te maken. KAM-HI, Keizer van *China*, was een vriend van *Europische* wijnen. Hij noodigde eens een' zijner hovelingen, om met hem te drinken, dronk te veel, en viel, reeds half bewusteloos, in eenen diepen slaap. De hoveling, die de verdere gevolgen van zulk eene onmatigheid voorzag en vreesde, ging in het vertrek der hofbedienden, verhaalde hun, dat de Keizer dronken was, en bragt hun onder het oog, dat hij aan zulk on-

onmatig drinken ligt gewennen konde; dat hij, reeds driftig van aard, door het gebruik van den wijn, nog heviger en onstuimiger worden, en, in zulk eenen toestand, zelfs zijne grootste gunstelingen niet verschoonen zoude. Om zulk een ongeluk te voorkomen, voegde hij er bij, moet gij mij geboeid in eene gevangenis doen brengen, en voorwenden, dat zulks op bevel van den Keizer geschied zij. De hofbedienden, overgehaald door hun eigen belang, voldeden aan zijne begeerte. De Keizer, bij zijn ontwaken verwonderd, dat hij zich alleen bevond, onderzocht terstond, waar zijn gast gebleven was. Men antwoordde, dat men hem, op bevel van zijne Majesteit, in eene gevangenis geworpen en ter dood veroordeeld had. De Keizer dacht lang na, en gaf eindelijk last om den hoveling terug te brengen. Deze verscheen, met ketenen beladen, en wierp zich, als een misdadige, die de uitspraak van zijn vonnis verwacht, voor de voeten van zijnen vorst. Wie heeft u gekluisterd? vroeg de Keizer; wat is uwe misdaad? — Mijne misdaad is mij onbekend, antwoordde de hoveling: ik weet alleen, dat uwe Majesteit mij in een donker hol heeft doen werpen, om er ter dood gebragt te worden. De Keizer bedacht zich we-

weder, en scheen verbaasd en verlegen: ten laatste gaf hij last, om den hoveling van deszelfs kluisters te ontslaan, en schoof de schuld van zijne geweldddadige handelwijze, van welke hij zich niets meer wist te herinneren, op zijne dronkenschap. Men merkte vervolgens op, dat hij in het genot van den wijn nooit weder de grenzen der matigheid te buiten ging.

Eergisteren, ADOLF! zag ik u met MAURITS schaken. Gij speeldet met eene belangstelling, met eene drift, moet ik zeggen, die inderdaad te ver ging, en berisping verdiende: ten laatste zocht gij zelfs uwen neef over te halen, om in het vervolg om geld te spelen. Zoudt gij lust hebben om een speler te worden? Zoudt gij van een vermaak eene winstberekening willen maken? ADOLF! ik zoude u ten hoogste beklagen. De neiging tot het spel vervoert tot alles; er is geen misdrijf zoo groot of zoo verschrikkelijk, waartoe een hartstogtelijk speler niet in staat is. KASIMIR, Koning van *Polen* speelde eens met een' zijner edellieden, die al zijn geld verloor, en, in de drift over zijn verlies, den Vorst een' slag in het aangezigt gaf. Hij werd ter dood veroordeeld; maar de Koning vernietigde het vonnis. Het verwondert mij in het geheel niet, zeide hij,

 dat

dat de ongelukkige tot zulk eene daad gekomen is: op de fortuin kon hij zich niet wreken; hij mishandelde dus haren gunsteling. Ik, daarenboven, ben de eenige fchuldige in dit geval; want door mijn voorbeeld had ik geene ondeugd moeten aanmoedigen, die den ondergang des adels ten gevolge kan hebben.

Een rijk inwoner van de ftad *Rism*, die zag, dat zijn zoon zich geheel aan de neiging tot het fpel had overgegeven, nam het befluit, om hem, op eene bijzondere wijze, tot verbetering van zijn gedrag te bewegen. De jongeling had weder eene aanzienlijke fom verloren. Ik zal dezelve betalen, fprak de vader, want ik ftel meer prijs op mijne eer, dan op mijn geld; maar hoor, wat ik befloten heb. Gij bemint het fpel, mijn zoon! en ik de armen. Sedert eenigen tijd heb ik minder tot hunne onderfteuning uitgereikt, omdat ik voornemens was, u uit te huwelijken: dat plan heb ik opgegeven; een fpeler moet nooit huwen. Speel dus zoo veel gij wilt; maar bedenk, dat, zoo dikwijls gij verliest, de armen juist zoo veel geld zullen ontvangen, als ik voor u betalen moet. Wij beginnen van heden af. De fom werd, inderdaad, aanftonds naar het gasthuis ge-

gebragt: de jongeling verbeterde zich en fpeelde nooit weder.

ADOLF! voor de gebreken, welke ik gisteren en eergisteren in u hebt opgemerkt, zult gij vooreerst geene andere ftraf ontvangen, dan de berisping, welke ik u thans gegeven heb. Heden hebt gij uit nijd en afgunst gelasterd; daarvoor hebt gij ftraf verdiend. Ik verban u voor veertien dagen, uit ons avondgezelfchap, en beveel u, dien tijd met het lezen van een zedekundig boek door te brengen

ADRIAAN! In het begin van onze laatste bijeenkomst berispte ik uwen broeder GUSTAAF, omdat hij er zoo flordig uitzag: thans berisp ik u, omdat gij zoo bijzonder zijt opgefchikt. Uwe kleederen hinderen u, omdat gij dezelve niet naar uwe geftalte hebt laten maken, maar uwe geftalte door dezelve hebt zoeken te veranderen: zij zijn, daarenboven, veel te fraai en te prachtig. Men ziet duidelijk, indien gij het hadt durven wagen, gij zoudt de naden met goud hebben laten borduren. Geloof intusfchen niet, dat gij daardoor meer aanzien en waardigheid ten toon fpreidt; zulk een gemaakte opfchik kenmerkt den man niet, die inderdaad den weg der eer en des roems betreedt.

 Bus-

BUSSI D'AMBOISE had vernomen, dat al de Grooten van het hof, die met hem hetzelfde steekspel zouden bijwonen, buitengewone kosten deden voor hunne kleeding en uitrusting. Hij liet toen al zijne bedienden als groote Heeren uitdossen, en verscheen zelf, te midden van dien prachtigen stoet, in een allereenvoudigst gewaad. De natuurlijke schoonheid van zijne gestalte stak daardoor zoo zeer uit, dat hij alleen het voorkomen van een' man van aanzien had, terwijl al de edellieden die zich op hunne kostbare pracht verlaten hadden, voor bedienden werden gehouden.

FREDERIK de Groote, Koning van *Pruissen*, was bijzonder eenvoudig in zijne levenswijze. Een vreemdeling, die eenige dagen te *Berlijn* vertoefde, ging het vorstelijk paleis bezigtigen. Men bragt hem, in het slaapvertrek des Konings. Waar is dan de slaapkamer van den grooten FREDERIK? vroeg hij. Hier! was het antwoord. Hier? riep hij, en zag rond naar een prachtig rustbed, maar vond er geen. Waar is dan zijn bed? — Hier! Men wees hem, in eenen hoek, achter een scherm, een klein eenvoudig veldbed met groene zijden gordijnen: dat was het bed van den Koning. Voor hetzelve lag een grof kleed, waarop hij

bij

bij het opstaan, zijne voeten zette. Men vond in het vertrek nog eene andere slaapstede voor een' der edelknapen, wanneer de Koning ziek was, en drie of vier schrijftafels, alle met boeken en papieren bedekt. De vreemdeling vroeg nog eens aan zijnen geleider, waar des Konings kleederkamer was? Op zijnen rug, was het antwoord.

Gij weet, lieve kinderen! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, ik heb u, voor uwe kleederen, eene zekere som toegelegd, waarover gij naar welgevallen moogt beschikken, maar mij, desniettemin, de vrijheid voorbehouden, om mijne aanmerkingen te maken over de wijze, waarop gij dezelve besteedt. Ik hoop, dat gij u langzamerhand, uit eigene beweging, gewennen zult, noch te los en te slordig, noch te gemaakt en te keurig in uwe kleeding te zijn.

NE-

NEGENDE AVONDGESPREK.

Heden avond, mijne kinderen! hief de Heer DE VERNEUIL aan, willen wij eens praten over de geschiedenis, en de wijze, hoe men zich in dezelve moet oefenen. AUGUST! gij komt uit eene vermaarde kostschool; gij zult het woord voeren. Heeft men u bijzonder in de geschiedenis onderwezen? — o Ja! Ik heb er groote vorderingen in gemaakt, en er voorleden jaar den eersten prijs mede behaald. — Welnu, deel ons dan eens iets van die kundigheden mede, die u zulk eene eervolle onderscheiding bezorgd hebben. — Het koningrijk van *Lacedemon*, hernam AUGUST met bijzondere vlotheid, werd gevestigd omtrent het jaar 1300, en het koningrijk van *Athene* in een gemeenebest veranderd in het jaar 1068 voor de geboorte van CHRISTUS. HENDRIK IV, Koning van *Frankrijk*, stierf in het jaar 1610, en

en de Maarschalk DE TURENNE in het jaar 1675 van onze jaartelling. — De tijdrekenkunde kunnen wij nog daarlaten, AUGUST! verhaal ons liever, wat de Kardinaal DE RICHELIEU merkwaardigs verrigt heeft. — Hij liet eenen dijk aanleggen voor *Rochelle*, om de *Engelschen* te beletten, onderstand in de stad te brengen. — Zoo!... Welken naam heeft hij zich als staatsdienaar verworven? — Den naam van eenen heerschzuchtigen en bloeddorstigen man. — Hoe zoudt gij dat bewijzen? — Door de teregtstelling van de Grooten des rijks, die, ten dien tijde, hun leven op het schavot verloren. — Gelooft gij, dat de Kardinaal met die teregtstellingen geen ander oogmerk had, dan bloed te vergieten? — Hij bediende er zich van, om elk, die zich tegen zijn gezag en de dwingelandij, welke hij op naam des Konings uitoefende, durfde verzetten, schrik en vrees aan te jagen. — De Kardinaal DE RICHELIEU was derhalve een man, die niets anders bedoelde, dan zijn gezag met geweld te handhaven, en alles aan zijne staatzucht op te offeren..... AUGUST! kunt gij ons ook iets verhalen van het *Romeinsche* Gemeenebest? — Ja wel. *Rome* werd gesticht door ROMULUS en REMUS, in het jaar.... — Wij vervallen

 al

al weder in de tijdrekenkunde: wij kunnen evenwel iets beters doen. Gelooft gij, dat de nieuw gevestigde staat zich lang zoude hebben staande gehouden, indien al de opvolgers van ROMULUS hetzelfde karakter gehad, en even zoo gehandeld hadden, als hij? — Wel, ik denk, zoo lang als de *Romeinen* wapenen hadden, en moed bezaten, om dezelve zoo te gebruiken, als zij in het begin deden. — Wie der opvolgers van ROMULUS droeg, naar uw inzien, het meest bij tot bevordering van de duurzaamheid en sterkte des *Romeinschen* rijks? — TULLUS HOSTILIUS, die de *Albanen* onder de heerschappij der *Romeinen* bragt. — AUGUST! gij hebt u niet in de geschiedenis geoefend: gij hebt de tijdrekenkunde van buiten geleerd: uw oordeel over de belangrijkste gebeurtenissen is zoo oppervlakkig, dat men duidelijk bespeurt, dat men u dezelve niet grondig heeft leeren inzien en overwegen. De Kardinaal DE RICHELIEU was geen barbaar, die uit eigenbaat het bloed van de onderdanen zijns Konings vergoot, maar een groot man, die door teregtstellingen, welke de noodzakelijkheid ongelukkig voorschreef, magtige tegenstrevers en weerspannigen afschrikte, die de wijze hervorming, welke hij in *Frankrijk* wil-

wilde invoeren, langs bedekte wegen zochten te belemmeren en te verijdelen. Gij vraagt misschien, wat het oogmerk dier hervorming was? Hij wilde het afschuwelijk leenstelsel, dat tot nog toe de plaag en het verderf van den troon geweest was, tot deszelfs heil en steunsel doen strekken. Inderdaad, van het tijdstip af, dat de Grooten des rijks, gedwongen tot eene volstrekte afhankelijkheid van den wil des Konings, de magt verloren, om hunne onderhoorigen te wapenen, hunne onderlinge oneenigheden op eigen gezag en naar eigene willekeur te beslechten, en hunne regten zelfs tegen hunnen Opperheer geldend te maken, werden zij, in plaats van gevaarlijke, nuttige leden van den staat. Zij vormden een hoogst belangrijk middenpunt tusschen den Vorst en zijne onderdanen. Zij stonden daar, om, aan de ééne zijde, het volk te herinneren, wat hetzelve aan het hoofd des staatsbestuurs verpligt was, en, aan de andere, het hoofd des staatsbestuurs onder het oog te brengen, welke de wenschen en de behoeften des volks waren. Zoo eindigden de burgerlijke oorlogen, die den staat verarmden, en deszelfs leden te gronde hielpen. Alles won bij deze heilzame hervorming. Slechts één misbruik bleef onbesnoeid;

 men

men liet den Grooten de magt, om de regters hunner onderhoorigen te benoemen: het gevolg daarvan was, dat de laatsten, zoo dikwijls hunne belangen in strijd waren met die van hunne Heeren, gevaar liepen, om onregtvaardig behandeld en onderdrukt te worden. Het aanleggen van den dijk, die de *Engelschen* uit de haven van *Rochelle* weerde, was eene stoute onderneming; maar de roem van eenen staatsdienaar kon kon er weinig bij winnen: het eenigste, wat de Kardinaal DE RICHELIEU er mede behalen kon, was de naam van een' bekwaam vestingbouwkundige. Wat *Rome* betreft, deze stad, omringd van vijanden, die hare opkomst met nijdige oogen aanzagen, zoude, indien al de opvolgers van ROMULUS deszelfs woesten en oorlogzuchtigen aard hadden gehad, spoedig gevallen zijn. NUMA POMPILIUS, die de nabuurige volken in het behoud van *Rome* belang deed stellen, omdat hij hetzelve tot eenen zetel van maatschappelijke beschaving hervormde, deed meer voor den bloei en de sterkte des rijks, dan TULLUS HOSTILIUS.

TIEN-

TIENDE AVONDGESPREK.

Men moet, zoo begon de Heer DE VERNEUIL het gesprek, als het ware, uit de houding van sommige volken opmaken, wat zij weldra ten opzigte van hunne naburen worden zullen. Het is niet altijd het groot aantal gewapende manschappen, waardoor een staat een overwigt van magt en gezag verkrijgt: een land kan dikwijls zwak bevolkt, en echter veel geduchter en vermogender zijn, dan een ander, dat eene groote menigte krijgsvolk op de been kan brengen. Het is niet minder waar, dat de wezenlijke sterkte van oorlogvoerende volken in dapperheid en krijgstucht bestaat, en dat men niet altijd de gevolgtrekking kan maken, dat een leger de overwinning zal behalen, alleen omdat het uit meer manschappen is zamengesteld, dan de krijgsmagt, die tegen hetzelve overstaat.

Het

Het rijk der *Perzen* was omringd door magtige en krijgshaftige volken, die eerzucht genoeg bezaten, om naar de bezittingen hunner naburen te staan, maar geene wetten hadden en van geene krijgstucht wisten.

In dien tijd groeide CYRUS op. Hij was de zoon van CAMBYSES, Koning van *Perzie* en van MANDANE, dochter van ASTYAGES, Koning van *Medie*. Hij was schoon en welgemaakt, maar vooral achtenswaardig door deugden en begaafdheden, welke hij reeds vroeg aan den dag leide: hij was zachtaardig en menschlievend, begeerig naar kennis en wetenschap, en vol vurig verlangen naar roem. Geen gevaar schrikte hem af, geen arbeid viel hem te zwaar, zoodra het te doen was, om lof en eer te behalen. Hij werd opgevoed naar de gewoonte der *Perzen*, die destijds veel uitmuntends en voortreffelijks had.

Het algemeene welzijn was het doel en beginsel van al hunne wetten. De opvoeding der jeugd werd beschouwd als de hoogste pligt en de gewigtigste taak van het staatsbestuur. Men liet dezelve niet over aan de zorg der ouders, die zoo dikwijls, misleid door eene blinde en al te toegevende liefde, hunne verpligting uit het oog verliezen: de staat had er zich zelven me-

mede belast. Al de kinderen werden te zamen en op dezelfde wijze opgevoed; de plaats en de tijd van onderrigt en oefening, de uren voor de maaltijden, de soorten van spijs en drank, het getal der opzieners en onderwijzers, de aard der straffen en belooningen, alles was naauwkeurig bepaald. Het voedsel, zoo wel voor kinderen als voor jongelingen, bestond in niets anders dan in brood, zekere soort van kers en water; want men wilde hen reeds vroeg aan matigheid en onthouding gewennen. Zulk een eenvoudige en sobere kost, zonder eenig mengsel van saus of kruiderij, had daarenboven het nut, dat dezelve hunne gezondheid versterkte, en het ligchaam geschikt maakte, om, tot in den meest gevorderden leeftijd, den zwaarsten arbeid en de grootste vermoeijenissen in den oorlog te verduren, gelijk men dit opmerkte in CYRUS zelven, die in zijnen ouderdom nog zoo kloek en sterk was, als in zijne eerste jeugd. De jonge lieden gingen ter school, om billijkheid en regtvaardigheid te leeren, gelijk men er elders gaat, om letterkundig onderwijs te ontvangen, en de misdaad, op welke de zwaarste straf stond, was de ondankbaarheid.

Het oogmerk der *Perzen*, met al deze wijze in-

Het rijk der *Perzen* was omringd door magtige en krijgshaftige volken, die eerzucht genoeg bezaten, om naar de bezittingen hunner naburen te ſtaan, maar geene wetten hadden en van geene krijgstucht wisten.

In dien tijd groeide CYRUS op. Hij was de zoon van CAMBYSES, Koning van *Perzie* en van MANDANE, dochter van ASTYAGES, Koning van *Medie*. Hij was ſchoon en welgemaakt, maar vooral achtenswaardig door deugden en begaafdheden, welke hij reeds vroeg aan den dag leide: hij was zachtaardig en menschlievend, begeerig naar kennis en wetenſchap, en vol vurig verlangen naar roem. Geen gevaar ſchrikte hem af, geen arbeid viel hem te zwaar, zoodra het te doen was, om lof en eer te behalen. Hij werd opgevoed naar de gewoonte der *Perzen*, die destijds veel uitmuntends en voortreffelijks had.

Het algemeene welzijn was het doel en beginſel van al hunne wetten. De opvoeding der jeugd werd beſchouwd als de hoogste pligt en de gewigtigſte taak van het ſtaatsbeſtuur. Men liet dezelve niet over aan de zorg der ouders, die zoo dikwijls, misleid door eene blinde en al te toegevende liefde, hunne verpligting uit het oog verliezen: de ſtaat had er zich zelven me-

de belast. Al de kinderen werden te zamen en op dezelfde wijze opgevoed; de plaats en de tijd van onderrigt en oefening, de uren voor de maaltijden, de ſoorten van ſpijs en drank, het getal der opzieners en onderwijzers, de aard der ſtraffen en belooningen, alles was naauwkeurig bepaald. Het voedſel, zoo wel voor kinderen als voor jongelingen, beſtond in niets anders dan in brood, zekere ſoort van kers en water; want men wilde hen reeds vroeg aan matigheid en onthouding gewennen. Zulk een eenvoudige en ſobere kost, zonder eenig mengſel van ſaus of kruiderij, had daarenboven het nut, dat dezelve hunne gezondheid verſterkte, en het ligchaam geſchikt maakte, om, tot in den meest gevorderden leeftijd, den zwaarſten arbeid en de grootſte vermoeijenisſen in den oorlog te verduren, gelijk men dit opmerkte in CYRUS zelven, die in zijnen ouderdom nog zoo kloek en ſterk was, als in zijne eerste jeugd. De jonge lieden gingen ter ſchool, om billijkheid en regtvaardigheid te leeren, gelijk men er elders gaat, om letterkundig onderwijs te ontvangen, en de misdaad, op welke de zwaarſte ſtraf ſtond, was de ondankbaarheid.

Het oogmerk der *Perzen*, met al deze wijze in-

inrigtingen, was voornamelijk, het kwaad te voorkomen: zij waren overtuigd, dat het veel beter was, misslagen te beletten, dan te bestraffen; en terwijl men in andere staten slechts wetten bepaalt, om boosdoeners te beteugelen en af te schrikken, poogden zij te bewerken, dat er bij hen geene boosdoeners gevonden wierden.

Het geheele volk was verdeeld in onderscheidene klassen. Men bleef in de klasse der kinderen tot in het zestiende of zeventiende jaar; dan trad men in die der jongelingen, die onder strenger opzigt stonden, omdat men zulks in dien leeftijd het meest noodig heeft. In deze klasse bleef men tien jaren. De jongelingen moesten des nachts de wacht houden, zoo wel tot beveiliging der stad, als om hen aan moeite en ongemak te gewennen; des daags ontvingen zij de bevelen van hunne opzieners, verzelden den koning op de jagt, of hielden zich met de eene of andere oefening bezig. In de derde klasse, die uit mannen bestond, bleef men vijf en twintig jaren. Uit deze nam men de geschikste en verdienstelijkste, om over de legers van den staat te gebieden, of de gewigtigste ambten en waardigheden in het rijk te bekleeden. Eindelijk ging men over in de laatste klas-

klasse, uit welke diegenen, die de meeste wijsheid betoonden en de uitgebreidste ondervinding bezaten, gekozen werden, om in den raad ter bevordering van het algemeene welzijn mede te werken.

Op deze wijze konden alle *Persen* tot de eerste waardigheden in den staat opklimmen; doch ieder moest vooraf de bovengemelde klassen zijn doorgegaan, en door bekwaamheden en verdiensten regt en aanspraak hebben op de eer, die hen verwachtte.

CYRUS werd op deze wijze tot in zijn twaalfde jaar opgevoed, en overtrof al zijne medemakkers zoowel in leerzaamheid, als in moed en behendigheid om alles uit te voeren, wat hij ondernam. Zijne moeder MANDANE bragt hem vervolgens naar *Medie*, aan het hof van zijnen grootvader ASTYAGES, die, reeds veel goeds van den jongen Prins vernomen hebbende, sedert lang verlangde, hem te zien. Hij vond aan dat hof geheel andere zeden dan in zijn vaderland: overal heerschten pracht, overdaad en weelde; doch hij liet er zich niet door verblinden, en zonder iets te berispen of te veroordeelen, bleef hij getrouw aan de beginselen, welke hij van zijne vroegste jeugd af ontvangen had. Hij wist zijnen groot-

va-

vader geheel voor zich in te nemen door zijn vlug en levendig vernuft, en aller harten te winnen door minzaamheid en beleefdheid. Ik zal u van het een en ander iets verhalen, om u zelve te doen oordeelen.

ASTYAGES, die gaarne zou gezien hebben, dat zijn kleinzoon den lust had verloren, om naar zijn vaderland terug te keeren, liet, om hem te verlokken, een kostbaar gastmaal aanrigten, en alles aanwenden, om hetzelve, zoowel door de menigte als de keurigheid der opgedischte spijzen, bijzondere pracht en bekoorlijkheid bij te zetten. CYRUS zag al dezen toestel met zeer onverschillige oogen aan, en toen ASTYAGES zich verwonderd daarover toonde, zeide hij: de *Perzen* gebruiken zulke lange omwegen niet, om hunnen honger te stillen; zij bereiken hetzelfde doel langs veel korter' en gemakkelijker' weg: een weinig brood en kers brengt er hen. Toen zijn grootvader hem verlof gaf, om over al de schotels naar welgevallen te beschikken, deelde hij dezelve aanstonds uit aan de hofbeambten, die bij den maaltijd tegenwoordig waren: aan den een', omdat hij hem te paard leerde rijden; aan den ander', omdat hij zijnen grootvader wel diende; aan een' derden, omdat hij zoo veel eerbied toonde voor zijne moeder. SACAS, de schenker van ASTYAGES, was de eenigste, die niets ontving. Deze man bekleedde, behalve zijn schenkerambt, ook den post, om de lieden, die gehoor bij den Koning verzochten, aan te melden en in te leiden, en daar hij CYRUS dit gunstbewijs niet zoo dikwijls kon toestaan, als deze wel verlangde, had hij het ongeluk gehad van den jongen Prins te mishagen, die thans de gelegenheid waarnam, om hem zulks te doen gevoelen. ASTYAGES liet zich uit, dat het hem eenigzins leed deed, dat CYRUS eenen man, voor wien hij bijzondere hoogachting had, en die dezelve verdiende door de verwonderlijke vaardigheid en geschiktheid, waarmede hij hem te drinken gaf, zoo vernederend behandelde. Behoeft men niets meer te doen, om uwe hoogachting te verdienen, dan dat, lieve grootvader? vroeg CYRUS; dan zal ik dezelve spoedig gewonnen hebben, want ik beweer, dat ik u beter zal dienen, dan SACAS. Aanstonds sprong hij op, naderde, als schenker, met deftige houding en statigen tred, bood den drinkbeker, welken hij, volgens gebruik aan het *Medische* hof, met drie vingers vasthield, den Koning aan met eene handigheid en bevalligheid, die ASTYAGES en MANDANE betoover-

verden, viel toen zijnen grootvader om den hals, en riep uit, terwijl hij hem kuste: o SACAS! arme SACAS! nu zijt gij verloren; ik word schenker in uwe plaats! ASTYAGES hield niet op den beminnelijken knaap te streelen en te liefkozen. Ik ben zeer voldaan, zeide hij; men kan niet beter dienen: maar gij hebt toch iets vergeten, dat er allernoodzakelijkst bij behoort; gij hebt den wijn niet eerst geproefd. De schenker was verpligt, eenige druppels van den wijn op zijne linkerhand te storten, en dezelve te proeven, eer hij den Vorst den kelk aanbood. Neen, riep CYRUS, dat heb ik niet vergeten; ik proefde met opzet niet. — En waarom toch? vroeg ASTYAGES. — Omdat ik vreesde, dat er vergif in den drank was. — Hoe! vergif? — Ja, grootvader! want toen gij onlangs aan de Grooten van uw hof een gastmaal gaaft, bemerkte ik, dat, toen men slechts een weinig van dien drank gebruikt had, al de gasten hun verstand begonnen te verliezen: men sprak, men zong, men schreeuwde; alles ging even verward toe. Het scheen, dat men vergeten had, dat gij Koning waart, en de anderen, dat zij uwe onderdanen heetten; en toen men eindelijk zou dansen, wist niemand zich staande te houden. —

Hoe!

Hoe! hernam ASTYAGES, gebeurt dat somtijds uwen vader ook niet? — Nooit, antwoordde CYRUS. — En wat dan? — Als hij gedronken heeft, dan heeft gij geen' dorst meer: dat is alles, wat hij er van bespeurt.

Zijne moeder MANDANE vertrok weldra weder naar *Perzie*; maar CYRUS bleef, op het dringende aanhouden van zijnen grootvader, nog eenigen tijd in *Medie*. Hij deed zulks met vermaak, om zich verder in het paardrijden te oefenen, eene kunst, die in *Perzie*, een droog en bergachtig land, waar men geene paarden houden, en weinig gebruik van dezelve maken kon, bijna niet bekend was.

Gedurende den tijd, welken hij nog aan het hof van ASTYAGES doorbragt, verwierf hij zich meer en meer aller achting en liefde. Hij was zachtaardig, spraakzaam, dienstvaardig, mild en weldadig. Hadden de jonge lieden, die zich aan het hof bevonden, iets aan den Koning te verzoeken, hij deed zijn best, om het voor hen te bewerken; had men zich in het een of ander opzigt over hen te beklagen, hij zocht de zaak bij den Vorst te bemiddelen: hij beschouwde hunne belangen als de zijne, en behartigde dezelve altijd zoo wel, dat hij bijna alles verkreeg, wat hij verzocht.

Toen

Toen eindelijk CAMBYSES zijnen zoon weder ontbood, om zijne opvoeding, naar *Perzisch* gebruik, te voleindigen, vertrok hij terstond, om noch aan zijnen vader, noch aan zijn vaderland eenige reden tot misnoegen te geven. Bij zijn vertrek zag men eerst regt, hoe teeder en hartelijk men hem liefhad: ieder, die hem kende, kinderen, jongelingen, mannen, grijsaards, allen deden hem uitgeleide; zelfs ASTYAGES verzelde hem een eind wegs te paard, en toen men eindelijk moest scheiden, was er niemand, die geene tranen stortte.

Zoo keerde CYRUS naar *Perzie* terug, waar hij nog een jaar in de klasse der kinderen bleef. Zijne medemakkers hadden verwacht, dat hij, na zijn lang verblijf aan zulk een prachtig en weelderig hof, als het *Medische*, zijne zeden en levenswijze geheel veranderd zoude hebben; maar toen zij zagen, dat hij zich met hunne gewone spijzen vergenoegde, en, wanneer hij op een gastmaal genoodigd was, met veel minder moeite, dan zij zelve, matig en sober bleef, beschouwden zij hem met nieuwe bewondering.

Uit deze eerste klasse ging hij over in die der jongelingen, waar hij spoedig toonde, dat hij

hij in behendigheid, geduld en gehoorzaamheid, allen overtrof.

Toen ASTYAGES, de Koning der *Meden*, overleed, volgde CYAXARES, deszelfs zoon, de broeder van de moeder van CYRUS, hem op. Hij had naauwelijks den troon beklommen, of hij zag zich in eenen oorlog gewikkeld. Hij vernam, dat de Koning der *Assyriers* een magtig leger tegen hem op de been bragt, en reeds verscheidene Vorsten, onder anderen, CRESUS, den Koning van *Lydie*, had overgehaald, om gemeene zaak met hem te maken. Hij zond derhalve een gezantschap naar CAMBYSES, met verzoek om hulp en onderstand, en met de bede, om CYRUS het bevel te geven over het leger, hetwelk men hem zoude toezenden. De gezanten slaagden zonder moeite in beide opzigten. De Prins was nu reeds uit de klasse der jongelingen in die der mannen overgegaan. De vreugde was algemeen, toen men hoorde, dat CYRUS aan het hoofd der *Persische* legermagt zoude optrekken. Deze bestond uit dertig duizend man, alleen voetvolk; want de *Perzen* hadden, zoo als ik straks reeds opmerkte, geene ruiterij: duizend jonge onderbevelhebbers, de keur en de bloem der natie, allen bijzonder

aan

aan CYRUS gehecht, waren onder dat getal niet mede begrepen.

CYRUS trok al ſpoedig met zijne krijgsbenden op, doch niet, voor dat hij plegtig en eerbiedig de Goden had aangeroepen; want het was zijn grondregel, welken zijn vader hem geleerd had, dat men nooit eene onderneming, onverſchillig of dezelve gering of belangrijk ware, beramen moest, zonder alvorens de Goden te raadplegen. CAMBYSES had hem dikwijls voorgehouden, dat de ſchranderheid der menſchen zeer bekrompen, hun vooruitzigt zeer beperkt was; dat hunne oogen niet konden doordringen in de toekomst, en dat zij menigmaal iets tot hun geluk en voordeel ondernamen, hetwelk de oorzaak werd van hun ongeluk en verderf: dat de Goden daarentegen, eeuwig en onſterfelijk, alles inzagen, het toekomende gelijk het voorledene, en hunnen gunſtelingen den wensch en den moed inboezemden, om iets te beginnen, dat gelukkig moest eindigen: eene gunst, welke zij aan niemand verpligt waren, en ook niemand ſchonken, dan aan hem, die hen aanriep en raadpleegde.

CAMBYSES verzelde zijnen zoon tot aan de grenzen van zijn rijk, en gaf hem, op dezen

togt,

togt, nog een aantal uitmuntende lessen over de pligten eens veldheers. CYRUS, die zich verbeeldde, dat hij, na een langdurig onderwijs van de bekwaamſte meesters van zijnen tijd, reeds alles wist, wat het krijgswezen betrof, zag toen in, hoe gering zijne kennis van de gewigtigſte punten der krijgskunde was; doch hetgeen hij niet, of ſlechts gebrekkig verſtond, werd thans, door dit gemeenzame geſprek met zijnen vader, volkomen vergoed en verbeterd.

Zij ſpraken, bij voorbeeld, over het beste middel, om het krijgsvolk tot ondergeſchiktheid en gehoorzaamheid te brengen. Mij dunkt, zeide CYRUS, dat middel is ſpoedig gevonden: men prijst en beloont den gehoorzamen, men ſtraft en ſchandvlekt den weerſpannigen. — Dat is goed, hernam CAMBYSES, als men zijn gezag met geweld wil handhaven; maar het is oneindig beter, dat het volk uit eigen' beweging gehoorzaamt. Het beste en zekerſte middel om wel te ſlagen, is dit, dat men het volk tracht te overtuigen, dat men veel beter, dan zij zelven, weet en inziet, wat goed en nuttig voor hen is. Het ligt in den aard der menſchen, dat zij gaarne en geredelijk gehoor geven aan iemand, wien zij zulk eene meerderheid toekennen. Van daar de blinde onderwer-

ping

ping van den kranken aan zijnen geneesheer, van den reiziger aan zijnen gids, van den schepeling aan zijnen stuurman: hunne gehoorzaamheid is op niets anders gegrond, dan op de overtuiging, dat de geneesheer, de gids, de stuurman, veel bekwamer en verstandiger zijn, dan zij zelve. — Maar wat moet men doen, vroeg CYRUS, om zoo veel bekwamer en verstandiger te schijnen, dan zij? — Men moet het zijn, hernam CAMBYSES, en om het te kunnen zijn, moet men zich wel toeleggen op alles, wat in betrekking staat tot den post, welken wij bekleeden, deszelfs regels en vereischten ernstig en naauwkeurig onderzoeken, met oplettendheid en vlijt de beste meesters raadplegen, niets uit het oog verliezen, wat het wel slagen onzer ondernemingen bevorderen kan, en vooral de hulp en den bijstand der Goden afsmeeken, die alleen doorzigt, en schranderheid geven, en onze voornemens met gelukkigen uitslag bekroonen kunnen.

Toen CYRUS in *Medie* bij CYAXARES was aangekomen, deed hij terstond onderzoek naar de soort en het aantal der krijgsbenden, welke men van beide zijden zoude te veld brengen. Men bevond, dat de vijandelijke legermagt op zestig duizend man ruiterij, en twee-

tweemaal honderd duizend man voetvolk kon begroot worden, en dat de *Meden* en *Perzen* te zamen vereenigd, nog geen derde van dat getal ruiterij, en naauwelijks de helft zoo veel voetvolk bij één hadden. Zulk een groot verschil in magt maakte CYAXARES zeer verlegen en bekommerd. Hij wist in dezen nood geen beter' raad, dan nog nieuwe en talrijker' benden uit *Perzie* te ontbieden; doch, behalve dat dit redmiddel niet dan zeer langzaam werken kon, scheen hetzelve ook in andere opzigten onuitvoerlijk. CYRUS stelde terstond iets anders voor, waarvan men veel zekerder en spoediger hulp kon verwachten, te weten, eene verandering in het wapentuig van zijn krijgsvolk. De *Perzen* gebruikten bijna niets anders dan hunnen boóg en hunne werpschichten, en bleven dus in den strijd altijd op zekeren afstand, eene wijze van vechten, die eene kleine magt noodzakelijk voor eene grootere doet zwichten. CYRUS was derhalve van oordeel, dat men het krijgsvolk zoo moest wapenen, dat hetzelve terstond met den vijand handgemeen worden, en op die wijze deszelfs overwigt in magt nutteloos maken kon. Deze voorslag werd algemeen toegejuicht en aanstonds ten uitvoer gebragt.

 Eens,

Eens, terwijl CYRUS wapenschouw hield over zijn leger, kwam een renbode van CYAXARES hem verwittigen, dat zich gezanten van eenen *Indischen* Vorst hadden aangemeld, en de Koning hem dus verzocht, zoo spoedig mogelijk tot hem te komen. Ik breng u, vervolgde hij, op 's Konings last, dit kostbare gewaad mede; want hij verlangt, dat gij in eene prachtige kleeding voor de *Indianen* verschijnt. CYRUS verzuimde geen' tijd; hij trok terstond met zijn leger naar het verblijf van CYAXARES, doch in geene andere dan zijne eigene kleeding, die, naar *Perzisch* gebruik, zeer eenvoudig was. Toen CYAXARES zich eenigermate ontevreden daarover toonde, vroeg CYRUS: zoude ik u meer eer hebben aangedaan, als ik mij in purper gekleed, met gouden ketens en armbanden beladen, en met dat alles eenige uren verloren had, dan nu ik in het zweet mijns aangezigts, openlijk toon, met welke vaardigheid men uwe bevelen ten uitvoer brengt?

CYRUS zocht vooral de liefde en achting van zijne krijgslieden en onderbevelhebbers te winnen. Hij behandelde hen dus met goedheid en minzaamheid, was altijd spraakzaam en vriendelijk, noodigde hen dikwijls ter maaltijd, zulke voornamelijk, die zich op eene vereerende wijze van hunne krijgsmakkers onderscheidden. Hij hechtte geene waarde aan het geld, dan om het weg te geven: hij deelde rijkelijk geschenken uit aan ieder, overeenkomstig deszelfs rang of verdienste; aan den een' gaf hij een schild, aan den ander' een zwaard, of iets dergelijks. Door zulk eene groote en edelmoedige handelwijze, meende hij, moest een veldheer zich onderscheiden, niet door pracht en weelde in kleeding of gastmalen, en nog minder door hoogmoed en gezagbetooning.

Toen hij zag, dat zijne krijgsbenden vol vuur en welgezind waren, stelde hij CYAXARES voor, den vijand te gemoet te trekken. Men brak dus op, nadat men vooraf den Goden geofferd had. Toen de beide legers elkander in het gezigt kregen, bereidde men zich wederzijds tot den slag. De *Assyriers* waren op het vlakke veld gelegerd: CYRUS, daarentegen, had zich gedekt door eenige dorpen en kleine heuvels. Van beide zijden hield men elkander eenige dagen in het oog. Toen eindelijk de *Assyriers* het eerst, in groot aantal, uit hunne legerplaats optogen, deed CYRUS zijne benden aanrukken, en gaf hun, eer zij onder het bereik der vijandelijke pijlen waren, tot krijgsleuze: JUPITER de helper en de gelei-

leider. Hij liet vervolgens den gewonen lofzang ter eere van CASTOR en POLLUX aanheffen, en het krijgsvolk, opgewonden door eene godsdienstige aandrift, zong met luider stem mede. Men zag in het leger van CYRUS niets dan vrolijken moed, vurigen ijver, onderlinge aanmoediging, voorzigtigheid, gehoorzaamheid: en dat alles joeg den schrik in het hart der vijanden; want, zegt de geschiedschrijver, men heeft opgemerkt, dat, in zulke omstandigheden, zij, die het meest de Goden vreezen, het minst voor menschen vervaard zijn. Van de zijde der *Assyriers* hadden de boogschutters en slingeraars hunne wapenen verschoten, eer nog de vijand onder hun bereik was; maar *de Perzen* en *Meden*, aangevuurd en bezield door de tegenwoordigheid en het voorbeeld van CYRUS, vielen van nabij op de vijanden aan, en drongen weldra met geweld tot in het diepste van hunne gelederen door. De *Assyriers* konden zulk eenen hevigen schok niet wederstaan, en namen spoedig de vlugt.

Na dit verhaal, lieve kinderen! vervolgde de Heer DE VERNEUIL, voornamelijk ontleend uit den *Griekschen* geschiedschrijver XENOPHON, kunt gij nu, als gij de geschiedenis op de regte wijze weet te lezen en te begrijpen, zel-

zelve oordeelen, welke overwinningen CYRUS behalen, en hoe veel magt en gezag een volk verkrijgen moest, dat door zulk eenen vorst bestuurd werd.

AUGUST! gij oordeeldet gisteren over de geschiedenis, als een kind, van hetwelk J. J. ROUSSEAU ergens gewag maakt.

Ik was eens, zegt deze beroemde wijsgeer, bij eene goede huismoeder, die de opvoeding van hare kinderen zeer ter harte nam. De onderwijzer, die haren oudsten zoon in de geschiedenis onderwezen had, ondervroeg hem thans, in mijne tegenwoordigheid, over het leven en de daden van ALEXANDER den Grooten, en kwam eindelijk op de bekende gebeurtenis met deszelfs arts PHILIPPUS. De onderwijzer, voor het overige een man van verdienste, sprak met bijzonderen ophef van ALEXANDERS stoutmoedigheid, hetwelk mij niet beviel, doch waarop ik geene aanmerkingen wilde maken, om hem in de schatting van zijnen leerling niet te benadeelen. Aan tafel verzuimde men niet, volgens *Fransche* gewoonte, het kleine mannetje veel te laten snappen. Levendig van aard, en in de verwachting van eene zekere toejuiching, kraamde de knaap eene menigte zotternijen en ongerijmdheden uit, waar-

waaronder van tijd tot tijd eenige gelukkige uitdrukkingen voor den dag kwamen, die het overige deden vergeten. Eindelijk begon hij aan de geschiedenis van den geneesheer PHILIPPUS. Hij verhaalde dezelve zeer juist en met veel bevalligheid. Na de gewone loftuitingen, welke de moeder verlangde, en de zoon verwachtte, sprak men over hetgeen de knaap verhaald had. Het grootste gedeelte van het gezelschap veroordeelde de roekeloosheid van ALEXANDER; anderen bewonderden, op het voorbeeld des onderwijzers, zijnen moed, waaruit ik begreep, dat niemand eigenlijk gevoelde, waarin het groote en edele van ALEXANDERS handelwijze bestond. Wat mij betreft, zeide ik, mij dunkt, indien er de minste stoutmoedigheid in de daad van ALEXANDER ligt, dan is dezelve niets meer dan eene groote zotheid. Het geheele gezelschap vond toen ook, dat het eene groote zotheid was. Ik stond juist op het punt, om met eenige drift te antwoorden, toen eene vrouw, die naast mij zat, en nog geen woord had gesproken, mij stil in het oor fluisterde: zwijg, ROUSSEAU! men verstaat u immers niet! Ik zag haar aan; ik was getroffen en zweeg. Na den maaltijd, nam ik den kleinen geleerde, die,

zoo als ik vermoedde, van de geschiedenis, welke hij zoo wel verteld had, eigenlijk niets begreep, bij de hand, en deed eene wandeling met hem door het park. Ik ondervroeg hem nu nader, en bevond, dat hij meer dan iemand de stoutmoedigheid van ALEXANDER bewonderde; maar weet gij, waarin hij die stoutmoedigheid ontdekte? Alleen in het uitdrinken van een' walgelijken drank, zonder aarzelen, zonder het betoonen van den minsten afkeer. Het goede kind had, eenige dagen te voren, een geneesmiddel moeten gebruiken, en hetzelve niet dan met de grootste moeite ingenomen; hij had er den nasmaak nog van in den mond: dood en vergiftiging waren in zijne oogen slechts onaangename gewaarwordingen, en hij kende bij ondervinding geen vreesselijker vergif dan zijne zenebladen. Ik moet evenwel bekennen, dat de gewaande stoutmoedigheid van den held een' diepen indruk op de ziel van het kind gemaakt had, en dat hij vast had besloten, bij de eerste gelegenheid, dat hij weder een geneesmiddel moest gebruiken, ook een ALEXANDER te zijn. Zonder in verklaringen te treden, die te hoog voor hem waren, bevestigde ik hem in zijne loffelijke voornemens, en keerde terug, in mij zelven lagchende over

de hooge wijsheid van ouders en meesters, die zich verbeelden, dat zij, op deze wijze, den kinderen de gefchiedenis leeren. Ik voorzie wel, dat fommigen, ontevreden over het: *zwijg*, ROUSSEAU! mij vragen zullen, wat ik dan toch in de daad van ALEXANDER zoo voortreffelijk vind? Ongelukkigen! als ik het u nog eerst moet zeggen, hoe zult gij het dan begrijpen? Dit, dat ALEXANDER aan de deugd geloofde; dat hij er aan geloofde met gevaar van zijn eigen leven; dat zijne groote ziel vatbaar was, om er aan te gelooven! O! welk eene fchoone geloofsbelijdenis was het uitdrinken van dat geneesmiddel! Neen, geen fterveling heeft ooit eene verhevener' afgelegd! Zoo er thans nog ALEXANDERS beftaan, dat men mij dezelve in zulke trekken aantoone.

AUGUST! gij hebt ijver, gij hebt lust: met een beter onderwijs, dan gij tot nu toe genoten hebt, zult gij het weldra zoo verre brengen, dat gij u niet weder zoo belagchelijk maakt, als gisteren.

ELFDE AVONDGESPREK.

Er beftaat voor den mensch flechts één wezenlijk ongeluk, dat hem dan treft, als hij zijne eigene daden moet veroordeelen, en zich zelven iets te verwijten heeft. Met de herinnering van dezen zedelijken grondregel begon de Heer DE VERNEUIL het gefprek, terwijl hij het oog op FERDINAND vestigde. FERDINAND was ftil en fomber; hij hield zijne oogen op den grond geflagen, en fcheen befchaamd en verlegen. FERDINAND heeft evenwel geen groot misdrijf begaan, ging de Heer DE VERNEUIL voort; ik heb mij flechts te beklagen over zijne onbezonnenheid. FERDINAND weet zich nooit te gedragen, zoo als het behoort; hij fpreekt voor zijne beurt, ondervraagt bejaarde lieden, als of hij met kinderen te doen heeft, plaagt en kwelt dan den een', dan den ander', met belagchelijke poetfen

of verraderlijke ſtrikvragen. Dat hij zoo dikwijls verſtrooid is, en niet weet, wat hij doet, of wat men zegt, ontſpringt al mede uit dezelfde bron; want ik ſchrijf geene van zijne feilen aan eigenlijke ondeugd toe: ik herhaal het, hij is ſlechts onbedacht, onbezonnen.... Maar misſchien verwijt ik hem dan iets, dat natuurlijk in zijnen aard ligt, en waaraan hij geene ſchuld heeft?.... Neen, kinderen! men kan dat gebrek tegengaan en uitroeijen, gelijk alle andere. Dat FERDINAND eenigen tijd acht op zich zelven ſla, en wij zullen hem niet langer dezelfde les behoeven voor te houden. Laat ons beginnen met hem het belagchelijke en gevaarlijke van zijne zwakheden onder het oog te brengen.

Ik ken MOPSUS, zegt de menschkundige LA BRUYÈRE, uit een bezoek, dat hij mij gaf, zonder eenige kennis aan mij te hebben. Hij laat zich door lieden, welke hij niet kent, bij andere brengen, die hem even onbekend zijn: hij dringt zich in eenen kring van menſchen, die volſtrekt niet weten, wie hij is, en daar, zonder te wachten, tot men hem vraagt, en zonder te bemerken, dat hij in de rede valt, ſpreekt hij, en ſpreekt hij dikwijls, en altijd op de zotſte en belagchelijkſte wijze

Een

Een andermaal treedt hij in een aanzienlijk gezelſchap, en zonder acht te ſlaan op de perſonen, die hem omringen, neemt hij de eerste plaats de beste: men verzoekt hem op te ſtaan, omdat hij op den ſtoel van eenen ſtaatsdienaar zit; hij gehoorzaamt, en verdwaalt weder op den ſtoel van eenen hertog. Hij is de zot van het geheele gezelſchap; alles lacht, en hij zelf, hij ſtaat daar deftig en ernſtig, en lacht niet.

LODEWYK-BERTON DE CRILLON, bijgenaamd *de Man zonder vrees*, was door HENDRIK IV afgezonden, om *Marſeille* te verdedigen, in het jaar 1596. De jonge Hertog DE GUISE, die zich in dezelfde ſtad bevond, wilde eens beproeven, hoe ver de onverſchrokkenheid diens bevelhebbers ging. Hij laat dus des nachts, voor het verblijf van CRILLON, alarm ſlaan, komt zelf met twee paarden voor de deur, vliegt in zijne kamer, om hem te verwittigen, dat de vijand meester is van de ſtad en de haven, en ſtelt hem voor, dadelijk de vlugt te nemen, om den roem der overwinnaars niet te vermeerderen. CRILLON was naauwelijks ontwaakt, toen men hem deze tijding bragt: evenwel, zonder de minste ontroering, grijpt hij zijne wapenen, en maakt

 zich

zich gereed, om liever met het zwaard in de vuist te sneuvelen, dan het verlies van de stad te overleven. GUISE, die hem te vergeefs van dat opzet poogde terug te houden, verlaat met hem de kamer, doch barst, op het midden van den trap, in zulk een geschater uit, dat CRILLON duidelijk bespeurt, dat men hem eenen trek speelt. CRILLON keert zich om, en met een gelaat, veel ernstiger en gestrenger, dan toen hij dacht te gaan vechten, voert hij GUISE toe: jongeling! zoek nooit, uit scherts, het hart van een' regtschapen man te toetsen: want, bij den dood! hadt gij mij op eene zwakheid betrapt, ik had u den dolk in de borst gestooten!

Ik was naauwelijks zes maanden in dienst geweest, verhaalde eens de Graaf van EGMOND, toen ik reeds blindelings in alle zotternijen en buitensporigheden deelde, waaraan ik zag, dat mijne jonge kameraden zich overgaven. Ik bevond mij eens met eenigen van hen in den schouwburg, en het toeval wilde, dat ik juist geplaatst was achter eenen grijsaard, wiens breede paruik mij het gezigt van een gedeelte van het tooneel, en bijzonder van eene jonge danseres benam, die mij zeer behaagde. Ongeduldig, haal ik eindelijk eene schaar uit den zak,

zak, en snijd, de eene na de andere, al de lokken af, die mij het meest hinderden. Het luid gelach, dat weldra van alle kanten opging, wekte eindelijk de aandacht van den man, die tot nog toe niet het minste van mijn misnoegen en ongeduld scheen bespeurd te hebben. Jonge vriend! zoo sprak hij mij toe, ik hoop, dat gij niet zonder mij zult vertrekken. Deze woorden, en een veel beteekenende blik, die dezelve verzelde, deden mij de dwaasheid van mijne daad diep gevoelen, en matigden een weinig het vermaak, waarmede ik dezelve verrigt had. Zoodra het spel geëindigd was, geeft de man mij een teeken: ik volg hem. Onder een' der bogen van 's konings paleis blijft hij staan: Mijnheer de Graaf, zegt hij, gij zijt nog jong, en ik ben aan uwe jeugd eene les schuldig, waarvoor uw vader, wien ik de eer heb gehad te kennen, mij waarschijnlijk zoude bedankt hebben. Wanneer men iemand in het openbaar beleedigt, en vooral een oud krijgsman, dan moet men zich ten minste op den degen verstaan. Kom aan, laat eens zien, wat gij kunt! trek! Woedend over eene taal, wier bron verachting scheen te zijn, val ik op hem aan met al de onstuimigheid, waarmede mijn toorn en mijne

jeugd mij bezielden; maar hij, koel en onbewegelijk als een standbeeld, brengt mij eerst in verwarring, door niets anders te doen, dan mijne stooten op de beleedigendste wijze af te weren, en beantwoordt eindelijk mijne aanvallen met een' slag, die mij den degen uit de hand rukt, en zes voeten ver op den grond slingert. Neem den degen weder op, Mijnheer de Graaf! vervolgt hij met dezelfde koelbloedigheid: iemand van uwen naam moet niet vechten als een tooneeldanser, maar als een man, vast en onwrikbaar. Daartoe noodig ik u uit. — Het grieft mij, dat ik u gelijk moet geven, gaf ik ten antwoord, terwijl ik al de gewaarwordingen, die in mijne ziel opbruisten, poogde te bedwingen, en mij zoo goed mogelijk verdedigde. — Zeer goed! waarlijk, dat gaat zeer goed, Mijnheer de Graaf! roept hij nu van tijd tot tijd, en brengt mij eindelijk een' steek toe, dwars door den arm. Nu, dat is voor ditmaal genoeg, zegt hij, plaatst mij tegen den muur, verzoekt mij, een' oogenblik te wachten, vliegt heen, om eene huurkoets te halen, verbindt mijnen arm met zijnen zakdoek, brengt mij te huis, en neemt afscheid. Het duurde meer dan zes weken, eer mijne wond genezen was. Nauwelijks kon ik weder uit-

uitgaan, toen ik op zekeren avond, in een koffijhuis, waar ik een paar van mijne vrienden zocht, mijnen man weder ontmoet, die, zoodra hij mij ziet, opstaat, naar mij toe komt, *sus! sus!* toefluistert, en mij een teeken geeft, om hem te volgen. Hij brengt mij op dezelfde plaats. Mijnheer de Graaf! zegt hij, gij hebt ons geval verhaald, en u daarbij een weinig ten mijnen koste vermaakt; gij kunt de vertelling nog aardiger en vrolijker maken, als gij er een vervolg bijvoegt, en ik stel zoo veel belang in u, dat ik u gaarne daarin helpen wil: kom aan, den degen in de hand! Deze tweede les, nagenoeg zoo goed als de eerste, en welke ik juist daags voor een vastenavondsfeest ontving, hetwelk ik dus in mijn bed kon vieren, werd eenige maanden daarna door eene derde gevolgd. Die verwenschte beul was zoo verschrikkelijk voor mij geworden, dat ik geene openbare plaats meer bezocht, zonder te beven van vrees, dat ik hem ontmoeten zou. Oordeel dus over mijne vreugde en mijne dankbaarheid, toen een bediende uit het koffijhuis, waar ik te voren dikwijls kwam, op zekeren morgen mij opzocht, en zeide: vergeef mij, Mijnheer de Graaf! maar ik denk, dat ik u geene onan-

 ge-

genaame boodfchap breng, als ik u zeg, dat de Heer *fus fus* gisteren avond overleden is, en dat men hoopt, u fpoedig weder bij ons te zien.

TWAALFDE AVONDGESPREK.

De Heer DE VERNEUIL vervolgde thans het onderwerp van den vorigen avond. Uit die losheid en onbezonnenheid, zeide hij, van welke wij gisteren fpraken, ontfpruit nog een ander gebrek, waaraan gij vooral niet moet toegeven: ik bedoel de zucht om alles te bedillen en te berispen, en dat zoo luid, zoo onvoorzigtig, dat men zich ieder' oogenblik in gevaar ftelt, om beleedigd of vernederd te worden. De vordering, dat alles, wat ons omringt, volmaakt en onberispelijk zij, brengt ons zeer weinig nut aan; zij veroorzaakt, dat wij niets regt genieten, en alles in een onaangenaam daglicht zien. Ook eifchen de welevendheid en de behoefte aan vriendfchappelijken omgang met onze medemenfchen, dat, wanneer wij ons geneigd voelen, om over zekere voorwerpen of perfonen een ongunstig oor-

oordeel te vellen, wij niemand tot vertrouweling kiezen, die door hetzelve zou kunnen beleedigd worden.

Een man, die zeer wel wist te leven, maar de gevaarlijke gewoonte had aangenomen, om zich over menfchen, welke hij niet kende, zeer los en onbedacht uit te laten, was genoodigd op een bal, waar men te zamen komt, meer om te danfen, te bedillen en zich te vertoonen, dan om de genoegens der gezellige zamenleving te genieten. Onze gast, een flecht danfer, vond weinig gelegenheid om zich te vermaken, omdat hij niemand van het gezelfchap kende, aan wien hij zijne opmerkingen kon mededeelen. Ten uiterfte nieuwsgierig, wilde hij toch zoo gaarne de namen der danfers weten, in welke hij iets zots en belagchelijks opmerkte, en toen hij eindelijk het zwijgen, dat hem zoo lastig viel, niet langer kon uithouden, fprak hij iemand aan, die naast hem ftond, en zich fcheen af te wenden, om zijn lagchen te verbergen. Kunt gij mij niet zeggen, vroeg hij, wie dat jonge meisje is, die, daar tegen over ons, zoo plomp danst, en er zoo dom en onnoozel uitziet? Gij moet bekennen, er zijn al zeer belagchelijke figuren. — Niet waar? gaf deze, een weinig verle-

legen, ten antwoord; wie weet dat beter dan ik? Dat meisje is mijne dochter. — Verfchrikt op dit onverwachte antwoord, tracht hij zijne onbefcheidenheid eenigzins te verbeteren, ftamelt eenige veronfchuldigingen, en voegt er bij, als of hij nu beter onderzocht had: men ziet dikwijls, dat gebreken en belagchelijkheden, welke men ons te last legt, minder aan ons zelve, dan aan onze buren te wijten zijn. Uwe dochter, bij voorbeeld, welke ik op het eerste gezigt zoo geftreng beoordeelde, heeft haar fchijnbaar ongefchikt voorkomen aan niemand anders te danken, dan aan haren danfer, dien langen lummel daar, die met eene onbefchaamdheid tegen de maat in fpringt, dat men duidelijk ziet, dat hij zoo eerst van het land..... — In het geheel niet, antwoordt de ander, die lange lummel is te *Parys* geboren en opgevoed: het is mijn neef. — Dit was te erg. In de hoogfte verwarring en verlegenheid zegt hij een paar niets beduidende woorden, en verwijdert zich, ten uiterfte verdrietig, dat hij zoo ongelukkig den verkeerden man had getroffen. Meer dan een uur dwaalde hij rond, eer hij aan iemand zijne opmerkingen weder durfde mededeelen, toen het toeval hem nog eens aan de zijde van denzelfden man plaatfte.

Men

Men begrijpt ligtelijk, dat hij zich, zoodra hij hem ontdekte, in het gedrang zocht te verbergen; maar de ander hield hem terug: gij kunt gerust blijven, zeide hij met een' glimlach; mijne dochter en mijn neef danſen nu niet. — Ik beken, antwoordde de ontijdige beriſper, niet weinig verlegen, mijne aanmerkingen waren zeer misplaatst, te meer, daar zij jonge lieden troffen, wier onbekwaamheid in het danſen dikwijls een bewijs is van eene goede opvoeding, en van den ijver en de oplettendheid, waarmede zij zich in beter' en nuttiger' kunsten oefenen. Indien de beriſping geoorloofd is, dan is het vooral ten opzigte van die verwaande danſers, die eene eenvoudige danspartij in een ballet hervormen, of van die reeds zeer bejaarde vrouwen, zoo als er, daar tegen over ons, eene danst. Ellieve! zie toch eens, welk een zwaarlijvig figuur; de grond dreunt op elken pas, en hoe wel voegt haar tooi en opſchik daarbij! Waarachtig! het lijkt eene dikke vette keukenmeid in het gewaad van eene VENUS! — O! van deze, hernam de ander, kunt gij zeggen, wat u goeddunkt: dat is mijne vrouw. — Op deze woorden ſtaat hij als verpletterd: hij weet volſtrekt niets meer tot verontſchuldiging bij

te

te brengen, en zonder een woord te antwoorden verlaat hij de zaal, ongetwijfeld met het vaste voornemen, om nooit weder zijne opmerkingen aan menſchen mede te deelen, welke hij niet zeer goed kende.

DER-

DERTIENDE AVONDGESPREK.

Toen de jonge lieden, den volgenden avond, binnen traden, zagen zij MAURITS op de plaats zitten, die anders bijzonder voor den Heer DE VERNEUIL geschikt was. Jonge Heeren! zeide de laatste, deze onderscheiding is eene belooning. Gisteren had ANTONIE een' zijner voornaamste pligten verzuimd: ik was zeer misnoegd op hem, en wilde hem wegzenden; doch MAURITS, die zich herinnerde, hoe edelmoedig de oude man zich onlangs ten zijnen opzigte gedragen had, wierp zich stoutmoedig tot zijnen verdediger op, en trotseerde, om hem te redden, de eerste uitbarsting mijner gramschap, die geweldig was. Dankbaarheid is eene der voornaamste deugden, en ter eere van MAURITS, die zoo wel getoond heeft, dat hij een dankbaar hart bezat, zullen wij dezen avond alleen toewijden aan de

de herinnering van eenige der schoonste trekken, die ons van deze deugd bekend zijn. Begin gij, HENDRIK! en zoek uw voorbeeld in eene der minst aanzienlijke klassen der maatschappij.

De Graaf van ***, ving HENDRIK aan; voer eens te *Parys over de Seine*. In dezelfde schuit bevond zich de vrouw eens armen daglooners, wier voorkomen belangstelling inboezende. De Graaf wilde weten, wie zij was; want schoon hare kleeding rijkdom noch aanzien verraadde, viel dezelve toch in het oog door bijzondere netheid en welvoegelijkheid. — Zijt gij getrouwd, Mejufvrouw? — Ja, Mijnheer! — Wat doet uw man? — Hij werkt op de rivier. — Woont gij ver van hier? — Meer dan een half uur gaans. — Waar gaat gij heen? — Naar het andere einde der stad. — Dat is vrij ver. — Ik ga brood koopen. — Brood! verkoopt men dan geen brood in uwe buurt? — Ja wel, Mijnheer! — Het is ginds waarschijnlijk beter of goedkooper? — Neen, Mijnheer! — En wat beweegt u dan, om ten minste tweemaal in de week, zulk eene lange reis te doen? — Toen mijn man nog geen vast bestaan had, waren wij in de grootste armoede. De bakker, bij wien ik nu ga koopen, woonde toen

toen in onze buurt, en uit medelijden met onzen toestand, borgde hij ons brood. Ieder betoont zijne dankbaarheid naar zijn vermogen, Mijnheer! Nu wij gereed geld hebben, besteden wij hetzelve bij den man, die ons niet van honger liet sterven, toen wij niet betalen konden.

ADOLF! hernam de Heer DE VERNEUIL, breng ons in eenen hoogeren stand: er moeten overal voorbeelden van dankbaarheid te vinden zijn. ADOLF vervolgde.

De Kardinaal WOLSEY, staatsdienaar en gunsteling van HENDRIK VIII, Koning van *Engeland*, was in ongenade gevallen, en zag zich op eens veracht van de grooten, en gehaat van het volk. FITZ-WILLIAMS, een zijner begunstigden, was de eenigste, die de zaak des vernederden staatsdienaars verdedigen, en met lof van deszelfs groote gaven en bekwaamheden spreken durfde: hij deed nog meer; hij bood WOLSEY zijn landhuis aan, en bad en smeekte hem, om er ten minste éénen dag te komen doorbrengen. De Kardinaal, gevoelig voor zoo veel ijver en genegenheid, voldeed aan het verzoek van WILLIAMS, die hem ontving met de vereerendste blijken van hoogachting en dankbaarheid. De Koning, die spoe-

spoedig vernam, op welk eene wijze WILLIAMS eenen man als WOLSEY had durven onthalen, liet hem voor zich komen, en vroeg hem met een gelaat en op eenen toon, die zijne gramschap te kennen gaven, wat hem tot de vermetelheid had bewogen, om den Kardinaal, die wegens hoog verraad was aangeklaagd en schuldig verklaard, op zulk eene onderscheidende wijze te ontvangen? SIRE! antwoordde WILLIAMS, ik ben doordrongen van den diepsten eerbied voor den wil en de bevelen van uwe Majesteit. Ik ben geen slecht burger of ongehoorzaam onderdaan: ik heb noch den gevallen staatsdienaar, noch den beschuldigden van hoog verraad bij mij ontvangen, maar mijnen ouden en achtenswaardigen meester, mijnen begunstiger, die mij brood gegeven heeft, en wien ik alles te danken heb, wat ik thans bezit. En zulk eenen goeden meester, zulk eenen edelmoedigen begunstiger zoude ik in het ongeluk vergeten en verlaten hebben? O, SIRE! dan ware ik de ondankbaarste van alle menschen geweest! — De Koning, verbaasd en vol bewondering, betoonde, van dat tijdstip af, de hoogste achting voor FITZ-WILLIAMS, verhief hem terstond tot ridder, en benoemde hem kort daarna tot zijnen geheimraad.

Vleg-

Vrienden! hernam de Heer DE VERNEUIL, na het verhaal van ADOLF, deze trek is zeker schoon, en het gevolg bewijst u, dat een dankbaar hart altijd zijne belooning vindt. Maar is dankbaarheid eene deugd in den mensch, hoe veel te meer moet het ons dan verwonderen, als wij dezelve bij de wildste dieren aantreffen, zoo zelfs, dat hun woeste en wreede aard er geheel door getemd en verzacht wordt. Ieder kent de geschiedenis van den leeuw van ANDROCLES: de *Fransche* dichter RACINE, de zoon, heeft dezelve in dichtmaat gebragt, van welk stuk ik u, bij deze gelegenheid, eene vertaling wil mededeelen.

Dat *Rome*, dat zoo trotsch op kunst en kennis roemde,
En andre volken, min beschaafd, barbaren noemde,
Bleef, hoe het pralen mogt, zijn' stam en oorsprong waard,
En toonde, in spelen zelfs, zijn' woesten wolvenaard.
Zijn schouwburg was de plaats, waar mensch bij mensch het leven
Aan tijger, leeuw of beer ten wissen prooi moest geven.
Daar zat het hofgezin, de raad, de ridderschap,
En zelfs de maagdenrei, om, onder handgeklap

En schaterend gejuich, den angst dier martelaren,
Hun handgewring, hun blik vol wanhoop, aan te staren;
En 't was het hoogst genot, 't was wellust voor hun oog,
Als 't uitgehongerd dier in 't ijslijk strijdperk vloog;
Zijne offers aangreep, wild en grimmig sleepte en sleurde,
Met klaauw en scherp gebit hun lid bij lid verscheurde,
In 't rookend bloed zich baadde, en 't lillend vleesch verslond,
En 't afgeknaagd gebeente verstrooide langs den grond.
Eens moest een slaaf, in die afschuwelijke spelen,
Door zijnen moed het oog dier wreede beulen streelen;
Een vreesselijke leeuw, verhit op menschenbloed,
Door terging en gebrek tot razernij verwoed,
Schiet in het worstelperk, brult, schuimbekt, wet de tanden,
En spart den muil reeds, om den jongling aan te randen;
Doch eensklaps blijft hij, als getroffen, roerloos staan,
Blikt den verschrikten slaaf met vorschende oogen aan,
Komt nader, stil, gedwee, toont zich verheugd en teeder,

En vielt zich, als een lam, aan zijne voeten neder.
De gansche schouwburg staat verbaasd het wonder ga;
De Keizer wenkt, dat men den slaaf terstond ontsla,
En vraagt hem, op zijn last voor zijnen troon gekomen,
Door welke tooverkracht hij leeuwen kon betoomen.
Heer! zegt hij, sedert lang in 't slavenjuk gebukt,
En door een' dwingeland mishandeld en verdrukt,
Verbrak ik eindlijk, in vertwijfeling, mijn kluister,
Vlood in het woest gebergte, en schuilde lang in 't duister
Van diepe holen, door geen' menschen ooit bezocht,
Gelukkig, dat ik rust en vrijheid vinden mogt.
Eens, toen de middagzon aan de effen hemel straalde,
En ik, in schaduw van een berghol, adem haalde,
Hoorde ik een luid gebrul, dat als een donder klonk,
Alom weergalmend door de ruimte der spelonk,
En eensklaps zie ik, en het bloed stolt in mijne aderen,
En 't haar rijst mij te berge, een leeuw mijn leger naderen.
Ik denk, op dit gezigt, aan vlugt noch tegenweer,
En wacht den dood; maar stil legt zich het schrikdier neêr,
Houdt op met brullen, om geene angst mij aan te jagen,

En reikt zijn' klaauw mij toe, en schijnt mij hulp te vragen.
Ik neem, schoon sidderend, den klaauw in mijne hand,
Beschouw en reinig dien van bloed en bloedig zand,
En vind een' doornspits, die, diep in 't vleesch getreden,
Verklaarde, om welke hulp het dier mij had gebeden.
Ik trek den doren uit, en moede en afgemat
Strekt hij de leden naast den steen, waarop ik zat,
Lekt mij de hand, als door erkentenis bewogen,
En sluimert in, het hoofd op mijnen schoot gebogen.
Die leeuw werd mij een vriend: toog hij des morgens uit,
Hij keerde des terug met versch geroofden buit,
En deelde mij de helft, gelijk een broeder, mede;
Des nachts hield hij de wacht bij mijne legerstede,
En werd hij in het hol een vreemd gerucht gewaar,
Hij gaf door luid gebrul mij kennis van 't gevaar,
En deed, als vorst des wouds, het stoutste roofdier wijken,
Of onder het geweld van klaauw en muil bezwijken.
In 't einde, een leven moede in 't diepst van dal en woud,
Waar zich geen wezen, dan gevreesd gedierte onthoudt,
Verlaat ik, dwaas! dat oord, word kort daarop gegrepen

En zie mij met geweld naar mijnen meester slepen.
  Hij slaat me in kluisters en veroordeelt mij ter dood.
  Ligt, dat de trouwe leeuw, zoo lang mijn lotgenoot,
Mij overal gezocht, mijn voetspoor heeft gevonden,
En toen, als ik, verrast, in band en boei gebonden,
  Naar *Rome* is weggevoerd. Ik heb het dier herkend:
  Het is de vriend, die mij vertroostte in mijne ellend',
En nu, schoon al wat leeft zijn woede had te vreezen,
Uit dankbaarheid mij trouw en liefde heeft bewezen.
  De Keizer hoorde met verbazing dit verslag;
  De slaaf ontving genade, en werd, op hoog gezag,
Voor altijd aan 't geweld van zijnen heer ontheven.
De leeuw, zijn redder, bleef hem bij, geheel zijn leven,
  Vergat zijn wilden aard, zijn woud en woestenij,
  En week, waar hij ook ging, nooit van zijn meesters zij.
Zoo dikwerf *Rome's* volk het zeldzaam paar ontmoette,
Riep elk, terwijl men hen met diepen eerbied groette:
  Zie daar den leeuw, een dier, aan roof en moord gewend,
  Die, edler dan de mensch, genoten deugd erkent! —

Zulke treffende blijken van dankbaarheid, vervolgde de Heer DE VERNEUIL, heeft de koning der dieren meermalen aan den dag gelegd. De

De *Spanjaarden* waren eens belegerd in *Buenos-Ayres* door de inboorlingen des lands. De Bevelhebber had allen, die zich in de stad bevonden, verboden, dezelve te verlaten; doch, met reden vreezende, dat de hongersnood, die zich hier en daar reeds deed gevoelen, bij velen het ontzag voor zijne bevelen zoude wegnemen, liet hij overal wachten plaatsen, met last om op ieder te schieten, die eene poging deed om te ontsnappen. Deze voorzorg hield de meesten, in weerwil van honger en gebrek, terug. Slechts éene vrouw, MALDONATA genaamd, wist de waakzaamheid der wachten te verschalken. Na langen tijd in bosschen en wildernissen rond gedwaald te hebben, ontdekte zij een hol, waar zij eene veilige schuilplaats voor alle gevaren hoopte te vinden; zij treedt er in, doch blijft plotseling, op het gezigt van eene leeuwin, van schrik verstijfd, staan. De liefkozingen van het dier stelden haar evenwel eenigermate gerust; zij bemerkte zelfs, dat die liefkozingen niet zonder bedoeling waren. De leeuwin was in barensnood, en scheen hare hulp af te smeeken. MALDONATA was moedig genoeg, het dier den noodigen bijstand te verleenen. De leeuwin, door de hulp dezer vrouw uit ha-

haren moeijelijken toestand gelukkig gered, bepaalde hare erkentenis niet tot nuttelooze dankbetuigingen; zij ging heen, om voedsel te zoeken, en verzuimde sedert niet, elken dag een' genoegzamen voorraad aan de voeten van hare weldoenster te brengen, en denzelven met haar te deelen. Toen eindelijk hare jongen groot genoeg waren, nam zij dezelve uit het hol met zich mede, en liet MALDONATA aan haar lot over. Deze moest nu zelve hare levensmiddelen opzoeken, en geraakte ongelukkig, bij zulk eene gelegenheid, in de magt der *Indianen*. Spoedig evenwel werd zij door *Spanjaarden* weder verlost, die haar naar *Buenos-Ayres* terug bragten. De Bevelhebber was afwezig. Een andere *Spanjaard*, die, gedurende deszelfs afzijn, het bevel voerde, een wreedaardig mensch, wist, dat deze vrouw het strenge gebod des Bevelhebbers geschonden had. Hij achtte haar door de rampspoedige gevolgen van hare overtreding nog niet genoeg gestraft, en gaf last, haar in het open' veld aan den stam van eenen boom te binden, om daar of van honger te sterven, het verschrikkelijke lot, hetwelk zij door hare vlugt had zoeken te ontkomen, of door het een of ander wild gedierte verscheurd te worden. Een paar dagen daar-

daarna, wilde hij weten, wat er van haar geworden was. Eenige soldaten, door hem uitzonden, vonden haar, tot hunne verbazing, nog levende, hoewel omringd van tijgers en leeuwen, die haar niet durfden naderen, omdat eene leeuwin, die met eenige jongen aan hare voeten lag, haar scheen te verdedigen. Op het gezigt van het krijgsvolk trok de leeuwin zich terug, als het ware, om hun vrijheid te laten, hare weldoenster te verlossen. MALDONATA verhaalde, wat haar met dit dier gebeurd was, hetwelk zij op het eerste gezigt herkend had, en toen men haar had losgebonden, en zich gereed maakte, om haar naar *Buenos-Ayres* terug te voeren, gaf de dankbare leeuwin alle blijken, dat zij bedroefd was, dat zij hare weldoenster zag vertrekken. Het berigt, hetwelk de krijgslieden aan den bevelvoerenden *Spanjaard* van het voorgevallene mededeelden, deed hem begrijpen, dat hij, wilde hij niet nog wreeder en ongevoeliger schijnen dan leeuwen, vergiffenis moest schenken aan eene vrouw, die zoo blijkbaar door de voorzienigheid zelve beschermd en verdedigd was.

VEERTIENDE AVONDGESPREK.

De Heer DE VERNEUIL, die zich dezen avond eenigzins gehaast had, om te spoediger bij zijne jonge vrienden te kunnen zijn, had zijn' zakdoek in zijne kamer laten liggen. Hij verzocht zijnen zoon ADRIAAN, denzelven te halen. ADRIAAN durfde niet weigeren; maar men zag, dat hij met blijkbaren tegenzin het vertrek verliet. Spoedig hoorde men hem, op eenigen afstand, luidkeels schreeuwen: oogenblikkelijk liep men naar de plaats, vanwaar het geluid kwam, en daar men vond ADRIAAN, bleek en bevende, in de grootste ontsteltenis. Niet dan met vele moeite ontlokte men hem de bekentenis, wat hem zulk een' schrik had aangejaagd. Het was iets van zeer geringe beteekenis; een pand van zijnen rok was, in het voorbijgaan, aan eene tafel vastgeraakt; de tafel was omgevallen, en ADRIAAN had

en men vond daar ADRIAAN, bleek en bevende. bl. 158.

had zich verbeeld, dat hij door een fpook werd aangegrepen. Het ongeluk was in een donker vertrek voorgevallen, en de duisternis had medegewerkt, om den fchrik en den angst van den vreesachtigen knaap te vergrooten. Kinderen! zeide de Heer DE VERNEUIL, ik dacht niet, dat iemand uwer voor zulk eene kinderachtige en belagchelijke vrees vatbaar ware: denkt er eens ernftig over na, en gij zult er zelve het eerst over blozen. Wat zijn fpoken of geesten van afgeftorvenen, die uit den nacht van het graf zouden verrijzen, om de levenden te komen kwellen en plagen? En wat beteekent uw eerbied voor den liefderijken Vader der menfchen, als gij gelooft, dat Hij zulke fchrikverwekkende verfchijningen kan veroorzaken of toelaten?

Er beftaat een onfeilbaar middel, om zulk eene ongegronde vrees fpoedig en geheel uit te roeijen. Men moet de voorwerpen, die in de duisternis een fchrikverwekkend aanzien hebben, bedaard van nabij befchouwen, en de oorzaken van vreemde en onverwachte geluiden naauwkeurig opfporen. Na drie of vier zulke proeven zijt gij volmaakt genezen, omdat gij bij ondervinding ziet, dat hetgeen in dergelijke gevallen den meesten fchrik verwekt, gewoon-

lijk

lijk door de geringste en eenvoudigste omstandigheden veroorzaakt wordt.

M. Casaubonus, de zoon van J. Casaubonus, een groot geleerde gelijk zijn vader, was, even als deze, te *Geneve* geboren, doch nam vervolgens, gelijk hij, *Engeland* tot zijn vaderland aan. Hij werd opgevoed te *Oxford*, verkreeg eene domheersplaats te *Canterbury*, en wees eene jaarwedde van de hand, welke de *Protector* Cromwel hem aanbood, om hem te bewegen tot het schrijven van de geschiedenis van zijnen tijd. Hij stierf in het jaar 1671, in den ouderdom van twee en zeventig jaren. Ik was eens op reis met mijnen zoon, zoo verhaalt hij: wij hadden te paard eenen togt van twintig of dertig mijlen afgelegd, en namen des avonds onzen intrek bij eene bloedverwante, die mij te voren zeer vriendschappelijk ontvangen had. Wij lagen in hetzelfde bed, en sliepen zeer gerust, toen ik plotseling, in het midden van den nacht, door den slag van een pistool- of snaphaanschot, dat, naar het mij toescheen, onder het bed werd afgeschoten, uit den slaap werd opgewekt. Geheel ontsteld, maakte ik mijn zoon wakker, en vroeg hem, of hij niets gehoord of gevoeld had; doch eer hij mij kon antwoorden, hoorden wij een

een tweede schot, waardoor het bed, gelijk zoo even, geweldig geschud en geschokt werd. Mijn zoon was zoo verschrikt, dat ik mijne eigene ontsteltenis vergat, om mij slechts met de zijne bezig te houden. Terwijl ik alles aanwendde, om hem gerust te stellen, viel er een derde schot, vergezeld van dezelfde schudding, welke ik nu reeds tweemalen gevoeld had. Ik zou dadelijk opgesprongen zijn; maar mijn zoon hield mij terug, klemde mij vast in zijne armen, en bad en smeekte mij, hem toch niet te verlaten. Er verliep ten minste een uur sedert het derde en laatste schot, eer mijn zoon weder insluimerde, en ik zelf sloot mijne oogen eerst even voor het aanbreken van den dag. Mijn zoon, die des morgens eer op was, dan ik, zag onder het bed, doch ontdekte niets. Ik verbood hem, van het geval te spreken, voor dat ik zelf mijne bloedverwante, welke ik sedert lang als eene schrandere en verstandige vrouw kende, over hetzelve onderhouden had. Ik zag haar eerst even voor het middagmaal: zij was alleen met twee van hare dochters. Om haar geen' schrik aan te jagen, begon ik haar langzamerhand tot het aanhooren der zonderlinge gebeurtenis voor te bereiden. In weerwil dezer voorzorg, las ik op haar gelaat den angst en

en de ontsteltenis, welke mijn verhaal haar veroorzaakte; en daar zij, in den loop van het gesprek, in mijne oogen gerustftelling en bemoediging scheen te zoeken, liet ik mij, om aan hare verwachting eenigermate te voldoen, ontvallen, dat ik des morgens al gedacht had, of het geraas ook het gevolg kon geweest zijn van het een of ander toevallig gebrek in de koorden, waarin het bed hing. Oogenblikkelijk helderde haar gelaat op. — Ja! riep zij uit, dat is het! dat is het zeker! Men heeft nieuwe koorden aan het bed gemaakt, en dezelve zoo ftrak gefpannen, dat de behanger reeds vreesdde, dat zij fpringen zouden, zoodra er eene aanmerkelijke zwaarte op het bed kwam. — Aanftonds zond zij eene van hare dochters, om zich nader te overtuigen, en onze gisfing werd volkomen bevestigd: de koorden waren op drie plaatfen losgefprongen. Veronderfteld nu, dat ik in mijne eerste ontfteltenis was opgeftaan, en het huis verlaten had, ik zou buiten twijfel, zonder eenig opzet om de waarheid te verdonkeren, al zeer gereed zijn geweest, om het geval aan de werking van booze geesten toe te fchrijven; ik zou mij nooit hebben kunnen verbeelden, dat zulk een geraas het uitwerkfel van het los-

fpringen van koorden was geweest, en de fchudding, welke ik telkens gevoelde, en die onzen fchrik zoo zeer vermeerderde, zou mij altijd onverklaarbaar zijn gebleven.

VERDAC verhaalt in zijne gedenkfchriften, dat hij eens te *Piacenza*, eene ftad in *Italie*, in eene herberg kwam, waar de waard, kort te voren, zijne moeder had verloren. De man had eenig linnen noodig, en beval een' zijner dienstboden, hetzelve uit de kamer der overledene te halen. IJlings kwam de knecht terug, en fchreeuwde, dat hij zijne oude meesteres gezien had; dat zij weder gekomen was, en zich in haar bed had nedergelegd. Een andere knecht fpeelde den ftoutmoedigen, ging naar de kamer, doch kwam even fpoedig terug, en bevestigde bevende het verhaal van den eersten. De waard wilde nu, op zijne beurt, zelf onderzoek doen, en nam eene dienstmaagd mede; doch ook hij keerde fpoedig terug, en riep zijnen gasten, die op het ongewone gerucht bij één gekomen waren, verfchrikt toe: Och, Heeren! het is waar! Ik heb mijne arme moeder gezien; maar ik heb haar niet durven aanfpreken! VERDAC nam een licht in de hand: kom, Mijnheer! zeide hij, en wendde zich tot eenen geestelijke, die

die zich onder de gasten bevond. — Gaarne! hernam de Abt; maar gij moet vooruit gaan. — Het geheele gezelſchap wilde het onderzoek bijwonen: men volgde hen, trad de kamer der overledene binnen, ſchoof de gordijnen open, en VERDAC zag het gezigt van eene oude, zwarte, gerimpelde vrouw, die tamelijk wel gekapt was, en den mond en de oogen op eene belagchelijke wijze vertrok en verdraaide. Men verzocht den waard te naderen, en wel toe te zien, of het zijne moeder was. Och, ja! riep hij, zij is het! het is mijne arme moeder! De bedienden ſchreeuwden even zoo luid, dat het wel zeker hunne oude meesteres was. VERDAC zeide toen tot den geestelijke: Mijnheer! gij zijt priester; ſpreek den geest aan. De priester naderde, ſprak de overledene aan, en beſprengde haar met wijwater. Naauwelijks voelde de geest het vocht, of hij ſprong op het hoofd van den Abt, en beet hem. Het ganſche gezelſchap nam hals over hoofd de vlugt. Intusſchen, terwijl de geest en de Abt in ſtrijd waren, verloor de eerste zijn kapſel, en VERDAC ontdekte, dat het gewaande ſpookſel niets anders was, dan een aap. Het dier had dikwijls gezien, hoe de oude vrouw zich kapte, had nu zulk een kapſel gevonden, het-

hetzelve opgezet, en zich nedergelegd op het bed, hetwelk de overledene gewoonlijk gebruikt had.

Somtijds, ging de Heer DE VERNEUIL voort, ontmoet men des nachts menſchen, die zeer veel van geesten en ſpoken hebben, ten minſte volgens het denkbeeld, hetwelk onkundige en bijgeloovige lieden zich daarvan vormen. Het zijn menſchen, die ſlapende rondwandelen, in dien toeſtand de moeijelijkſte bezigheden verrigten, en daarbij meestal meer overleg en handigheid aan den dag leggen, dan lieden, die volmaakt wakker zijn. Zij worden ſlaapwandelaars genoemd. Men verhaalt van deze menſchen de zonderlingſte dingen.

Een der merkwaardigſte ſlaapwandelaars, welke men ooit heeft waargenomen, was JOANNES BAPTISTA NEGRETTI, van *Vicenza*, bediende van den Markies LODEWIJK DE SALE. De man was bruin van kleur, van een droog, vurig en driftig geſtel, en geneigd tot dronkenſchap. Hij was ſlaapwandelaar federt zijn elfde jaar; maar zijne kwaal overviel hem ſlechts in de maand *Maart*, en duurde, op zijn hoogst, tot op de helft van *April*. De Heeren REGHELINI en PIGATTI namen

hem

hem in dien toestand waar: de laatste gaf er een verslag van in het licht, in het jaar 1745, waaruit men eenige bijzonderheden heeft overgenomen in een *Fransch* tijdschrift, het *Journal Encyclopédique* van de maand *Julij*, 1762. Ik zal u van hetgene, dat men dezen zonderlingen man van tijd tot tijd zag verrigten, het een en ander mededeelen.

NEGRETTI had zich, laat in den avond, in eene voorkamer, op eenen stoel geplaatst, viel weldra in slaap, en bragt omtrent een vierde van een uur in eene gewone sluimering door. Vervolgens rigtte hij zich op, bleef eenigen tijd onbewegelijk zitten, als of hij iets met bijzondere oplettendheid gadesloeg, stond eindelijk op, wandelde het vertrek door, en haalde eene snuifdoos uit den zak, om een snuifje te nemen; doch daar hij dezelve ledig vond, toonde hij zich ontevreden, trad voor eenen stoel, waarop zich somtijds een zijner bekenden plaatste, noemde hem bij zijnen naam, en vroeg hem een snuifje. Men bood hem eene geopende doos aan; hij nam een snuifje, ging weder zitten in de houding van iemand, die luistert, en zoodra hij meende, dat men hem iets beval, liep hij met een waslicht naar eene plaats, waar gewoonlijk eene

brandende kaars stond. Hij stak, in zijne verbeelding, het waslicht aan, hield hetzelve, gelijk het behoorde, trad bedaard de zaal door, liep zeer vlug den trap af, stond van tijd tot tijd stil en wendde zich om, als of hij iemand voorlichtte, bleef aan de huisdeur staan, trad op zijde, groette de lieden, welke hij geloofde uit te laten, en boog zich telkens, als hij meende, dat iemand hem voorbij ging; vervolgens liep hij snel weder naar boven, blies het waslicht uit, en bragt het weder op zijne plaats. Hij herhaalde dit tooneel driemalen op denzelfden avond. Toen hij de voorkamer verlaten had, ging hij in de eetzaal, zocht in zijne zakken den sleutel van de schenktafel, en riep, toen hij dien niet vond, eenen knecht, die hem elken avond, eer hij naar bed ging, dien sleutel moest overgeven. Men gaf hem denzelven. Hij sloot nu de schenktafel open, haalde er een zilveren schenkbord uit, waarop hij vier tafelflesschen zette, en ging naar de keuken, waarschijnlijk om dezelve met water te vullen; maar hij bragt ze ledig terug: klom den trap tot op de helft op, zette alles, wat hij in de handen had, op een plat van de leuning neder, en klopte aan eene deur. Toen hij be-

bemerkte, dat men dezelve niet opende, liep hij weder naar beneden, zocht den kamerdienaar op, deed hem eenige vragen, kwam terug, stiet onder het loopen met zijn' elleboog tegen het schenkbord, en brak de fleschen, gelijk te verwachten was. Hij klopte nog eens aan dezelfde deur, doch te vergeefs, ging weder naar beneden, nam, in het voorbijgaan, het schenkbord mede, en zette hetzelve, in de eetzaal, op eene kleine tafel. Van daar ging hij naar de keuken, kreeg een' emmer, trad er mede naar de pomp, bragt denzelven vol water in de keuken terug, haalde nu het schenkbord, doch de fleschen niet meer vindende, werd hij toornig, en riep: de fleschen moesten er zijn; hij had ze er zelf op gezet: hij vroeg aan de andere bedienden, of zij dezelve hadden weggenomen. Na lang gezocht te hebben, floot hij de schenktafel weder open, nam twee andere fleschen, spoelde die om, goot er water in, zette dezelve op het schenkbord, en bragt alles in de voorkamer tot aan de deur van de zaal, waar de kamerdienaar gewoon was, hetzelve uit zijne handen te ontvangen. Men nam hem het schenkbord af, en gaf hem hetzelve na eenigen tijd weder: hij bragt het naar

naar de eetzaal terug, en zette alles op zijne plaats. Nu ging hij terstond naar de keuken, wischte eenige schotels met een' doek af, en hield dezelve voor het vuur, als het ware, om ze spoediger te droogen; vervolgens ging hij weder naar de schenktafel, pakte een tafellaken en eenige servetten in een korfje, en trad, daarmede beladen, naar eene tafel, waarop gewoonlijk eene kaars stond te branden. Hij deed, als of hij bij het schijnsel van dat licht naar vorken en messen zocht, bragt toen alles naar de voorkamer, zette het korfje op eenen stoel, kreeg eene ronde tafel, waaraan zijne meesteres gewoon was te eten, en dekte dezelve zeer net. Er stond digt bij nog eene andere tafel van denzelfden vorm; hij raakte dezelve somtijds bij vergissing aan, doch kwam toch altijd tot die weder, welke hij voornemens was te dekken. Toen hij met dekken gedaan had, wandelde hij de kamer door, snoot den neus, haalde zijne snuifdoos weder voor den dag, maar trok de vingers terug zonder iets te nemen, als of hij zich, na verloop van een paar uren, nog herinnerde, dat hij zijne doos ledig had gevonden: er was evenwel snuif genoeg in, om op zijne hand uit te storten.

Men

Men wierp hem toen een weinig water in het gezigt, en hij ontwaakte.

Den volgenden avond ontving de Markies bezoek in zijne kamer, hetwelk zelden gebeurde. Naarmate het gezelschap vermeerderde, beval men, stoelen binnen te brengen. Ondertusschen viel NEGRETTI in slaap. Na eene korte sluimering stond hij op, snoot den neus, nam een snuifje, en ijlde naar boven, om stoelen te halen. Het zonderlingste was, dat hij, met een' stoel in elke hand, voor eene geslotene deur komende, niet aanklopte, maar, een' der stoelen los latende, de deur zelf opende, den stoel, gelijk te voren, weder opnam, en juist op de plaats bragt, waar dezelve behoorde. Hij ging vervolgens naar de schenktafel, zocht den sleutel, en toorde zich misnoegd, dat hij dien niet vond. Hij nam eene kaars, liep driftig, met de oogen op den grond gevestigd, de kamer door, keek in alle hoeken, zocht zelfs op de trappen, en voelde overal met zijne handen, in de hoop van den verloren' sleutel te zullen wedervinden. De kamerdienaar stak hem denzelven heimelijk in den zak. Na lang vergeefs gezocht te hebben, stak NEGRETTI bij toeval de hand in den zak, vond den sleutel, toon-

oonde zich ontevreden over zijne dwaasheid, opende de schenktafel, nam er een servet, een' schotel en twee brooden uit, en ging daarmede naar de keuken. Daar maakte hij salade gereed, haalde alles, wat hij daartoe noodig had, uit eene kas, en zette zich toen aan tafel om te eten. Men nam den schotel met salade weg, en zette een' anderen met kool, die zeer sterk gekruid was, in de plaats: hij ging voort met eten; men nam ook de kool weg, en gaf hem een' koek: hij at er van, zonder eenig blijk, dat hij de gemelde spijzen onderscheidde: een bewijs, dat hij niets geproefd had met het zintuig van den smaak; maar dat zijne ziel, zonder den dienst der zinnen, geheel alleen werkzaam was. Onder het eten luisterde hij van tijd tot tijd, in de meening, dat men hem riep. Eens geloofde hij inderdaad, dat men hem geroepen had; hij begaf zich schielijk naar de zaal, en toen hij zag, dat men hem niets te zeggen had, trad hij in de voorkamer, en vroeg aan de bedienden, of men hem niet geroepen had, waarop hij, tamelijk gramstorig naar de keuken terug keerde, en zich weder aan tafel zette. Na den maaltijd, zeide hij half overluid, dat hij gaarne eens in de naaste kroeg

 zou

zou gaan drinken, indien hij flechts geld had. Hij doorzocht te vergeefs zijne zakken; eindelijk vertrok hij, zeggende: ik zal er toch heen gaan, en morgen betalen; men zal mij wel borgen. Hij liep gezwind den trap af, en ging naar de kroeg, eenige fchreden van het huis van zijnen Heer verwijderd. Hij klopte aan, zonder te beproeven, of de deur open was, als of hij wist, dat dezelve op dit uur moest gesloten zijn. Men deed open; hij trad binnen, riep den waard, en vroeg eene halve flesch wijn: men gaf hem eene halve flesch water; hij dronk dezelve uit, en verzocht, of men hem tot den volgenden dag wilde borgen. Hij liep vervolgens weder naar huis, ging in de voorkamer, en vroeg aan de bedienden, of zijn Heer hem ook geroepen had; hij fcheen zeer vrolijk, verhaalde, dat hij eens was uitgegaan, om een glas wijn te drinken, en zeide, dat hij zich beter gevoelde. Men opende hem toen de oogen met de vingers, en hij werd wakker.

Op zekeren nacht herinnerde hij zich in den flaap, dat de onderwijzer van de kinderen van zijnen Heer, hem gezegd had, dat, indien hij dien nacht weder in zijnen buitengewonen toestand kwam, hij eene foep voor hem gereed

moest

moest maken, waarvoor hij dan, tot belooning, eenig drinkgeld zou ontvangen. Hij ftond dus, nog flapende, op, en zeide, dat hij den onderwijzer een' trek dacht te fpelen. Hij ging eerst naar de keuken om te eten, en vervolgens naar de kamer van den onderwijzer, wien hij verzocht, zijn woord te houden. De onderwijzer gaf hem eenig geld. NEGRETTI nam den kamerdienaar bij den arm, trok hem mede naar de kroeg, en verhaalde hem, onder het drinken, zeer omstandig, hoe hij den onderwijzer had verfchalkt, in de vaste overtuiging, dat hij dat geld, wakker zijnde, van hem ontvangen had: hij lachte regt hartelijk, dronk eenige malen op de gezondheid van den onderwijzer, en kwam zeer vrolijk weder te huis.

Eens, terwijl NEGRETTI weder in dezen toestand was, kwam iemand op den inval, om hem met een' ftok op de voeten te tikken. NEGRETTI verbeeldde zich, dat het een hond was, en gromde. Men ging voort met tikken: hij werd toornig, ftond op, haalde een ftokje, waarmede hij gewoonlijk kleederen uitklopte, vervolgde den hond, fchold en vloekte, en floeg, zoo hard hij kon, in het rond. Eindelijk, toen hij zag, dat hij den hond zoo

niet

niet betrappen kon, haalde hij een stuk brood uit den zak, riep het dier bij zijnen naam, en hield zijn stokje verborgen. Men wierp hem eene ruige mof toe: woedend greep hij dezelve aan, in de meening, dat het de hond was, en wreekte zich met duchtige slagen.

De Heer PIGATTI nam NEGRETTI onderscheidene malen waar. Hij merkte op, dat hij elken nacht iets nieuws verrigtte; dat hij ook, zoo lang zijn buitengewone toestand duurde, geen gebruik had van de meeste zijner zintuigen. Wij hebben gezien, dat men hem verschillende spijzen kon doen eten, zonder dat hij het onderscheid bemerkte. Van het grootste geraas hoorde hij niets: eene kaars, welke men hem zoo digt onder de oogen hield, dat men hem bijna brandde, bemerkte hij niet eens; hij voelde zelfs niet, dat men hem met eene veder onder den neus kittelde. In één woord, niets maakte indruk op hem: zijn gevoel was somtijds zeer fijn, en op andere tijden scheen hij hetzelve bijna verloren te hebben.

VIJFTIENDE AVONDGESPREK.

Vader! zeide KAREL tot den Heer DE VERNEUIL, toen hij binnen kwam, vergeef mij mijne nieuwsgierigheid: wat is dat toch, dat gij daar zoo voorzigtig en zorgvuldig inpakt? — Dat is een kompas, lieve jongen! hetwelk ik aan een' mijner vrienden wil zenden, die eerstdaags, als kapitein van een koopvaardijschip, een lange zeereis gaat doen. — En waartoe moet dat kompas hem dienen? — Om zijn schip te leiden en te besturen. — Och!... op welke wijze dan? — Gij ziet deze naald; dezelve is met een' zeilsteen bestreken, en heeft daardoor de eigenschap gekregen, dat zij hare punt altijd naar het noorden draait: op deze wijze regelt zij de vaart der schepen. — Hoe lang is het wel geleden, riep toen het gansche kleine gezelschap, dat men dat middel heeft uitgevonden? — Men zegt, antwoordde de

Heer DE VERNEUIL, dat een zekere JOANNES DE GOIA, een *Napolitaan*, het kompas uitvond, omtrent het jaar 1302. Anderen beweren intusfchen, dat MARCO PAOLO, een *Venetiaan*, deze uitvinding, reeds in het jaar 1260, uit *China* had medegebragt. — Hoe vond men dan te voren den weg over de zee? — Door de kennis van den ftand en den loop der ftarren. — Dat middel moet zeer gebrekkig geweest zijn; de lucht is niet altijd zoo helder, dat men de ftarren zien kan. — Uwe aanmerking is zeer juist, mijn zoon! Groote zeereizen waren toen ook iets zeer ongewoons: men durfde zich nooit ver van de kusten verwijderen. — Is de fcheepvaart reeds van oude uitvinding? — Het eerste ftuk hout, hetwelk de mensch op het water zag drijven, moest hem op het denkbeeld brengen, dat hij zich, zonder gevaar, op eenen boom op de golven kon wagen. Zucht tot gemak fpoorde hem vervolgens aan, om zulk eenen boom uit te hollen: de moeijelijkheden van eene reis werden daardoor zeer verminderd, en men vermeed de onaangenaamheid van nat te worden. — Welk volk leide zich het eerst op de zeevaart toe? — De *Phenitiers*. Zij begonnen met *Griekenland*, *Sicilie*, *Sar-*

di-

dinie en *Gallie* te bezoeken. Aangemoedigd door hun goed geluk, zeilden zij, omtrent het jaar 1250 voor de geboorte van CHRISTUS, de *Middellandfche zee* uit, en waagden zich met hunne vloten op den oceaan, ter wederzijde van de ftraat van *Gibraltar*. Hun voorbeeld wekte weldra de *Idumeërs*, de *Hebreërs* en de *Syriers* op, om insgelijks koopvaardijvloten uit te rusten. Er wordt in de Heilige Schrift gewag gemaakt van de fchepen, welke SALOMO naar de westelijke kusten van *Afrika*, naar het land van *Ophir* en *Tharfis* zond. De koning BOCCHORIS, die omtrent het jaar 670 voor de geboorte van CHRISTUS regeerde, was de grondlegger van het *Egyptifche* zeewezen, hetwelk, tot op dezen tijd, flechts uit booten en zelfs vlotten beftond, waarmede men langs de kusten van den *Arabifchen* zeeboezem voer. NECHOS, deszelfs zoon, rustte eene vloot uit, die, op zijn bevel, de *Roode zee* uitzeilde, *Afrika* omflevende, tusfchen de zuilen van HERCULES, dat is, door de ftraat van *Gibraltar*, in de *Middellandfche zee* terug keerde, en na omtrent drie jaren aan de monden van den *Nyl* weder aanlandde. Het zeewezen van *Athene* was door geheel *Griekenland* beroemd. De *Romeinen* hadden, in den eersten

Pu-

Punifchen oorlog, eene vloot van honderd en zestig zeilen, welke zij, in zestig dagen, gebouwd en uitgerust hadden. Zij waren in de uitvoering van dergelijke ondernemingen bijzonder vlug. In den tweeden *Punifchen* krijg bragten zij, in den tijd van vijf en veertig dagen, eene geheele vloot in zee. De *Grieken* en *Romeinen* hadden twee foorten van oorlogfchepen: de eene foort beftond uit groote en zware, de andere uit kleine en ligte vaartuigen. Dezelve werden onderfcheiden in fchepen van twee, *drie*, vier en vijf roeibanken. Op oorlogfchepen bediende men zich meer van riemen dan van zeilen: op koopvaardij- en vrachtfchepen, daarentegen, had het tegengeftelde gebruik plaats.

De magtigfte vloot, van welke de nieuwere gefchiedenis gewaagt, was die, welke FILIPS II, Koning van *Spanje*, gedurende drie jaren, in *Portugal*, te *Napels* en in *Sicilie*, liet bouwen en uitrusten, om ELIZABETH, de Koningin van *Engeland* te onttroonen. Dezelve beftond uit omtrent honderd en veertig meest groote en zware oorlogfchepen, met omtrent twintig duizend man krijgsvolk, meer dan acht duizend matrozen, en twee duizend flaven bemand, en met twee duizend zes honderd en der-

dertig ftukken zwaar gefchut gewapend. Een groot aantal mindere vaartuigen verzelde dezelve. De trotfche FILIPS noemde deze vloot de *onverwinnelijke*; doch zij werd weldra deels door de *Engelfchen* vernield of genomen, deels door ftormen op de kusten van *Ierland* verbrijzeld, zoo dat naauwelijks vijftig fchepen en omtrent de helft der manfchap in de havens van *Spanje* terug keerden.

Een fchip, dat door een' gunstigen wind wordt voortgeftuwd, vliegt fnel over de golven; maar er beftaat een reistuig, lieve kinderen! dat nog fneller voortvliegt: weet iemand uwer mij hetzelve te noemen? — De luchtbol, Oom! de luchtbol! — Daar gij zulk een goed geheugen hebt, ARNOLD! moet gij ons eenige bijzonderheden aangaande de luchtreizigers mededeelen. — O, Oom! Ik herinner mij nog zeer wel, wat gij mij over dat onderwerp hebt laten lezen: het beviel mij al te zeer, om het zoo fpoedig weder te vergeten.... Een zekere Heer DESFORGES kondigde, in de nieuwstijdingen van het jaar 1772, aan, dat hij een werktuig had uitgevonden, gefchikt om mede te vliegen: hij noemde hetzelve eenen vliegenden wagen. De Heer BLANCHARD, naderhand zoo beroemd door zijne lucht-

luchtreizen, deed eerst eene poging, om zich, alleen door behulp der werktuigkunde, van de aarde op te heffen. Hij slaagde niet; om eene hoogte van naauwelijks twintig voeten te bereiken, had hij een al te aanmerkelijk tegenwigt noodig, en een' te zwaren arbeid uit te houden. In het jaar 1782 stelde hij een werktuig te zamen, hetwelk hij een vliegend schip noemde: hij gaf er eene afbeelding van in het licht, doch heeft zich nooit van hetzelve bediend. De Heeren DE MONTGOLFIER eindelijk, bemerkt hebbende, dat een papieren of zijden bol van eenige voeten middellijns, waaronder men zwavelstokken had aangestoken, aanstonds naar de zoldering van het vertrek opsteeg, namen er eene proef mede in de open' lucht. Zij maakten eenen bol van vijf en dertig voeten middellijns, zamengesteld uit linnen, over latwerk en ijzerdraad gespannen, en beplakt met papier: zij hadden er eene kleine opening in gelaten, waaronder zij nat gemaakt stroo aanstaken. De bol, waarin dus de lucht door de warmte verdund werd, verhief zich tot eene hoogte, welke sommigen op drie, anderen op zes duizend voeten geschat hebben: na tien minuten daalde dezelve neder. De Heer PILATRE DE ROSIER steeg,

steeg, den 21 *November*, 1783, in een schuitje, hangende aan een' van die bollen, welke de Heeren DE MONTGOLFIER hadden uitgevonden, de lucht in. Deskundigen beweerden, dat het gebruik van ontvlambare lucht, uit ijzer getrokken, den goeden uitslag dezer ondernemingen zeer bevorderen moest. Men nam er de proef van. Den 1 *December*, 1783, stegen de Heeren CHARLES en ROBERT de lucht in, in een schuitje, met netwerk vastgemaakt aan eenen bol, die zes en twintig voeten middellijns groot, en, op een acht en twintigste gedeelte na, gevuld was met ontvlambare lucht, welke men, uit vitrioolzuur en staalvijlsel getrokken, door water in den bol had laten opstijgen. Dit nieuwe luchtschip leide, in twee uren en vijf minuten, negen mijlen af, en kwam zonder ongeluk weder beneden. Het middel, waardoor hetzelve was opgerezen, werd sedert door alle natuurkundigen als het beste beschouwd. PILATRE DE ROSIER deed eene poging, om de uitvinding van de Heeren DE MONTGOLFIER met het scheikundige middel van CHARLES en ROBERT te vereenigen. Hij maakte twee bollen aan elkander vast: de eene was gevuld met ontvlambare lucht; de andere, geplaatst onder den eersten,

 moest

moest door de werking van het vuur opgaan. Deze proefneming viel allerongelukkigst uit. Nauwelijks was dit dubbelde luchtgevaarte tot eene hoogte van drie of vier duizend voeten opgestegen, of het barstte plotseling van één. PILATRE DE ROSIER en zijn ongelukkige togtgenoot, ROMAIN, stortten uit die verschrikkelijke hoogte neder, en kwamen beide op de jammerlijkste wijze om.

Men heeft sedert eene soort van regen- of zonnescherm bij den luchtbol gevoegd, hetwelk men een valscherm (*parachute*) noemt: het dient, om in geval van een ongeluk, als dat van den Heer PILATRE DE ROSIER, het leven te beveiligen. De Heer DE MONTGOLFIER en de Markies DE BRANTES waren de eersten, die er eene proef mede namen. Zij lieten, van de torens van het paleis te *Avignon*, eene mand, waarin men een schaap gelegd had, met een valscherm nederdalen: het dier kwam behouden op den grond. De Heer GARNERIN was de eerste, die zelf, na eene luchtreis, zich van het valscherm bediende, om beneden te komen. Hij bedacht een middel, om het schudden en waggelen, waardoor het gebruik van hetzelve nog min of meer gevaarlijk bleef, te beletten. Hij liet

liet in den kap van zijn valscherm eene ronde opening maken: deze geeft gestadig doortogt aan eene zekere hoeveelheid lucht, evenredig berekend naar die, welke vereischt wordt om het valscherm op te houden, en veroorzaakt dus, dat hetzelve slechts langzamerhand en altijd regtstandig nederdaalt.

ZESTIENDE AVONDGESPREK.

De kleine VICTOR had goede hoedanigheden: hij was arbeidzaam, ijverig, schrander: de Heer DE VERNEUIL beschouwde hem als eenen knaap, die van al zijne zonen en neven het meest beloofde. Hij had evenwel een groot gebrek: hij was eigenbatig. VICTOR! zeide de Heer DE VERNEUIL dezen avond, het schijnt, dat gij eenmaal in de maatschappij zoekt te leven, als of gij alleen waart, of liever, als of alles, wat gij in dezelve zult aantreffen, alleen voor u bestemd ware. Niets, intusschen, maakt den mensch zoo hatelijk, als eigenbaat.

GNATHON, zegt LA BRUYÈRE, leeft alleen voor zich zelven: alle andere menschen te zamen zijn, in zijne oogen, niets. Niet tevreden, dat hij aan eene tafel de eerste plaats bezet, neemt hij nog daarenboven die van twee an-

anderen in. Hij vergeet, dat de maaltijd voor het geheele gezelschap, en niet alleen voor hem, bereid is. Hij maakt zich meester van elken schotel, matigt zich het regt van eigendom op ieder geregt aan, en bepaalt zich tot geene der opgedischte spijzen, voor dat hij van elke geproefd heeft: hij zou niets liever wenschen, dan alles te gelijk te kunnen opslikken. Hij gebruikt, onder het eten, niets dan zijne handen; hij bevoelt en betast het vleesch; hij schendt, hij scheurt, hij ontleedt alles, en gaat er zoo mede om, dat de overige gasten, willen zij iets gebruiken, genoodzaakt zijn zijne klikken op te eten. Hij is zoo walgelijk morsig, dat hij ook den hongerigsten allen eetlust beneemt. De saus en de boter druipen hem van de kin en den baard af. Neemt hij het beste en lekkerste van een' schotel weg, hij stort, eer hij het in den mond brengt, de helft over andere schotels, of bemorst er het tafellaken mede: overal laat hij zijn spoor achter. Men hoort, dat hij eet of drinkt; hij kaauwt of slorpt overluid. Terwijl hij een lekker beetje binnenslikt, rollen hem de oogen in het hoofd, en eer hij weder iets anders aangrijpt, maakt hij eerst zijne tanden schoon. Waar hij komt, rigt hij terstond alles tot zijn ge-

gemak en genoegen in. In den schouwburg moet hij zoo ruim zitten, als in zijne eigene kamer; in eene koets moet hij eene plaats op de achterste bank alleen hebben: anders, zegt hij, valt hij in onmagt. Op reis zorgt hij, dat hij altijd eer in de herberg is, dan zijn gezelschap, en kiest dan voor zich zelven het beste bed in de beste kamer uit. Hij weet alles tot zijn voordeel en gebruik aan te wenden. Zijne bedienden zoo wel, als die van zijne bekenden, loopen te gelijker tijd, om iets voor hem te verrigten. Wat hij van anderen in handen krijgt, huisraad, kleederen, alles beschouwt en gebruikt hij als zijn' eigendom. Hij hindert en verveelt alle menschen, bedwingt zich voor niemand, beklaagt niemand, kent geene andere rampen, dan de zijne, dan zijne zwaarlijvigheid en overmaat van gal. De dood van anderen kost hem geen' enkelen traan; maar hij beeft, als hij aan het einde van zijn eigen leven denkt, en mogt hij hetzelve op nieuw inkoopen, de vernietiging van het gansche menschdom zou, in zijn oog, geen te hooge prijs zijn.

Wordt de mensch hatelijk en verachtelijk door eigenbaat, eene edele belangeloosheid maakt hem des te beminnelijker en achtenswaardiger. Zelfs het leven moet ons niet te lief en

en te dierbaar zijn, wanneer wij, ten koste van hetzelve, dat van onze medemenschen kunnen behouden.

Een schip, waarop de Heer DE LORDAT, een zeeofficier in dienst des Konings van *Frankrijk*, zich bevond, begon, nog vrij ver van land verwijderd, te zinken. Het water drong zoo snel, en door zoo veel openingen te gelijk het schip in, dat ijverig en aanhoudend pompen niets baatte, om hetzelve weder te lozen, en het aanwenden van alle mogelijke middelen vruchteloos was, om, voor het naderen des noodlottigen oogenbliks, de kust te bereiken. Toen het ontwijfelbaar zeker was, dat het schip onmogelijk behouden kon worden, sprong het grootste gedeelte van het scheepsvolk in sloepen en booten, om er ten minste het eigen' leven af te brengen. De Heer DE LORDAT en eenige anderen, die geene plaats meer konden vinden, bleven aan boord. Hij kon ongelukkig niet zwemmen, en bezefte dus zeer wel, dat, zoodra het schip wegzonk, zijn dood zeker was. Nu trad een matroos, die eenige verpligting aan hem had, naar hem toe, en zeide: Mijnheer! ik hoop u nog, met Gods hulp, te redden. Houd u, als gij ziet, dat het schip zinkt, vast aan mijnen gordel: ik ben

 sterk,

ſterk; ik kan zwemmen, en twijfel niet, of ik zal u, hoe ver het ook zij, behouden aan land brengen. Het aanbod des braven mans werd met dankbaarheid aangenomen. Toen het ontzettende tijdſtip daar was, greep de Heer DE LORDAT den gordel van den matroos, die, beladen met zijnen eervollen last, moedig in de golven ſprong, en naar land zwom. Hij had nog ſlechts een derde van den weg af te leggen, toen hij bemerkte, dat zijne krachten begonnen af te nemen. *De Heer* DE LORDAT *moedigde* hem aan met woorden en beloften. De arme matroos, die te veel op zijne krachten gerekend had, was reeds dikwijls genoodzaakt, een' oogenblik adem te ſcheppen; aangeſpoord door den Heer DE LORDAT, greep hij telkens weder moed, en ſpande al zijne krachten in, tot dat zij ten laatſte volſtrekt waren uitgeput. Ik kan niet meer! *riep* hij uit, toen hij bijna het ſtrand bereikt had; de kracht ontbreekt mij; wij zullen beide verdrinken! — Kom, vriend! moed gevat, antwoordde de Heer DE LORDAT; wij zijn zoo oogenblikkelijk aan land. — Och, Mijnheer! ik kan waarlijk niet langer: als gij mij blijft vasthouden, moeten wij beide omkomen. — Neen, brave man! dat zoude onregtvaardig zijn!.... Vaarwel!

Met

Met deze woorden liet de Heer DE LORDAT hem los, en zonk in de diepte reſier. De matroos, verlost van zijnen last, zwom met nieuwen moed voort, en kwam eindelijk, na veel moeite en gevaar, behouden aan het ſtrand; doch hij was ontroostbaar over den dood van den Heer DE LORDAT, die, om hem te redden, zijn eigen leven zoo edelmoedig had opgeofferd.

Het eigenbelang ontneemt den mensch alle kieschheid in gevallen en omſtandigheden, waarin het aankomt, om het eergevoel van anderen te ſparen en te verſchoonen; en juist deze kieschheid bevordert en verhoogt zoo zeer het aangename der gezellige zamenleving.

De Graaf van *** verzelde, in het jaar *1766* of *1767*, het hof des Konings van *Frankrijk* op deszelfs reis naar *Fontainebleau*. Tegen het einde van zijn verblijf aldaar, ziet hij iemand, met wien hij dikwijls genoeg in gezelſchap geweest was, doch nooit gemeenzamen omgang had gehad, in zijne kamer treden. Deze man verhaalt hem, dat hij afſcheid komt nemen, wijl hij voornemens is, naar *Indie* te vertrekken, zoodra hij gelegenheid vond, om vier duizend *livres* op te nemen, die hem, tot

vol-

voldoening van eene aanzienlijke som, waarmede hij in gindsche gewesten handel wilde drijven, nog ontbraken. De Graaf antwoordt hem, dat hij vier duizend *livres* tot zijnen dienst heeft. De andere betuigt, dat hij voor deze aanbieding zeer dankbaar is, maar de eer niet heeft, den Graaf gemeenzaam genoeg te kennen, om van dezelve gebruik te maken. De Graaf houdt aan, verzekert hem, dat hij hem met het aannemen van dat geld, hetwelk hij volstrekt niet noodig heeft, verpligt: *dat hij hetzelve, gedurende de reis*, met spelen gewonnen heeft, en op deze wijze geen gevaar loopt van het weder te verliezen: om kort te gaan, hij dringt en dwingt hem, als het ware, met zoo veel minzaamheid en hartelijkheid, dat de man eindelijk het geld aanneemt. *Zij scheiden. De Graaf* hoort van den man, die eenige dagen daarna vertrekt, niet eens weder spreken. Na verloop van drie jaren ontvangt hij eenen brief uit *Indie*, waarin zijn schuldenaar hem nogmaals zijne dankbaarheid betuigt, en vervolgens meldt, dat hij hoopt, dat de Graaf goed zal vinden, dat hij hem, voor de geleende vier duizend *livres*, tot deelgenoot in zijnen handel gemaakt heeft; dat hij in al zijne ondernemingen, ver boven alle ver-

verwachting en waarschijnlijkheid, gelukkig geslaagd is, en thans eene geschikte gelegenheid waarneemt, om het aandeel, dat den Graaf van de winst toebehoort, over te zenden, na aftrek van eene kleine som, welke hij, om nieuwe voordeelen te behalen, in handen had gehouden. Het gemelde aandeel bestond in niet minder dan veertig duizend *francs*, in goede wisselbrieven, die terstond en stipt betaald werden, zoodat de Graaf, tot zijne groote verbazing, nu reeds negen honderd op honderd van zijn geld gewonnen had. Na drie volgende jaren ontvangt hij weder eenen brief uit *Indie*, niet van zijnen schuldenaar, maar van deszelfs voornaamsten zaakgelastigden, die hem berigt geeft van 's mans overlijden, en tevens, tot sluiting der rekening, eene som van twintig duizend *francs* toezendt. Vier duizend *livres* derhalve, op eene kiesche wijze aan eenen onbekenden uitgeleend, bragten den Graaf van ***, in minder dan zeven jaren, eene rente van zes en vijftig duizend *livres* op. Het zoude moeijelijk, om niet te zeggen onmogelijk, zijn, een tweede voorbeeld van zulk eenen voorspoed, en tevens van zulk eene kiesche handelwijze aan te wijzen.

ZEVENTIENDE AVONDGESPREK.

De neiging, zoo begon de Heer DE VERNEUIL dezen avond, die van het eigenbelang, waarvan wij in onze laatste bijeenkomst gesproken hebben, het meest verschilt, is ongetwijfeld de vaderlandsliefde. Als deze neiging ons bezielt, achten wij geen offer te groot of te zwaar, dat den roem en den bloei van het land onzer geboorte kan bevorderen, en wij voelen deszelfs lot zoo naauw met het onze verbonden, dat geene rampen het kunnen treffen, of wij ondervinden zelve de smartelijkste gewaarwordingen van angst en droefheid, en dat het zinken noch vallen kan, of wij vergaan mede door hartzeer en verdriet, of zoeken den dood bij het inspannen der laatste krachten, waarmede de wanhoop ons bezielt. Jonge lieden! dat zulk eene edele liefde voor het vaderland in uwe harten vroeg en vast wortel schiete, en we-

welig aanwasse! De roem en de welvaart der geheele maatschappij, en de rust en het geluk van al derzelver leden hangen er onmiddelijk van af. Denkt aan uw vaderland, zoo als gij denkt aan uwen vader of aan uwe moeder: tegen het vaderland toch mag men even min morren of zich verzetten, als tegen hen, die ons het leven hebben geschonken: wrok en wraak zijn hier gruwel en heiligschennis.

CAMILLUS werd uit *Rome* verbannen, nadat hij zijnen medeburgers de uitstekendste diensten had bewezen. Toen hij de stad verliet, riep hij de Goden aan, dat zij hem in de gelegenheid mogten stellen, om zijn vaderland nog eens van nut te zijn. De *Galliers* rukken te vuur en te zwaard *Italie* in, en vallen op *Rome* aan; de *Romeinen* verliezen hunne stad, en staan op het punt, om hunne laatste wijkplaats, het Kapitool, over te geven, of den vijand eenen schandelijken vrede af te koopen: CAMILLUS verschijnt, ontzet *Rome*, verslaat de vreemde barbaren, en jaagt het overschot ver buiten de grenzen van zijn vaderland terug.

REGULUS, gevangen genomen door de *Carthagers*, wordt naar *Rome* gezonden met last, om den Raad tot eene uitwisseling der ge-

gevangenen te bewegen, en op voorwaarde, om, indien het oogmerk zijner zending mislukt, naar zijnen kerker terug te keeren. REGULUS bewerkt zelf, dat het aanzoek der *Carthagers*, dat, naar zijn oordeel, het ongeluk der *Romeinen* ten gevolge moest hebben, van de hand wordt gewezen, en keert, schoon overtuigd, dat de verbitterde vijand hem den schrikkelijksten dood bereidt, bedaard en kalm naar *Carthago* terug.

De *Fransche* geschiedenis levert ook voorbeelden van vaderlandsliefde op, die de aandacht van jonge lieden ten hoogste waardig zijn.

EDUARD III, Koning van *Engeland*, belegerde de stad *Calais*. Verbitterd, dat hij in dat beleg, dat hem reeds een geheel jaar had opgehouden, de bloem van zijn leger had zien wegmaaijen, wees hij alle voorwaarden van de hand, welke de inwoners, bij de overgave van hunne stad, tot hun voordeel zochten te bedingen: hij wilde de eene helft brandschatting opleggen, en de andere over de kling doen springen. Evenwel, op de voorstellingen zijner voornaamste legerhoofden, die met reden beducht waren, dat de *Franschen*, door zulk eene behandeling tot het uiterste getergd, bloedige weêrwraak zouden nemen, hield de Koning zich

zich tevreden met zes slagtoffers, die met ontblooten hoofde, eene koord om den hals, en de sleutels der stad in de hand, voor zijne tent moesten verschijnen. Toen de afgevaardigde des Konings, MAUNI, in de stad kwam, om dezen laatsten eisch des overwinnaars aan de stedelingen bekend te maken, verzocht hem de Bevelhebber, nog eenige oogenblikken te vertoeven, om de openlijke aankondiging van 's Vorsten wil bij te wonen. Het volk, op het plein voor het raadhuis in groote menigte te zamen gevloeid, verwachtte de beslissing van het lot der stad met dien angst, die de ziel bestormt, wanneer zij beurtelings door de vrees voor den dood en de hoop op het leven geschokt en geslingerd wordt. Toen 's Konings eisch was voorgelezen, kondigde een somber stilzwijgen aan, hoe aller harten verplet waren. Met schrik en huivering zag men elkander aan, en zocht men onder de menigte de zes rampzalige voorwerpen, die zich voor het algemeene welzijn zouden willen opofferen, en welke men wanhoopte te zullen vinden. De diepe stilte werd eindelijk afgebroken door luide jammerklagten, en het weenen en snikken der gansche burgerij: ook de dappere Bevelhebber, DEVIENNE, een onverschrokken held in

in het dreigendste krijgsgevaar, maar nu vol weemoed en verteederend mededoogen, mengde zijne zuchten met die van zijne medeburgers; zelfs MAUNI, ooggetuige van zulk een aandoenlijk schouwspel, was diep geroerd, en kon de tranen, die in zijne oogen opwelden, niet bedwingen. Intusschen verliep de korte tijd van beraad: men moest een besluit nemen. Toen stond EUSTATIUS DE SAINT-PIERRE in het midden der troostelooze menigte moedig op. Mannen! zoo luidde zijne taal, het ware verschrikkelijk, dat gij allen door hongersnood, pest of het staal der vijanden moest omkomen, terwijl er nog een middel tot uwe redding overig blijft. Voorzeker, wie zijn leven geeft, om het uwe te behouden, zal groote genade vinden in de oogen des Heeren! Ik althans heb zoo groote hoop, dat die genade mij geworden zal, dat ik de eerste wil zijn, die zich aanbiedt, om voor u te sterven. Naauwelijks had hij deze woorden uitgesproken, of hij ontving van de dankbaarheid zijner medeburgers de zuiverste belooning voor zijne edelmoedige opoffering. Zij knielden aan zijne voeten, en bevochtigden dezelve met hunne tranen. Welk een vermogen heeft de deugd op het menschelijke hart! JOANNES D'AIRE schaar-

schaarde zich terstond aan de zijde van zijnen neef DE SAINT-PIERRE, met het besluit, om, even als hij, voor zijn vaderland te sterven. De gebroeders JACOBUS en PETRUS WISSANT, bloedverwanten dezer martelaren, boden zich insgelijks aan, om in dezelfde eer te deelen. Waarom, vraagt hier de Abt DE VELLY, uit wiens schriften dit verhaal is overgenomen, waarom moest de geschiedenis, die de namen bewaard heeft van zoo vele duizenden, wier leven voor het menschdom of onverschillig of verderfelijk was, de namen vergeten der beide edelen, die het verhevene voorbeeld der anderen nog navolgden? De Bevelhebber, reeds zwak door jaren en gebreken, thans door droefheid geheel krachteloos, steeg te paard, en verzelde het edele zestal tot aan de poort der stad. Hier gaf hij hen over aan MAUNI, met de bede om zijne voorspraak bij den Koning. De rampzalige slagtoffers verschenen voor den verbitterden overwinnaar, en boden hem ootmoedig de sleutels der stad aan. De hovelingen en veldoversten, die den Koning omringden, konden noch de aandoening, noch de bewondering omveinzen, welke zulk eene grootheid van ziel in hen opwekte: van alle kanten verhief zich een luid gemor, de tolk van het algemeene mede-

 lij-

lijden. EDUARD alleen scheen onbewegelijk; hij zag de ongelukkigen aan met een koud en gestreng gelaat, en beval, dat men hen ter doodstraf zoude leiden. Te vergeefs wierp de Prins van WALLIS zich aan de voeten zijns vaders: het was, als of de gramschap des Konings een' blinddoek op zijne oogen geworpen had, die hem belette, het schandelijke van zulk eene handelwijze te zien en te gevoelen. Hij herhaalde het doodelijke bevel: laat den beul komen! riep hij. Het ware gedaan geweest met het leven der ongelukkigen en den roem van EDUARD zelven, had niet de Koningin, die zich op dat tijdstip in het leger bevond, eene laatste poging gedaan, om het hart van haren gemaal te vermurwen. Zij wierp zich aan zijne voeten, bad en bezwoer hem, op den ernstigsten en aandoenlijksten toon, bij de eer, den godsdienst en de menschelijkheid, om toch zijnen naam en zijne zege door zulk eene wreedheid niet te schandvlekken. De Koning sloeg de oogen neder: Mevrouw! zeide hij, na een' oogenblik zwijgens, ik wenschte, dat gij niet hier waart: gij smeekt zoo dringend, dat ik uwe bede niet kan afslaan: ik geef de gevangenen aan u over. Oogenblikkelijk bragt hen de Koningin in hare tent, liet hen kleeden, bood hun eenige verkwik-

kwikkingen aan, en zond hen onder veilig geleide naar de stad terug.

In een' der laatste oorlogen, welke *Frankrijk* gevoerd heeft, had een grenadier, door eene schitterende daad, het leger gered, en, tot belooning, den rang van officier ontvangen. Kort daarop bemerkt hij, dat eene vijandelijke bende een vaandel ontneemt aan het regement, dat aan zijne zijde strijdt. Oogenblikkelijk werpt hij zich in het gedrang, ontrukt den vijand het veroverde vaandel, ijlt, bedekt met doodelijke wonden, maar beladen met zijnen kostbaren buit, terug, en valt stervende voor de voeten van zijnen overste. Dappere man! roept deze met aandoening uit, waarom hebt gij uwe gelederen verlaten, om ginds den dood te zoeken? De zorg voor dit vaandel was anderen aanbevolen; gij hadt moeten denken, om ten minste nog eenige oogenblikken de eer te genieten, welke gij zoo luisterrijk behaald hadt! — Overste! herneemt de krijgsman, terwijl hij zijn hoofd, reeds gedrukt en gebogen door de hand des doods, nog eens met fierheid opheft, voor het welzijn van mijn vaderland was ik het voorbeeld schuldig, en dat heb ik gegeven! Hij laat het hoofd weder zinken en geeft den laatsten snik.

ACHTTIENDE AVONDGESPREK.

Karel was nooit beter tevreden, dan wanneer hij iets had kunnen verzinnen, om zijne medemakkers te vergeefs naar de eene of andere plaats te laten loopen: dan eens klom hij op den zolder, en schreeuwde brand; dan weder verstak hij zich in den tuin, en riep om hulp. Naauwelijks had het gezelschap, dezen avond, zich vereenigd en plaats genomen, of men hoorde hem, ver in den tuin, luidkeels schreeuwen. Eerst geloofde men, dat hij naar gewoonte zich vermaken wilde, en niemand stond op: slechts na verloop van een vierde van een uur, toen zijn geschreeuw pijnlijker scheen te worden, ging men zien, wat hem toch mogt deren. Naauwelijks trad men den tuin in, of men begon met reden het ergste te vreezen: de boschjes in het achterste gedeelte van den tuin schenen in vuur te staan, en

en juist van daar kwam het geschreeuw van KAREL. De Heer DE VERNEUIL, geweldig verschrikt, gaf zelf een gil, en vloog, in den grootsten angst, op het licht en het geluid af.

Aan de andere zijde van gemelde boschjes waren drie kleine heuvels, of, om juister te spreken, drie kleine aardhoopen, op geringen afstand van elkander verwijderd. De Heer DE VERNEUIL had er, door kunstbereiding, drie vuurbergjes van gemaakt, met oogmerk, om, den volgenden avond, aan zijne kweekelingen een denkbeeld van zulk een natuurverschijnsel te geven. Alles was gereed; men had niets meer noodig dan een zwavelstokje, om er de vlam in te steken. KAREL, die even min, als zijne makkers, iets van dat plan wist, was, met eene kaars in de hand, op den middelsten heuvel geklommen, om van daar weder eene van zijne grappen uit te voeren. De kaars was hem uit de hand gevallen, tot zijn ongeluk, juist in de kolk van den voornaamsten vuurberg, zoo dat niet alleen deze, maar ook de twee andere, die met den middelsten in verband stonden, bijna te gelijker tijd in vlam vlogen. Geweldig verschrikt, en bij de plotselinge uitbarsting hier en daar gezengd en gebrand, had hij aanstonds de vlugt genomen, was in den

haast over een' boomstronk gestruikeld, en had, onder het vallen, zijn' voet bezeerd. Nu kon hij niet opstaan, om verder te vlugten, en begon dus op eene vervaarlijke wijze te gillen en te schreeuwen: hij dacht niet anders, of de aarde had zich onder zijne voeten geopend, om hem, tot straf voor zijne bedriegerijen, in te zwelgen, en in eenen poel van vuur en vlammen neder te storten.

Toen men hem opgeholpen en naar huis gebragt had, begon hij zeer te klagen, dat men hem niet spoediger te hulp was gekomen. — Mijn zoon! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, men dacht, dat uw geroep om hulp weder eene van uwe gewone aardigheden was. Wij zijn aan dezelve zoo gewend geworden, dat al uw roepen en schreeuwen niet den minsten indruk meer op ons maakt. Gij waart nu in het geval van dien herder, die telkens riep, dat er wolven in zijne kudde waren gevallen, alleen om zijne makkers, die dan van alle kanten toeschoten, om hem te helpen, eens helder uit te lagchen. Eens viel er inderdaad een wolf in zijne kudde: de herder riep om hulp; maar zijne makkers, reeds te dikwijls bedrogen, bleven nu, waar zij waren, en lieten den roover tijd in overvloed, om

zoo veel van de kudde te vernielen, als hij zelf wilde. Dat zijn de gevolgen van logens en onwaarheden, al heeft men er ook geen ander oogmerk mede, dan scherts en jokkernij. Wij hebben die kwade gewoonte reeds eens gelaakt; gij ziet nu zelf, wat men er mede wint: en daarenboven, welk eene onaangename rol speelt iemand in de wereld, wien het liegen tot eene hebbelijkheid geworden is.

CELSUS, zegt LA BRUYERE, is van alles onderrigt, wat er in de stad voorvalt; hij zelf doet niets; hij hoort of verhaalt slechts, wat anderen doen. Hij weet alle nieuwstijdingen, ontdekt alle familiegeheimen, doorgrondt zelfs de diepste verborgenheden. Hij zegt u, waarom men dezen in ballingschap gezonden, en om welke reden men genen teruggeroepen heeft. Hij kent de aanleidende oorzaak van de oneenigheid tusschen twee broeders, van de vriendschapsbreuk tusschen twee staatsdienaars. Heeft hij aan de eersten niet gezegd, wat het gevolg van hunnen twist zou zijn? Heeft hij van de laatsten niet voorspeld, dat hunne goede verstandhouding niet van langen duur zou wezen? Was hij niet tegenwoordig, toen zekere woorden gezegd werden? Heeft hij niet zijn best gedaan, om eene bevrediging

te bewerken? Wilde men hem gelooven? Wilde men naar hem luisteren? Wat wilt gij hem toch verhalen? Is er iemand, die aan al die geheime handelingen van het hof meer deel heeft gehad, dan hij? En indien dit alles nu eens niet zoo ware, zou hij, als hij het ten minste niet gedroomd of zich verbeeld had, ooit op de gedachte komen, om het u als waarheid te verzekeren? Zou hij dan het gewigtig en geheimzinnig voorkomen hebben van iemand, die tot gezant benoemd is?

Opregtheid behangt altijd: om deze te beloonen, kan men somtijds eene misdaad vergeven.

De Hertog van OSSONA, Onderkoning van *Napels*, begaf zich, op een' hoogen feestdag, op de galeijen des Konings van *Spanje*, met oogmerk, om van zijn regt, om bij zulk eene gelegenheid een' der slaven in vrijheid te stellen, gebruik te maken. Hij sprak er velen aan, en vroeg hun, om welk misdrijf zij hunne kluisters droegen. Allen zochten zich, onder verschillende voorwendsels, te regtvaardigen, en den Hertog te overtuigen, dat zij onschuldig waren. *Slechts* één was opregt genoeg, om te erkennen, dat hij groote misdaden bedreven, en eene veel zwaardere straf ver-

verdiend had, dan men hem had opgelegd. Dat men dien booswicht van hier jage! zeide de Hertog, terwijl hij hem de boeijen liet afnemen: hij mogt anders dit geheele gezelschap van eerlijke lieden bederven!

NEGENTIENDE AVONDGESPREK.

Het ongeluk van KAREL had het plan van den Heer DE VERNEUIL ontdekt. De proef met de vuurbergen moest den volgenden avond genomen worden; doch de Heer DE VERNEUIL verschoof, na eenige noodzakelijke ophelderingen, het gesprek, hetwelk hij over dat onderwerp met zijne kweekelingen houden wilde, tot de volgende bijeenkomst.

Lieve kinderen! zoo begon hij, toen dat uur gekomen was, niets is te vergelijken met het geweld der vuurbergen. Zij bedreigen, te gelijker tijd, de aarde, de zee en de lucht, en verspreiden overal schrik, verwoesting en dood. Ik wil u het tafereel mededeelen, hetwelk de Heer DE BUFFON, die welsprekende schilder der natuur, van die vreesselijke vuurkolken heeft opgehangen.

De vuurbergen, zegt hij, bevatten in hunnen schoot zwavel, jodenlijm, en andere stoffen,

fen, die tot voedsel verstrekken van een onderaardsch vuur, welks werking, geweldiger dan die van het buskruid of den donder, ten allen tijde de menschen verschrikt en verbaasd, en de aarde verwoest heeft.

Een vuurberg is een kanon van eene onmetelijke grootte, welks uiterste opening somtijds meer dan eene halve mijl omtreks heeft. Deze breede vuurmond braakt eenen vloed van rook en vlammen, stroomen van jodenlijm, zwavel en gesmolten metaal, wolken van asch en steenen, en slingert dikwijls, op mijlen afstands, ontzettende steenklompen, welke de vereeniging van alle menschelijke krachten zelfs niet in beweging zou kunnen brengen. De brand is zoo hevig, en de menigte van gloeijende, gesmoltene en verkalkte stoffen, welke de berg uitwerpt, zoo groot, dat er steden en bosschen onder begraven, geheele landstreken, ter hoogte van honderd en twee honderd voeten, mede bedekt, en somtijds heuvels en bergen door gevormd worden; en zoo geweldig is de werking en uitbarsting van het vuur, dat er schuddingen uit ontstaan, die, zelfs op aanmerkelijken afstand, de aarde schokken, de zee beroeren, gebouwen en steden vernielen, en zelfs bergen omkeeren.

De-

Deze verschijnselen, hoe zeer natuurlijk, zijn lang als wonderen beschouwd; en, schoon men in het klein nagenoeg dezelfde uitwerkselen, als die der vuurbergen, waarneemt, in het groot hebben dezelve zoo zeer het regt, om ons te verbazen en te ontzetten, dat ik geenzins verwonderd ben, dat sommige schrijvers de brandende bergen als huizen van een vuur in het middelpunt der aarde, en onkundigen als monden van de hel beschouwd hebben. De verbazing verwekt de vrees, en de vrees is de moeder van het bijgeloof. De bewoners van *Ysland* gelooven, dat het geloei van hunne vuurbergen het gehuil der verdoemden, en derzelver uitbarsting het uitwerksel van de woede en de vertwijfeling dier rampzaligen is.

Dit alles, intusschen, is niets anders dan geraas, vuur en rook. In eenen berg zijn aders van zwavel, jodenlijm en andere ontvlambare stoffen; er zijn tevens verschillende soorten van delfstoffen, ook zoodanige, die gisten kunnen, en inderdaad aan het gisten geraken, zoodra zij aan lucht of vocht zijn blootgesteld. Dit alles, in zeer groote hoeveelheid in het hart des bergs besloten, vat vuur, en veroorzaakt eene uitbarsting, die zwaar of gering is, naar ma-

mate er meer of min brandbare stoffen voorhanden zijn, en wier uitwerkselen in dezelfde evenredigheid staan. Ziet daar, wat een vuurberg voor natuurkundigen is. Men kan de werking van dit onderaardsche vuur gemakkelijk nabootsen. Men mengt eene zekere hoeveelheid zwavel en ijzervijlsel onder één, en begraaft dezelve in den grond. De uitwerkselen van zulk eenen kleinen vuurberg zijn, in evenredigheid, dezelfde, als die der groote; hij ontvlamt alleen door gisting, barst uit, braakt rook en vlammen, en werpt aarde en steenen naar boven.

Dat is het, lieve kinderen! wat ik u eergisteren heb doen zien.

Uit deze beschrijving van den grootsten schilder der natuur ontdekt men gemakkelijk, vooreerst, dat de verwoestingen, door vuurbergen veroorzaakt, toe te schrijven zijn aan het ontvlammen van de menigte brandbare stoffen, die zich in de ingewanden der aarde bevinden; ten tweede, dat die onderaardsche vuren worden aangeblazen door de lucht, die in groote hoeveelheid in de holen des bergs besloten is; ten derde, dat derzelver kracht nog verdubbeld wordt door het water, dat of door menigvuldigen regen in het binnenste des bergs doorgedrongen, of uit de zee daar gekomen is.

Het

Het is zeker, dat er zelfs op den bodem der zee vuurbergen kunnen bestaan. Ten tijde van SENECA, verhief zich uit de diepte der zee, door het geweld eens vuurbergs, het eiland *Thera*, tegenwoordig het eiland *Santorin*, in den *Griekschen Archipel*, dat meer dan twaalf mijlen in den omtrek heeft. Nog andere eilanden in hetzelfde gedeelte van den *Archipel* zijn ongetwijfeld hun bestaan aan dezelfde oorzaak verschuldigd. Den drie en twintigsten *Mei*, 1707, vertoonde zich, niet ver van *Santorin*, een nieuw eiland. Gedurende twee maanden, scheen de zee, in den ganschen omtrek, te koken, zoo dat de visschen dood of stervende naar de naburige stranden dreven. Eindelijk, na stroomen van rook en vuur, die uit het midden der golven opstegen, verhief zich op eens een stortregen van gloeijende steenen, en zag men eene lange reeks van zwarte en verkalkte rotsen oprijzen, die thans een eiland van omtrent een half uur lengte uitmaken.

De eerste uitbarsting van den *Vesuvius*, van welke de geschiedenis gewaagt, viel voor onder de regering van den *Romeinschen* Keizer TITUS, in het jaar 80 van onze tijdrekening. De steden *Pompeji* en *Herculanum* werden door de-

dezelve geheel in asch begraven. Reeds te voren hadden veelvuldige aardbevingen, die de nabijheid van eenen vuurberg verraadden, aan gemelde steden groote schade toegebragt. Eene allergeweldigste schudding had dezelve, ten tijde van NERO, bijna geheel vernield. Weet iemand uwer eenen beroemden schrijver der oudheid op te noemen, die van deze aardbeving melding maakt? — Ja, Oom! antwoordde ADOLF, SENECA, die juist ten dien tijde leefde. — ADOLF heeft gelijk. SENECA deelt ons in zijne *Natuuronderzoekingen* de volgende berigten mede.

In het midden des winters, den vijfden *Februarij*, en dus in een jaargetijde, waarin onze voorouders nimmer eene aardbeving gevoeld hebben, werd *Campanie*, dat nooit zonder vrees, maar tot nu toe altijd met den schrik vrijgekomen was, door eene geweldige schudding deerlijk geschokt en geteisterd. De vermaarde stad *Pompeji* is bijna geheel te gronde gegaan. Een groot gedeelte van het naburige *Herculanum* ligt in puinhoopen, en wat overig bleef, staat nog te wankelen. De volkplanting *Nuceria* is, zoo niet verwoest, ten minste zwaar beschadigd. *Napels* heeft van deze vreesselijke ramp slechts weinig, en meer bijzondere dan

dan algemeene verliezen geleden. Vele landhuizen op de toppen der bergen, schoon hevig geschokt, zijnde staande gebleven. Men verhaalt, dat eene kudde van zes honderd schapen geheel verzwolgen is, vele standbeelden omgeworpen en in stukken gevallen zijn, en dat men naderhand menschen heeft zien omdwalen, die alle verstand en zelfbewustheid verloren hadden.

Was het niet, vroeg KAREL aan den Heer DE VERNEUIL, bij gelegenheid van de eerste uitbarsting van den *Vesuvius*, dat PLINIUS de Oude omkwam? — Ja, lieve vriend! Ik zal u eenige bijzonderheden betreffende zijnen dood, die als een gevolg van de zucht tot onderzoek kan beschouwd worden, mededeelen. PLINIUS de Jonge, de neef en aangenomen zoon van dien beroemden schrijver der *Natuurlijke Geschiedenis*, heeft ons, in eenen brief aan den geschiedschrijver TACITUS, een uitmuntend tafereel dier geheele gebeurtenis nagelaten.

Gij verzoekt mij, schrijft hij, u te berigten, hoe mijn oom is omgekomen, ten einde een echt en volledig verslag van zijnen dood aan de nakomelingschap te kunnen mededeelen. Ik dank u voor dit aanzoek; want ik weet, dat eene plaats in uwe geschriften zijnen roem zal ver-

vereeuwigen. Schoon eene vreesselijke ramp, die de schoonste landstreken verwoest heeft, zijnen dood heeft veroorzaakt, en zulk eene merkwaardige gebeurtenis hoogst waarschijnlijk zijne nagedachtenis aan de vergetelheid ontrukken zoude; schoon hij zelf, door zijne werken, eene gedenkzuil voor zijnen naam gesticht heeft, die het geweld des tijds verduren moet; ik ben overtuigd, dat de onsterfelijkheid van uwe geschriften veel zal bijdragen, om de zijne te verzekeren. Gelukkig zij, die van de Goden het vermogen hebben ontvangen, iets te verrigten, dat verdient beschreven, of iets te beschrijven, dat verdient gelezen te worden; en nog gelukkiger zij, die met beide die voorregten zijn begunstigd. Onder deze laatsten zal mijn oom, en door uwe geschriften, en door de zijne, gewis eene aanzienlijke plaats bekleeden. Gaarne neem ik dus, op uw verzoek, eene taak op, waartoe ik mij reeds uit eigene aandrift voelde opgewekt.

Den vier en twintigsten *Augustus*, des namiddags ten één ure, was mijn oom te *Misenum*, waar hij het bevel voerde over de vloot. Mijne moeder liet hem weten, dat men eene groote wolk van eene zonderlinge gedaante opmerkte.

Na eenigen tijd, volgens zijne gewoonte, zich in de zon gekoesterd, en koud water gedronken te hebben, had hij zich op een rustbed geworpen, en hield zich thans met eenige letteroefening bezig. Hij stond op, en klom op eene hoogte, van waar het verschijnsel gemakkelijk was waar te nemen. Men kon in de verte niet onderscheiden, uit welken berg de wolk opging: de uitkomst heeft naderhand geleerd, dat het uit den *Vesuvius* was. De gedaante van de wolk geleek het meest naar die van eenen pijnboom, want zij rees, als een stam, regtstandig tot eene aanzienlijke hoogte op, en verspreidde zich aan den top in verscheidene takken. Ik veronderstel, dat een sterke onderaardsche wind haar eerst, met geweld, in lijnregte rigting voortstuwde; maar dat zij zich verbreedde en verdeelde, wanneer de kracht des winds langzamerhand verminderde, of als zij zelve, door eigene zwaarte, in hare vaart werd opgehouden. Zij scheen dan eens wit, dan weder vuil en vol vlekken van verschillende kleuren, naar mate zij of asch, of aarde opwaarts voerde.

Dit buitengewone verschijnsel bevreemdde mijnen oom dermate, dat hij hetzelve een nader onderzoek waardig keurde. Hij liet terstond

stond

stond een ligt vaartuig gereed maken, en vroeg mij, of ik lust had, om mede te gaan. Ik antwoordde, dat ik liever aan mijne bezigheden bleef; en toevallig had hij zelf mij iets opgegeven, om af te schrijven. Toen hij het huis uittrad, ontving hij een briefje, waarin het scheepsvolk van *Retina*, hetwelk beneden *Misenum* ligt, en van waar geene vlugt mogelijk was, dan alleen ter zee, verschrikt door het dreigende gevaar, hem om hulp en bijstand verzocht. Hetgeen hij eerst alleen uit weetlust en nieuwsgierigheid ondernomen had, zette hij thans uit gevoel van pligt met dubbelden ijver voort. Hij liet aanstonds grootere schepen in gereedheid brengen, en begaf zich zoo spoedig mogelijk aan boord, om niet alleen *Retina*, maar ook andere vlekken en landhuizen, welke men aan deze schoone kust in groote menigte aantreft, de noodige hulp toe te brengen. Hij haastte zich naar eene plaats, van waar ieder de vlugt nam, en stelde regtstreeks het grootste gevaar te gemoet, met zoo veel bedaardheid en tegenwoordigheid van geest, dat, zoo dikwijls hij eene buitengewone beweging of gedaante in het verschijnsel opmerkte, hij zijne waarnemingen aan zijne schrijvers opgaf, of zelf aanteekende.

 Reeds

Reeds vloog de asch over de schepen, digter en heeter, naar mate zij nader bij kwamen; reeds viel er een regen van steenen, die geheel zwart, verkoold, en door het geweld des vuurs afgebroken waren; reeds was het strand ongenaakbaar door geheele hoopen en heuvels van alles, wat de berg had uitgeworpen; toen mijn oom, na een' oogenblik aarzelings, of hij terug zou keeren, den stuurman, die hem zulks aanraadde, toeriep: het geluk helpt de dapperen! stuur naar POMPONIANUS. — POMPONIANUS was te *Stabie*. Schoon het gevaar aldaar nog niet groot was, zag men hetzelve toch zoo dreigend naderen, dat POMPONIANUS zijne goederen reeds liet inschepen, en slechts eenen gunstigen wind afwachtte, om aanstonds de vlugt te nemen. Mijn oom vond hem in grooten angst, omhelsde, vertroostte, bemoedigde hem, liet zich zelfs, om door zijne gerustheid de vrees van zijnen vriend eenigzins te bedaren, in het bad brengen, zette zich vervolgens aan tafel, en was, of (hetgeen waarlijk niet minder groot is) toonde zich, onder den maaltijd, zoo vrolijk en opgeruimd, als of er niet het minste gevaar was.

Intusschen zag men, op verscheidene plaatsen, uit den *Vesuvius* breede en hooge vuurvlam-

vlammen opstijgen, wier schitterende gloed nog verschrikkelijker werd door de duisternis van den nacht. Om zijne vrienden te bemoedigen, gaf mijn oom voor, dat het de brand was van eenige landhoeven, die waarschijnlijk, door de angstvallige bewoners te onvoorzigtig verlaten, zonder hulp waren gebleven. Vervolgens begaf hij zich ter rust, en viel weldra in zulk eenen diepen slaap, dat zijne ademhaling, die, uit hoofde van zijne zwaarlijvigheid, in den slaap zeer luid was, buiten het vertrek kon gehoord worden. Gedurende dien tijd werd de binnenhof, waarop zijne kamer uitkwam, tot zulk eene hoogte met asch en steenen opgevuld, dat hij, bij langer verwijl, denzelven niet meer zou hebben kunnen overkomen. Men wekte hem dus. Hij stond op, en voegde zich bij POMPONIANUS en de anderen, die waren blijven waken. Men overleide nu, of men in huis blijven, of zich naar buiten begeven zou. Het eene was zoo gevaarlijk als het andere. De huizen werden door gedurige schuddingen zoodanig geschokt, dat men zou gezegd hebben, dat zij van hunne grondvesten losgerukt, ginds en herwaarts geslingerd, en dan weder op de vorige plaats nedergeworpen wierden: onder den blooten hemel,

 daar-

daarentegen, vreesde men door de nedervallende steenen, schoon ligt en uitgebrand, gewond te worden. Men moest eindelijk eene keuze doen. Bij mijnen oom werd de zwakste beweegreden door de sterkste verwonnen; bij de overigen verdrong de eene vrees de andere. Men koos dus het vlakke veld, en bond zich kussens om het hoofd, om zich, zoo goed mogelijk, tegen de vallende steenen te beveiligen. Elders begon de dag aan te breken; maar hier heerschte nog eene zwarte stik donkere nacht, die slechts nu en dan door den akeligen gloed van vuur en vlammen verlicht werd. Men vond goed, zich naar het strand te begeven, om van nabij te zien, of men zich op zee zou kunnen wagen; maar dezelve stond nog zeer hol, en de wind bleef tegen. Hier leide mijn oom zich op een uitgespreid zeil neder, vroeg één en ander maal om koud water, en dronk daarvan. Kort daarop deden groote vuurvlammen en eene zwavellucht, die derzelver nadering aankondigde, al zijne togtgenooten de vlugt nemen. Hij zelf stond ook op, ondersteund door twee slaven, maar viel in denzelfden oogenblik dood neder. Ik vermoed, dat hij door den dikken zwaveldamp verstikt is, te meer, omdat hij eene zwakke en

en benaauwde borst, en dikwijls eene belemmerde ademhaling had.

Maar, vroeg ARNOLD, wat werd er, in dien tusschentijd, van den neef van dien grooten man, wiens moed en onverschrokkenheid ons zulk eene levendige belangstelling hebben ingeboezemd? Hij moet te *Misenum* ook in groot gevaar geweest zijn. — Hoor, antwoordde de Heer DE VERNEUIL, wat hij er zelf van verhaalt in eenen anderen brief aan denzelfden TACITUS.

Gij zegt, dus luidt dezelve, dat hetgeen ik u, op uw verzoek, aangaande den dood van mijnen oom geschreven heb, uw verlangen heeft opgewekt, om te weten, welke verschrikkingen en wederwaardigheden ik zelf, te *Misenum* achter gebleven, ondervonden heb. Schoon mijne ziel nog ijst bij de herinnering, zal ik echter aan uwe begeerte voldoen.

Na het vertrek van mijnen oom, ging ik voort met mijne bezigheden, die mij belet hadden, hem te volgen. Vervolgens gebruikte ik het bad, hield het avondmaal, en begaf mij ter rust; doch mijn slaap was onrustig en afgebroken. Reeds vele dagen te voren had men eene aardbeving gevoeld, die echter weinig bekommering baarde, dewijl men in *Campanie*

 daar-

daaraan gewoon is; doch in dezen nacht werd dezelve zoo hevig, dat alles niet flechts bewogen en gefchud, maar geheel omgekeerd fcheen te worden. Mijne moeder vloog ontfteld in mijne kamer, om mij te wekken, juist terwijl ik zelf opftond, om haar, indien zij flapen mogt, wakker te maken. Wij gingen zitten op de voorplaats van het huis, die de zee flechts op geringen afftand van het gebouw verwijdert. Ik weet niet, of ik het onverfchrokkenheid of onvoorzigtigheid moet noemen, want ik was flechts achttien jaren oud; maar ik vroeg om het boek van LIVIUS, en ging zitten lezen en uittrekfels maken, zoo bedaard, als of alles om mij heen in de grootfte rust en veiligheid was. Een vriend van mijnen oom, die onlangs uit *Spanje* bij hem gekomen was, vond, tot zijne verbazing, mij en mijne moeder zitten, en mij zelfs bezig met lezen, en berispte in haar hare toegevendheid, in mij mijne zorgeloosheid: ik ging echter even ijverig met lezen voort. Het was reeds zeven uren des morgens, en het daglicht bleef nog flaauw en fchemerend. De nevensftaande gebouwen werden nu zoo geweldig gefchokt, dat het niet langer veilig fcheen, op eene plaats te vertoeven, die wel open, maar toch

toch niet ruim was. Toen eerst befloten wij, de ftad te verlaten. Het gemeen, vol fchrik en verflagenheid, en gewoon, in den angst, den raad en het voorbeeld van anderen, boven eigen inzigt en beleid, tot rigtfnoer te nemen, volgde ons op den voet, en drong en dreef elkander in groote menigte voort. Naauwelijks waren wij buiten de ftad, of wij bleven ftaan, en hadden telkens nieuwe verfchrikkingen en de zeldzaamfte wederwaardigheden. De rijtuigen, welke wij hadden laten voorkomen, liepen, fchoon op eene effene vlakte, achter uit, en waren, zelfs met fteenen geftuit, niet tot ftaan te brengen. De zee fcheen, als het ware, zich zelve in te zwelgen, en door de aardbeving terug gedrongen te worden; het ftrand ten minfte was veel grooter en breeder, dan gewoonlijk, en vele zeedieren waren op het drooge zand blijven liggen. Aan de andere zijde vertoonde zich eene zwarte fchrikkelijke wolk, die, door flingerende vuurftralen van één gefcheurd, in lange vlammende gedaanten openfpleet: zij geleken naar blikfems, maar waren veel grooter. Nu berispte ons de *Spaanfche* vriend nog ernftiger, en zeide: indien uw broeder, indien uw oom leeft, is het zonder twijfel zijne be-

begeerte, dat gij u bergt, en is hij dood, dat gij hem overleeft; waarom draalt gij dan? Ons antwoord was: wij konden niet denken aan ons eigen behoud, eer wij van het zijne verzekerd waren. Hij hield zich nu niet langer bij ons op, maar ontliep in aller ijl het meer en meer dreigende gevaar.

Kort daarna daalde de wolk op de aarde neder en bedekte de zee. Het eiland *Capree* werd onzigtbaar; ook het voorgebergte van *Misenum* verdween uit onze oogen. Nu smeekte, drong, beval mij mijne moeder, mij zelven, zoo goed mogelijk, te redden, daar mijne jeugd en mijne krachten mij zulks toelieten: zij, daartoe reeds te zwak en te hoog bejaard, zou weltevreden sterven, indien zij slechts geene oorzaak van mijnen dood ware. *Zonder u, denk ik aan geene redding!* riep ik uit, greep haar bij de hand, en drong haar om voort te gaan: zij deed het met weêrzin, en verweet zich zelve gestadig, dat zij mij ophield. Nu begon er reeds asch te stuiven. Ik zag om, en ontdekte, dat eene dikke duisternis van achteren op ons aandrong, en, als een losgebarsten stroom, langs den grond ons vervolgde. Laat ons, zeide ik tot mijne moeder, terwijl wij nog kunnen zien, van den groo-

grooten weg afgaan, om in de duisternis door de vlugtende menigte niet omvergeloopen en vertreden te worden. Naauwelijks hadden wij ons ter zijde nedergezet, of er viel een zwarte stik donkere nacht, volstrekt niet te vergelijken met nachten, waarin het donkere maan, of de lucht zwaar bewolkt is, maar veeleer met het tastbare duister in een gesloten vertrek, na dat men het licht heeft uitgebluscht. Verschrikkelijk was nu het gejammer der vrouwen, het gekerm der kinderen, het geschreeuw der mannen; *de één riep om zijne ouders, de ander om zijne kinderen, een derde om zijne vrouw:* men herkende elkander alleen aan de stem. Hier jammerde men om eigen leed, ginds om het lot zijner naastbestaanden; sommigen baden om den dood uit vrees voor den dood; velen hieven de handen ten hemel, en smeekten den bijstand der Goden af; anderen riepen: er waren geene Goden meer; de laatste, de eeuwige nacht der wereld was daar! Het ontbrak ook niet aan lieden, die onzen regtmatigen angst nog met verdichte of ingebeelde verschrikkingen vermeerderden. Men verzekerde, dat men te *Misenum* geweest was, dat alles aldaar instortte, of in vlammen stond; en deze verzeke-

keringen, hoe valsch ook, werden geloofd en voortverteld.

De duisternis werd vervolgens eenigermate verdund door eene flaauwe fchemering, welke wij echter, en te regt, niet als een fchijnfel van het terugkeerende daglicht, maar als een voorbode van een naderend vuur befchouwden: hetzelve bleef nogtans op aanmerkelijken affland van ons verwijderd. De duisternis keerde nu weder met eenen aschregen, zoo zwaar en geweldig, dat wij van tijd tot tijd moesten opftaan, om onze kleederen af te fchudden, wilden wij niet geheel begraven worden, en onder het gewigt bezwijken. Ik zou mij kunnen beroemen, dat mij, te midden van al deze gevaren, geene klagt, zelfs geen kleinmoedig woord ontvallen is, indien de vaste overtuiging, dat ik met alles, en dat alles met mij vergaan moest, (wel een *rampzalige*, maar voor den flerveling toch groote troost!) mijne krachten niet onderfteund had.

Eindelijk begon de duisternis te verminderen en langzamerhand in rook en nevel te verdwijnen. Weldra brak het ware daglicht weder door, en zelfs de zon begon te fchijnen, maar dof en geelachtig, als bij eene zonsverduistering. Toen wij ten laatste met nog bevende blikken om ons heen konden zien, vonden wij alles veranderd, alles hoog met asch, als met fneeuw, bedekt. Wij keerden nu naar *Mifenum* terug, verzorgden ons zoo goed de omftandigheden zulks toelieten, en bragten, beurtelings door hoop en vrees geflingerd, eenen angstvollen en befluiteloozen nacht door. De vrees bleef evenwel de overhand behouden, want de aardbeving duurde nog fleeds voort, en vele zinnelooze menfchen dreven den fpot met hun eigen ongeluk en dat van anderen door hunne fchrikverwekkende voorfpellingen. Wij echter, fchoon wij het gevaar reeds ondervonden hadden, en op nieuw te gemoet zagen, konden geen befluit nemen om te vertrekken, alvorens wij tijding van mijnen oom ontvingen.....

Vader! vroeg nu GUSTAAF, heeft men in lateren tijd dat ongelukkige *Herculanum* niet wedergevonden? — Ja, antwoordde de Heer DE VERNEUIL: *Herculanum* bleef meer dan zestien eeuwen onder den grond bedolven, en het was alleen het toeval, waaraan men, in de laatstverloopene eeuw, de ontdekking dezer ftad te danken had.

Een Prins van ELBEUF, die in het jaar 1706, aan het hoofd van een Keizerlijk leger, naar

naar *Napels* getrokken was, trouwde in het jaar 1713, met eene dochter van den Prins van SALSA. Dit huwelijk was oorzaak, dat hij te *Napels* bleef wonen; en daar hij in de nabijheid der stad een lusthuis wenschte te hebben, nam hij, in het jaar 1720, het besluit, om er een te *Portici* aan de kust te laten bouwen. Hij wilde hetzelve met marmeren overblijfsels der oudheid versieren, en kocht eenige zeldzame stukken van eenen landman, die dezelve, bij het graven van eenen put, in de nabuurschap had opgedolven. De Prins stelde zich spoedig in het bezit van dien grond, en liet er vlijtig graven. Eerst vond men eene menigte marmer van verschillende soorten, brokken van zuilen, en eenige beelden van *Grieksche* kunst. De arbeid werd voortgezet, en eerlang rijkelijk beloond door verscheidene zuilen van albast en vele fraaije standbeelden, welke de Prins van ELBEUF aan den Prins EUGENIUS van *Savoye* ten geschenke zond. Hierop volgde eene menigte *Afrikaansch* marmer van groote waarde. De ontdekking dezer kostbaarheden, door het gerucht nog vergroot en vermeerderd, wekte eindelijk de aandacht van de regering van *Na-*

pels, die, uit ijverzucht, de voortzetting dezer belangrijke nasporingen stuitte.

Eenige jaren later, werd, op last van den Koning van *Napels* zelven, het graven hervat, en met ijver voortgezet. Het gevolg overtrof zeer verre de verwachting. Toen men ter diepte van omtrent tachtig voeten had doorgegraven, ontdekte men eindelijk den grond eener geheele stad, bedolven onder *Portici* en het vlek *Resina*, omtrent zes mijlen van *Napels*, tusschen den *Vesuvius* en de zeekust. Men twijfelde toen niet meer, of deze stad was het oude *Herculanum*, welks juiste ligging tot nu toe onbekend was gebleven. Bij de verdere opdelving vond men zoo vele oudheden van allerlei soort, dat de Koning van *Napels*, binnen den tijd van zes of zeven jaren, een aanzienlijk *Museum* van dezelve verzamelen kon.

Onder de puinhoopen en overblijfselen dezer ongelukkige stad vond men verscheidene groote gebouwen, onder andere, eenen tempel met het standbeeld van JUPITER, en eenen schouwburg, die bijna geheel ongeschonden was gebleven. De pracht van dit gebouw levert een groot bewijs op van den smaak der bewoners van *Herculanum* voor tooneelvertooningen,

Dio cassius verhaalt zelfs, dat hunne neiging tot dergelijke uitspanningen zoo ver ging, dat zij zich, op den dag van de uitbarsting van den *Vesuvius*, in hunnen schouwburg bevonden, en daar door den vuurstroom en eene hagelbui van gloeijende steenen overvallen werden. Maar hij berigt ons tevens, dat de uitbarsting, gedurende eenige dagen, door aardbevingen werd voorafgegaan: ook zou men, indien dat ongeluk gebeurd ware, bij de opdelving van den schouwburg, eene menigte geraamten hebben moeten vinden.

Onder andere merkwaardigheden vond men ook, onder den trap van een huis, een menschelijk geraamte, dat genoegzaam geheel ongeschonden was, en eene beurs vol kleine geldstukken in de hand hield. Men wilde hetzelve vervoeren; doch naauwelijks had men het aangeroerd, of het zonk in stof op den grond.

De opdelving van den schouwburg werd gevolgd door de ontdekking van nog andere groote gebouwen in deszelfs nabijheid. Eerst vond men de puinhoopen van twee tempels van verschillende grootte. De grootste had honderd en vijftig voeten lengte, en was zestig voeten breed; de andere was zestig voeten lang,

lang, en niet breeder dan vijf en veertig. De laatste was misschien slechts eene soort van kapel, welke de *Latijnen Aedicula* noemden. Men vond er evenwel zuilen in, tusschen welke beurtelings schilderstukken op natte kalk en groote marmerplaten in den muur waren gevoegd. Men las op die platen de namen der Overheden, die bij de toewijding des tempels hadden voorgezeten, en ook van anderen, die tot deszelfs opbouw of onderhoud hadden bijgedragen.

Tegen over deze twee tempels vond men een ander groot gebouw, over welks eigenlijke bestemming de gissingen der geleerden verschillen. Deszelfs platte grond vormde een langwerpig vierkant, twee honderd acht en twintig voeten lang, en honderd twee en dertig breed. Het was omringd met zuilen, die de gewelven eener buitengalerij ondersteunden. Binnen het gebouw waren andere galerijen, die insgelijks door zuilen, ten getale van twee en veertig, geschraagd werden. De standbeelden, tusschen de platte zuilen langs de wanden geplaatst, werden meest alle gesmolten, verbrijzeld of beschadigd gevonden. De grond was met marmer gevloerd; de muren waren met schilderwerk op natte kalk

versierd, waarvan een groot gedeelte, met den muur te gelijk uitgehouwen, in de verzameling des Konings van *Napels* is overgebragt.

Al de straten van *Herculanum* waren regelmatig gebouwd, en hadden aan beide zijden bijzondere paden ten behoeve der voetgangers: zij waren bestraat met lavasteenen, gelijk aan die, waarmede thans de straten van *Napels* zelve geplaveid zijn. Er blijft, na deze ontdekking, geen twijfel meer over, of er moeten, reeds lang voor de verdelging dezer ongelukkige stad, uitbarstingen van den *Vesuvius* hebben plaats gehad.

In verscheidene huizen waren de wanden met schilderwerk op natte kalk versierd. Men vond er eenige menigte schilderstukken in, onderwerpen uit de fabelleer of de geschiedenis voorstellende, welke de Koning van *Napels* meest alle in zijn paleis te *Portici* heeft overgebragt. Een groot aantal dezer schilderstukken hebben bijsieraden, in bloemen, in vogels, bij den bek of de pooten aan koorden opgehangen, in visschen en andere dieren bestaande. Onder de grootere zijn er voornamelijk twee, die nader beschreven verdienen te worden: men vond dezelve in

twee

twee nissen in eenen tempel van HERCULES.

Het eene stelt THESEUS, in de gedaante van eenen kampvechter, voor: hij houdt eene knods omhoog, die op den linkerarm rust; zijn schouder is met eenen rooden mantel bedekt, en een zijner vingers met eenen ring versierd. De *Minotaurus*, met een' stierenkop en een menschelijk ligchaam, ligt uitgestrekt aan zijne voeten: den kop van het monster ziet men geheel; het ligchaam is in eene verwijderde rigting voorgesteld en zeer wel verkort. De held staat in het midden van drie jonge *Grieken*: een van dezelve omhelst zijne knie; een tweede kust zijne regterhand, en de derde omvat met teederheid zijnen linkerarm. Eene maagd, die ARIADNE zal voorstellen, legt hare hand op de knods. In eenen hoek van de schilderij, ontdekt men nog een zevende beeld, waarin men MINERVA of DIANA meent te herkennen.

Het andere schilderstuk stelt insgelijks verscheidene levensgroote beelden voor. Eene FLORA, die het meest in het oog valt, zit, met bloemen bekranst, in eene zeer edele houding: aan hare linkerzijde staat een korf met vruchten, en achter haar een boschgod, die op het zevenrietig fluitje blaast. Aan de

an-

andere zijde vertoont zich een HERCULES, door zijne leeuwenhuid en de knods, waarop hij leunt, genoegzaam gekenmerkt. Eene gevleugelde godheid, met lauwerbladen bekranst, houdt in de eene hand eenige korenaren, en wijst HERCULES met de andere op een kind, dat als de hoofdperfoon der fchilderij kan befchouwd worden, en dan TELEPHUS, den zoon van HERCULES, zou moeten voorftellen. Het kind wordt gezoogd door eene hinde, die het de dij lekt, en een' der achterpooten opligt, om het met meer gemak te laten zuigen. Ter wederzijde van HERCULES ziet men eenen leeuw en eenen arend, beide flechts middelmatig gefchilderd, zoo wel als de hinde, die veel te klein is: ook het kind is zeer flecht geteekend.

Van de zijde der kunst befchouwd, munt in deze verzameling vooral uit eene reeks van kleine fchilderftukken, waarop men landfchappen, vruchten, dieren en allerlei andere voorwerpen van eigene vinding ziet voorgefteld, en waarvan het grootfte gedeelte, op bruine en zwarte gronden, met zeer veel fmaak en oordeel behandeld is.

Daar al deze fchilderftukken op natte kalk waren uitgevoerd, de eenigfte manier, die bij de

de ouden bekend was, moest man, om dezelve bij het wegnemen en overbrengen niet te breken of te befchadigen, met veel behoedzaamheid te werk gaan. Men nam derhalve het middel te baat, hetwelk VARRO befchrijft en opgeeft, als weleer te *Rome* gebezigd, om fchilderftukken van groote waarde uit eenen tempel van CERES weg te nemen.

Nadat men rondom het fchilderftuk, dat weggenomen zal worden, den muur met ligte hamerflagen heeft opengebeiteld, tracht men, zoo veel mogelijk, de vier zijden lijnregt te krijgen. Op deze zijden legt men vier ftukken hout, met lange ijzeren krammen zamengeklemd. Vervolgens wordt de muur van achteren doorgezaagd, en eindelijk de fchilderij uitgeligt, waarna men de voorzorg gebruikt, dezelve te bekleeden met een fchutblad van eene foort van lei of dunnen zwarten fteen, *lavagna* genoemd, dat zich, door middel eener fterk klevende ftof, met de muurzijde der fchilderij onaffcheidelijk vereenigt.

TWINTIGSTE AVONDGESPREK.

Och, Oom! riep dezen avond een der kweekelingen van den Heer DE VERNEUIL, uit naam van al zijne makkers, wij hebben uw verhaal van de puinhoopen van *Herculanum* zoo fraai en belangrijk gevonden; gij moest ons nu ook iets van die van *Pompeji* vertellen. — Zeer gaarne! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, en was aanstonds gereed, om den weetlust der jonge lieden te voldoen.

Pompeji, een weinig verder dan *Herculanum* van den *Vesuvius* verwijderd, werd, uit hoofde van deszelfs ligging, van den lavavloed verschoond, doch met zulk eene ontzettende menigte asch overstort, dat het geheel daaronder bedolven bleef. Bij het graven in dezen asch, ter diepte van omtrent twintig voeten, en op sommige plaatsen iets dieper, kwam een groot gedeelte der huizen, heiligdommen en andere gestichten dezer stad weder te voorschijn.

Niet

Niet ver van de poort vond men een vierkant voetstuk, waarop, naar alle waarschijnlijkheid, eene zeer groote grafzuil gestaan had. Vele andere gedenkteekens van dezen aard en verscheidene opschriften, in de nabijheid van het voetstuk gevonden, bevestigen deze gissing, die, voor het overige, op de bekende gewoonte der ouden ten opzigte hunner begraafplaatsen genoegzaam gegrond is.

Op dezelfde plaats, doch digter bij de poort, ziet men twee groote halfronde banken van twintig voeten lengte. Eene van dezelve is volkomen gaaf en ongeschonden gebleven, en draagt het volgende opschrift:

MAMMIAE, P. F. SACERDOTI PUBLICAE,
LOCUS SEPULTURAE
DATUS DECRETO DECURIONUM.

Dat is:

Begraafplaats,
bij besluit der stedelijke overheid,
aan de Priesteres MAMMIA *toegestaan.*

Het merkwaardigste gedenkstuk van de puinhoopen van *Pompeji* is een tempel van ISIS. De meeste zuilen van dit gebouw zijn staande gebleven; slechts eenige zijn met den boog en de kapiteelen, welke zij ondersteunden, om-

 ge-

gestort. De tempel is in eenen meer bevallagen, dan grootschen stijl, en bijna geheel van gebakken steen gebouwd, doch bepleisterd met eene soort van duurzaam gips, waarvan de ouden veel gebruik maakten.

De godsdienstige vereering van ISIS, oorspronkelijk eene *Egyptische* godheid, werd als eene vreemde nieuwigheid door de *Romeinen* overgenomen. Genootschappen, waarin deze eerdienst op eene geheimzinnige wijze verrigt werd, waren waarschijnlijk oorzaak, dat dezelve meer en meer ingang vond. Deze genootschappen, waarin men plegtig moest worden ingewijd, hadden eenige overeenkomst met die der hedendaagsche vrijmetselaren, waarin men, onder begunstiging eener thans algemeene verdraagzaamheid, met zekere plegtigheden en gebruiken bekend wordt, die door den geheimzinnigen sluijer, waarmede zij bedekt worden, eene soort van godsdienstig aanzien hebben verkregen.

De nachtelijke bijeenkomsten en inwijdingen van de vereerders van ISIS geraakten in verdenking. Ten tijde der Keizers werden dezelve verboden; maar dwang en vervolging vernietigen geenen godsdienst; integendeel, de ijver en de verkleefdheid van deszelfs belij-

ders worden daardoor des te sterker. Het blijkt ook, dat de eerdienst van ISIS het aanwezen nog behouden had onder de regering van TITUS, wiens grondbeginsel was, dat men alle eerdiensten in den staat behoorde te dulden, en die dezelve, juist daardoor, misschien meer benadeelde, dan wel begunstigde.

Men vond in den tempel, waarvan ik u verhaalde, een aantal gereedschappen, die tot den plegtigen dienst van deze godheid vereischt werden. Men ontdekte zelfs geraamten van Priesters, die te midden hunner ambtsverrigtingen door den aschregen overvallen waren. Men ziet er nog de kleederen dezer Priesters, den asch en de kolen op de altaren, eene menigte lampen en kroonkandelaars, wijwatervaten, drankofferschalen, bekkens, waarin men de ingewanden der offerdieren ontving, kussens, waarop de goddelijke ISIS, bij de plegtige bedesprekiding, geplaatst werd, en allerwegen de onderscheidende kenmerken der Godin. Al deze voorwerpen zijn des te belangrijker, daar men dezelve op hunne plaats en in den tempel zelven, waar zij gebruikt werden, gevonden heeft.

De wanden des tempels waren beschilderd met zinnebeeldige voorstellingen, tot dezen

 eer-

eerdienst betrekkelijk, en met afbeeldingen van Priesters in hun plegtgewaad. Hetzelve was van wit lijnwaad. De hoofden der Priesters waren geschoren, en hunne voeten bedekt met een fijn en lenig doek, waardoor men derzelver vorm en omtrekken duidelijk ontdekte.

Ongetwijfeld werden in den tempel dezer vreemde Godin ook andere godheden vereerd, want men vond er standbeelden van BACCHUS, VENUS en PRIAPUS. Het grootste gedeelte dezer standbeelden was van hout; maar het hoofd en de handen, en bijzonder het onderscheidende kenmerk des tuingods waren van marmer.

Op twee altaren, ter wederzijde van den trap, die naar het heiligdom geleidde, waren *Isische* tafelen geplaatst.

Men vond in den tempel het geraamte van eenen Priester, aan eene marmeren tafel gezeten. Waarschijnlijk was hij door den aschregen overvallen, terwijl hij bezig was met het eten van visch, waarvan bij de opdelving de graten nog bij hem lagen. Ook vond men in zijne nabijheid eenige gereedschappen, geschikt om de eenvoudige spijzen, waaruit zijn maaltijd bestond, te koken of op te warmen.

Het

Het grootste gedeelte der huizen van *Pompeji* bestaat in eenen vierkanten binnenhof met eene fontein in het midden, en verscheidene kleine vertrekken, die in het rond daarop uitkomen. De wijze van bouw en verdeeling dezer huizen geeft aanleiding tot de gissing, dat de inwoners van *Pompeji* gaarne stil en afgezonderd leefden. Zij hadden bijna geene vensters aan de straat, ten zij zulks, uit noodzakelijkheid, niet vermeden had kunnen worden; en zelfs in dat geval waren dezelve zoo hoog, dat men voor de bespiedende blikken der voorbijgangers volkomen veilig was.

Al de huizen van *Pompeji* hebben, zoowel wat de verdeeling als de wijze van inwendige versiering betreft, veel overeenkomst met elkander. De kamers zijn meestal zeer klein, van tien of twaalf voeten in het vierkant, en veertien tot achttien voeten hoogte. Zij hebben weinig onderlinge gemeenschap, en, behalve de vertrekken, die op den tuin uitzien, en waarschijnlijk voor de vrouwen bestemd waren, bijna geene vensters.

De binnenhof was bijna altijd, zelfs in de kleinste huizen, met zuilengangen omringd: zij dienden, zonder twijfel, om schaduw en koelte te geven. In de vertrekken was, be-

hal.

halve voor venſters en deuren, weinig gebruik gemaakt van timmerhout; de vloeren waren met bloemwerk van verſchillend gekleurde ſteenen (mozaik) ingelegd, en de wanden en bepleisterde zolderingen meestal beſchilderd met half verheven beeldwerk. Deszelfs verdienſte beſtond voornamelijk in de levendigheid der kleuren, zoo wel als in de keus en kieſche behandeling der onderſcheidene voorwerpen. Men ziet duidelijk, dat de ouden op deze ſoort van ſieraad zeer geſteld waren, en er zich bijzonder op hadden toegelegd. Wat de hoogte der huizen betreft, de meeste hadden niet meer dan twee of, ten hoogſte, drie verdiepingen.

Men vond, aan den voet van eenen trap, zeven en twintig geraamten van vrouwen, die waarſchijnlijk in den ſchrik en de verwarring daarheen gevlugt waren, om zich te redden. Behalve het gebeente, vond men ook den vorm van hare ligchamen en kleederen in den asch afgedrukt, en volkomen bewaard gebleven.

Onder de puinhoopen van *Pompeji* vond men nog een uitgeſtrekt gebouw, ongetwijfeld tot verblijf en oefeningsplaats voor het *Romeinſche* krijgsvolk beſtemd. Het wordt, om die reden, het kamp of de legerplaats genoemd.

Dit

Dit geſticht, niet zeer hoog en tamelijk ligt gebouwd, heeft door de aardbevingen, die *Pompeji* verwoest hebben, weinig geleden. De ondervinding bewijst, dat de meerdere of mindere vernieling of beſchadiging dezer oude gedenkſtukken met derzelver hoogte en zwaarte in evenredigheid ſtond.

Dit gedenkſtuk had den vorm van een langwerpig vierkant, en was met zuilen en eene bedekte galerij omringd. Deze galerij voerde naar kleine vertrekken, die zonder twijfel tot huisvesting van het krijgsvolk beſtemd waren. De binnenhof of de plaats, waar het krijgsvolk in de wapenen kwam, is bijna honderd en veertig voeten lang, en honderd en vier voeten breed.

De zuilen, van de *Doriſche* orde en zonder voetſtuk, zijn elf voeten hoog, en hebben negentien duimen middellijns. De galerij tusſchen de zuilen en den muur is dertien voeten en zeven duimen breed. Dezelve diende tot eene wandelplaats rondom den binnenhof, en tot ingang van de vertrekken, die elk, gelijk men meent, tot huisvesting van een viertal krijgslieden geſchikt waren. Dit gevoelen is zeer waarſchijnlijk, dewijl men in iedere kamer vier wapenrustingen heeft gevonden.

De-

Deze vertrekken, schoon alle klein, verschilden onderling in grootte; zij waren met gips bepleisterd, met schilderwerk en mozaik versierd, en hadden dubbelde deuren, die naar buiten geopend werden. De vertrekken van de tweede verdieping hadden met elkander gemeenschap door middel eener kleine hanggalerij, en ontvingen het licht slechts door de deur of door eene opening van boven.

Men ontdekte een afzonderlijk vertrek, dat waarschijnlijk tot eene gevangenis had moeten dienen. Het krijgsvolk werd er in boeijen gesloten. Uit den vorm dezer boeijen blijkt reeds, dat de gevangenen alleen aan de voeten gekluisterd werden: men sloot dezelve in een dik houten blok, met ijzer bekleed en met sterke pinnen vastgeklonken; doch dit gevoelen steunt voornamelijk op de ontdekking van verscheidene geraamten, welke men er ordelijk naast elkander vond liggen. Deze ongelukkigen, die in de algemeene ontsteltenis vergeten werden, en niet ontvlugten konden, waren hier jammerlijk omgekomen.

Onder het oude wapentuig, dat in dit gebouw gevonden werd, waren eenige stukken bijzonder merkwaardig. De Heer HAMILTON spreekt van eenen helm, waarop men zeer fraai

fraai de verovering van *Troje* gegraveerd had. Deze helmen hebben eenige overeenkomst met die, welke in vorige eeuwen tot de wapenrusting onzer ridders behoorden; zij hebben eene soort van vizier of getralied voorstuk, om het gezigt te beveiligen. Men vond nog, in hetzelfde gebouw, eene koperen trompet, die, uit hoofde van hare bijzondere zamenstelling, zeer merkwaardig was. Dezelve onderscheidde zich van andere soortgelijke speeltuigen door zes elpenbeenen fluiten, die aan het ondereinde waren zamengevoegd, en een gemeenschappelijk mondstuk hadden. Zij waren zonder vingergaten, maar ongelijk in dikte, zoo dat derzelver verschillende toonen, vereenigd met het geluid der trompet, eene schel klinkende, doch misschien een weinig eentoonige krijgsmuziek moeten hebben opgeleverd. Voorts was dit speeltuig van eene metalen keten voorzien, waarvan men zich waarschijnlijk bediend had, om hetzelve over de schouders te hangen.

Op verscheidene zuilen van dit gebouw leest men namen van krijgslieden, in het *Grieksch* en in het *Latijn*, die er met de punt van een mes of een zwaard zijn ingesneden. Op andere plaatsen, vindt men op de muren ruwe schet-

schetsen en afbeeldingen van strijdende kampvechters en gewapend krijgsvolk, blijkbaar slechts het werk van lieden, die den ledigen tijd met niets beters wisten door te brengen.

Hier zweeg de Heer DE VERNEUIL. De jonge lieden hadden het verhaal met zeer veel vermaak en belangstelling aangehoord, en gaven zulks, terwijl zij opstonden, om het vertrek te verlaten, door onderlinge woordwisseling en herhaling van de meest treffende bijzonderheden, luid te kennen. Wilt gij nog een' oogenblik blijven, lieve kinderen? vroeg nu de Heer DE VERNEUIL; ik heb u nog iets te zeggen. De jonge lieden keerden oogenblikkelijk terug, en schaarden zich nieuwsgierig om hem heen. Ik zie met blijdschap, vervolgde hij, dat het verhaal u bevallen is; bijzonder, om dat deze avond de laatste was, welken wij, in dit jaargetijde, aan onze gemeenzame gesprekken kunnen toewijden. — De laatste? nu reeds de laatste? lieve Vader! och, dat is jammer! — Gij herinnert u, hoop ik, onze afspraak, hernam de Heer DE VERNEUIL. De winteravonden, welke wij bepaaldelijk voor onze gesprekken bestemd hebben, zijn reeds merkelijk gekort, en het gezang der leeuwerikken heeft ons, reeds se-

sedert eenige dagen, de nadering der lente aangekondigd. Wij moeten dus eindigen. De wijze, intusschen, waarop gij deze tijding ontvangt, verheugt mij. Ik zie, dat ik mijn doel bereikt heb; dat gij in het onderhoud, hetwelk de verloopene winteravonden ons hebben opgeleverd, inderdaad vermaak hebt gevonden. Gaat zoo voort, lieve kinderen! kweekt uwen smaak voor nuttige vermaken en uitspanningen zorgvuldig aan; gij zult er de aangenaamste uren uws levens aan te danken hebben. Men kan niet altijd en onafgebroken werkzaam zijn; er komen oogenblikken, waarin wij uitspanning en verkwikking noodig hebben, en een matig en schuldeloos genot is geoorloofd en zelfs pligtmatig. Men zorge slechts, dat men den tijd van rust en uitspanning niet aan schadelijke spelen of nuttelooze beuzelingen, maar steeds aan zulke vermaken toewijde, die, behalve het genoegen, hetwelk zij ons verschaffen, ons gelegenheid geven tot veredeling van ons verstand en hart Denkt echter niet, dat het reeds genoeg zij, den smaak voor zulke vermaken op te wekken en aan te kweeken; men moet ook zorgen, dat men denzelven wete te bevredigen. Legt u dus, in uwe jeugd, vlijtig toe op het verkrijgen van vele

 en

nuttige kundigheden, en gij zult u ſchatten verzamelen, die u, tot in uwen onderdom, en in alle lotgevallen en omſtandigheden uws levens, de beste en edelſte genoegens zullen opleveren.

De jonge lieden bedankten nu den Heer DE VERNEUIL regt hartelijk voor al de moeite, welke hij zich tot bevordering van hun welzijn en genoegen gegeven had. De Heer DE VERNEUIL omhelsde hen, en beloofde voorts, tot aller blijdſchap, dat hij hun gelegenheid zou verſchaffen, om hunne ſpeeluren, gedurende den zomer, wel op eene andere wijze, maar toch even zoo aangenaam door te brengen, als in het thans verloopene jaargetijde.

E I N D E.

Bij den Uitgever dezes zijn ook nog gedrukt en te bekomen, de volgende belangrijke Werkjes voor Kinderen.

Spiegel der Jeugd, voorgeſteld in het veertien jarig leven van René d'Aubert, uit het Fransch, met gekleurde platen, . ƒ -:18:-

J. C. Lavater, Zedekunde voor Kinderen, in korte Leeslesjes en Spreuken, (nieuwe uitgave.) . . . . . . ƒ -: 4:-

L. J. Snel, Leerrijke en onderhoudende Geſchiedenisſen voor de Jeugd, met pl. ƒ -:18:-

Leerzame Vertellingen en Deugdlievende voorbeelden voor Kinderen, benevens merkwaardigheden uit het Rijk der Dieren, met gekleurde plaatjes, . ƒ -:14:-

De kleine Frederik, in het groote Rijk der Natuur, met gekleurde platen. ƒ 1:10:-

E. J. B. Schenck, St. Nikolaas Geſchenk aan de Jeugd, met gekl. platen, . ƒ 1:—:-

De Vriend der Jeugd, met gekl. pl. ƒ -:16:-

Salzmann, Vertellingen, Geſprekken en Brieven voor Kinderen, uit het Hoogd. 2 deeltjes, met platen, - - - - ƒ 3:—:-

De Tweelingzusters of de voordeelen van den Godsdienst, (naar de achtſte Eng. uitgave.) met platen, - - - ƒ 2: 4:-

De Geſchiedenis van eene Officiers Weduwe en hare Kinderen, (naar de derde Eng. uitgave.) met platen, ƒ 1:10:-

Avondonderhoudingen voor de Jeugd, met platen, - - - - - - - - - ƒ 1:16:-

Glatz en *Hoffman*, Verhalen voor Kinderen, met platen, - - - - - ƒ 2: 8:-

Haasen, *Ca.*, het beloofd Geſchenk, of belangrijke Lesſen voor Kinderen, met platen, - - - - - - - - ƒ 1: 2:-

Henke, Uitgezochte Bijbelſche Verhalen, met platen, - - - - - - ƒ 1: 8:-

Loosjes, Gumal en Lina, 3 deelen, met platen. - - - - - - - - *f* 6:16:-
Löhr, Kleinigheden voor Kinderen, met platen, - - - - - - - - „ 2:—:-
—— hetzelfde Werkje, met gekl. pl. „ 2:12:-
Adela en *Theodoor*, een Leesboek voor de Jeugd, met platen, - - - - „ 1: 5:-
Moens, de kleine Willem, of het Huisgezin van den Heer Lausbauch, met pl. „ 1: 5:-
—— de Dankbare Willem, - - - „ 1: 5:-
—— de kleine Sufe Bronkhorst, met platen, - - - - - - - - - - „ 1: 4:-
Ouderwater, de Vriend der Kinderen, met platen, - - - - - - - - „ -:12:-
———— Verlustigingen voor de Jeugd, met platen, - - - - - „ -:12:-
Voor Kinderen, met gekl. plaatjes, „ -:18:-
Muller, Naarstigheid der Kinderen beloond, met plaatjes, - - - - - „ -: 9:-
Spieker, Avondvertellingen, met pl. „ 1:10:-
———— Sophia Overveld of het Huishoudelijk Meisje, met gekl. platen „ 1:10:-
Clara, de Goede Kinderen, met pl. „ 1: 5:-
—— Gesprekken over God en Goddelijke Zaken, - - - - - - - - „ 1: 5:-
Letterkorfje voor Kinderen, met gekl. platen, - - - - - - - - - - „ -:18:-
Bendlij, Vertellingen aan mijne Dochter, 2 deelen, met pl. - - - - - - „ 4:—:-
Bloempjes tot Nut en Vlijt, met gekl. pl. „ -:18:-
Bloempjes der Vreugde, voor de Lieve Kindsheid, met gekl. plaatjes, - „ -:18:-
Westerman, Gedichtjes voor Kinderen, met platen, - - - - - - - - „ 1: 2:-
Bilderdijk, Gedichtjes voor Kinderen, met platen, - - - - - - - - „ 1: 4:-